

Türkiyat

Çankırı Karatekin Üniversitesi
Araştırmaları Dergisi

ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
JOURNAL OF TURKOLOGY STUDIES

Haziran 2024 / Cilt 4 / Sayı 1
June 2024 / Volume 4 / Issue 1
ISSN: 2792-0631

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ENSTİTÜSÜ

turkiyat@karatekin.edu.tr
+90 376 218 95 73 / Dahili: 8782

Türkiyat

Çankırı Karatekin Üniversitesi
Araştırmaları Dergisi

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
(ÇAKÜTAD)

Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies
(CAKUJTS)

ISSN: 2792-0631

Haziran 2024 / Cilt 4 / Sayı 1
June 2024 / Volume 4 / Issue 1

KAPSAM
(SCOPE)

Türkçülük Bilimi Araştırmaları
Turkology Studies

PERİYOT
(PERIOD)

Yılda 2 Sayı (30 Haziran / 30 Aralık)
Biannually (30 June / 30 December)

YAYIN DİLİ
(LANGUAGE OF PUBLICATION)

Türk Dilleri/ İngilizce/ Rusça
Turkish Languages/ English / Russian

YAYINCI
(PUBLISHER)

Çankırı Karatekin Üniversitesi
Türkiyat Enstitüsü
Çankırı, 18000, Türkiye
Çankırı Karatekin University
Institute of Turkology
Çankırı, 18000, Türkiye

İMTİYAZ SAHİBİ
(OWNER)

Prof. Dr. Abdülselem ARVAS
Çankırı Karatekin Üniversitesi Adına Sahibi
Owner On Behalf of Çankırı Karatekin University
Çankırı / Türkiye
arvas@karatekin.edu.tr

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
(MANAGING EDITOR)

Doç. Dr. Serap ASLAN COBUTOĞLU
Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü
Çankırı Karatekin University Faculty of Letters Department of Turkish
Language and Literature
serapaslan@karatekin.edu.tr

BAŞ EDITÖR
(EDITOR-IN-CHIEF)

Prof. Dr. Abdülselem ARVAS
Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü
Çankırı Karatekin University Faculty of Letters Department of Turkish
Language and Literature
arvas@karatekin.edu.tr

YARDIMCI EDITÖRLER
(ASSISTANT EDITORS)

Dr. Öğr. Üyesi Serhat Sabri YILMAZ
Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi
Bölümü
Çankırı Karatekin University Faculty of Health Sciences Department of
Child Development
serhatsabriyilmaz@karatekin.edu.tr

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü bünyesinde yılda 2 defa (Haziran-Aralık) yayımlanan uluslararası, hakemli ve süreli bir elektronik dergidir. Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazılarda ifade edilen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar, çift kör hakem incelemelerinin ardından alan editörünün onayıyla yayımlanır. Gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın yazarına iade edilmez.

Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies is an international, peer-refereed, and electronic journal publishing twice a year (June-December) under the authority of Çankırı Karatekin University Turkology Institute. The views expressed in the articles published in the Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies are under the responsibility of the authors. Articles are published with the approval of the field editor after double-blind peer review. Submitted articles will not be given back to the author, whether they are published or not.

Bu dergi aşağıdaki dizinler tarafından taranmaktadır/ This journal is scanned by the following indexes:

İletişim / Contacts

Adres/ Address:
Türkiyat Enstitüsü İslami İlimler Fakültesi Giriş Katı
Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluyazı Kampüsü – Çankırı

Telefon: 0376 218 95 73/ 828 **Belgeç / Fax:** 0376 218 95 74

E-posta/ E- mail: cakutad@karatekin.edu.tr

İnternet adresi/ Web address: turkiyat.karatekin.edu.tr

Dergi İnternet Adresi: cakutad.karatekin.edu.tr

Dergipark: https://dergipark.org.tr/tr/pub/cakutad

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Türkiyat

Araştırmaları Dergisi

Yayın Kurulu Üyeleri / Editorial Board Members

Prof. Dr. Abdulselam ARVAS
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. Edina SOLAK
(Zenica Üniversitesi)
BOSNA HERSEK

Prof. Dr. Ergin JABLE
(Priştine Üniversitesi)
KOSOVA

Prof. Dr. Muhsin MACIT
(Anadolu Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU
(Hacettepe Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. Salahaddin BEKİ
(Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. Süleyman KAYIPOV
(Kırgızistan Millî İlimler Akademisi)
KIRGIZISTAN

Prof. Dr. Tursun GABITOV
(Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi)
KAZAKISTAN

Doç. Dr. Aynur AYDIN
(Azerbaycan Millî İlimler Akademisi)
AZERBAYCAN

Doç. Dr. Feruza DJUMANIYZOVA
(Taşkent Devlet Şarkınaslık Enstitüsü)
ÖZBEKISTAN

Doç. Dr. Ranetta GAFAROVA
(İsmail Gaspralı adına Avrasya İnkişaf Enstitüsü
- Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
RUSYA

Alan Editörleri / Area Editors

Prof. Dr. Banş TAŞ
(İzmir Bakırçay Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmet ÜZEN
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Seyfullah YILDIRIM
(Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülnar KARA
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Nursel ASLANTÜRK
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Metin EREN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa YILDIRIM
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Okan TÜRKAN
(İzmir Bakırçay Üniversitesi)

Doç. Dr. Serap ASLAN COBUTOĞLU
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz EKEN
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Pelin KOCAPINAR
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Salih M. ARÇIN
(Pamukkale Üniversitesi)

Dil Editörleri / Foreign Language Editors

Prof. Dr. Aydın GÖRMEZ
(İngilizce)
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Doç. Dr. Sadat DEMİRCİ
(Kırgızca)
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Zulfıyye İSMALLOVA
(Azerbaycan Türkçesi)
(Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Nahçıvan Bölmesi)

Öğr. Gör. Dr. Halil ÇETİN
(Kazakça)
(Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-
Kazak Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVİÇİ
(Rusça)
(Ardahan Üniversitesi)

Dr. Muzaffarkhon JONİYEV
(Özbekçe)
(İmam Tirmizi Uluslararası
Bilimsel Araştırma Merkezi)

Dr. Öğr. Üyesi Serkan CİHAN
(Türkçe)
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

İstatistik Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Ebru DOĞRUOZ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Mizanpaj Editörü

Kadir ATEŞ

Son Okuma

Öğr. Gör. Sevim ÇİFTÇİ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Sekreteryä / Secreteriat

Ali Osman KARAKUŞ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Abdülmecit CANATAK
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN
(Trakya Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN
(Millî Savunma Üniversitesi)

Prof. Dr. Alimcan İNAYET
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Cengiz BUYAR
(K-T. Manas Üniversitesi)
(Kırgızistan)

Prof. Dr. Coşkun POLAT
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK
(Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. George KOUZAS
(University of Athens)
(Greece)

Prof. Dr. Gürbüz ÖZDEMİR
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Nesime CEYHAN AKÇA
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim DİLEK
(Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi)

Prof. Dr. İlhan YILDIZ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Kubatbek TABALDIYEV
(K-T. Manas Üniversitesi)
(Kırgızistan)

Prof. Dr. Kürşat ÖNCÜL
(Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ
(Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet MERCAN
(Karamanoğlu Mehmetbey
Üniversitesi)

Prof. Dr. Mete TAŞLIOVA
(Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN
(Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mrinal K. BORAH
(Gauhati University)
(India)

Prof. Dr. Muharrem KAYA
(Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KURT
(Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
(Ardahan Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TANÇ
(Osmaniye Korkut Ata
Üniversitesi)

Prof. Dr. Necdet Y. BAYATLI
(Bagdad University)
(Irak)

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI
(Niğde Ömer Halisdemir
Üniversitesi)

Prof. Dr. Nezir TEMUR
(Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU
(Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife ÇAĞIN
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Tahir ZORKUL
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Viktor Ya. BUTANAYEV
(Hakas Devlet Üniversitesi)
(Hakasya/ Rusya)

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN
(Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Prof. Dr. Yeşim YASAK
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Z. Yonca ODABAŞ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Zuhra ALTIMIŞOVA
(K-T. Manas Üniversitesi)
(Kırgızistan)

Doç. Dr. Aida BABUÇU PAŞAYEVA (Erciyes Üniversitesi)	Doç. Dr. Ayşe KÖKCÜ (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Doç. Dr. Azhar SHELDARBEKOVA (L. N. Gumilyov Avrasya Ulusal Üniversitesi) (Kazakistan)	Doç. Dr. Cavit GÜZEL (Amasya Üniversitesi)
Doç. Dr. Dilek TÜRKYILMAZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)	Doç. Dr. Diloram HAMRAEVA (Özbekistan İlimler Akademisi) (Özbekistan)	Doç. Dr. Elsev B. LEOPAR (Prizren Üniversitesi) (Kosova)	Doç. Dr. Fatih SONA (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Doç. Dr. Güner DOĞAN (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Doç. Dr. Gönül REYHANOĞLU (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)	Doç. Dr. İbrahim AKYOL (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Doç. Dr. İryna M. DRYGA (Tavriya Milli Üniversitesi (Ukrayna)
Doç. Dr. K. Sınaru ALIMKULOVA (I. Arabayev Üniversitesi (Kırgızistan)	Doç. Dr. Maral TAGANOVA- (Türkmenistan İlimler Akademisi) (Türkmenistan)	Doç. Dr. Nina SEMENOVNA (Hakas DTE Araş. Enstitüsü) (Hakasya/Rusya)	Doç. Dr. Nuran M. MUAXERI (Pristine Üniversitesi (Kosova)
Doç. Dr. Nursel UYANIKER (Marmara Üniversitesi)	Doç. Dr. Özgür İLDEŞ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)	Doç. Dr. Şirin YILMAZ (Hacettepe Üniversitesi)	Doç. Dr. Uğur DURMAZ (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Zehra KADERLİ (Hacettepe Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Betül ÖZTOPRAK (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÇELİK (Erciyes Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Kadir TUĞ (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARSLAN (Ankara Medipol Üniversitesi)	Öğr. Gör. Sinan Demirtürk (Gazi Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Seval KASIMOĞLU (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Doç. Dr. Süheyla BOZKURT (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tanık Ziya ARVAS (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)	Dr. Jenny BUTLER (University College Cork) (İrland)	Dr. Nadya ÇİSTOBAYEVA (Hakas DTE Araş. Enstitüsü) (Hakasya/Rusya)	Dr. Negizbek ŞABDANALİYEV (K-T. Manas Üniversitesi) (Kırgızistan)
	Dr. Ulanbek ALIMOV (K-T. Manas Üniversitesi) (Kırgızistan)	Dr. Yula ÇAPTIKOVA (Hakas DTE Araş. Enstitüsü) (Hakasya/Rusya)	

İsimler unvanlara göre alfabetik sırayla düzenlenmiştir.
Names are arranged in alphabetical order by degree.

TAKDİM

Değerli Bilim İnsanları,

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (ÇAKÜTAD); 4. cilt 1. sayısı (Haziran 2024) ile yeniden siz değerli okurla buluşmaktadır. Dergimiz bu sayıyla da Türk diline, tarihine, edebiyatına, toplumuna, coğrafyasına, kültürüne kısaca Türklük Bilimi'ne hizmet etmeye devam etmektedir. ÇAKÜTAD'ın bu sayısı araştırma makaleleri (3 telif) ve kitap tanıtımları (2 tanıtım) olmak üzere farklı türdeki 5 yazıdan oluşmaktadır. Dergimize gelen makaleler hem yurtiçinden hem de yurtdışından gönderilmiştir. Yurtdışından gelen makalelerin bazıları önce e-posta üzerinden tarafımıza iletilmiş, yazarlarımızın Dergipark sistemine üye olmaları sağlanmış, kabul tarihleri buna göre aktarılmıştır.

ÇAKÜTAD'ın bu sayısındaki ilk makale, Feruza D. Djumaniyazova ve Muyassar M. Nuriddinova'nın müşterek yayını olan "O'zbeklarda Uloq-Ko'pkari O'yımının Tarixi Xususida" (Özbeklerde Ulak-Kupkari Oyununun Tarihi Üzerine) başlıklı yazıdır. Makalede, Özbeklerin geleneksel etnospor oyunlarından "Kupkari-Ulak" at oyunu üzerinde durulmaktadır. Günümüzde hâlâ oynanan en yaygın at oyunu "Kupkari-Ulak"ın Özbeklerin sosyal hayatında önemli bir yeri olduğu ve daha çok sünnet düğünlerinde oynandığı tarihî ve etnografik verilere dayanılarak anlatılmaktadır. Yazarlar bu yazıda, spor tarihinde en çok çalışılan konulardan biri olan "Kupkari-Ulak"ı farklı bir açıdan ele alarak, oyunun genel Türk tarihinin hangi döneminde ortaya çıktığı ve aşamalı gelişimi üzerinde durmaktadır.

Eski Türk Edebiyatı sahasına ait olan "Millî Kütüphane 62 Numaralı Cönkte Yer Alan Fuzûlî'nin 'Leylâ vü Mecnûn' Mesnevisi" başlıklı makale ise Mustafa Han tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, muhteva açısından halk içinde en çok benimsenen mesnevilerden biri olan Leyla ile Mecnun üzerinde durmuş ve teşekkürü Arap coğrafyası olan bu eserin İran ve Türk sahasındaki nüshalarına değinmiştir. En güzel örneklerine İran ve Türk edebiyatında rastlanan Leyla ile Mecnun mesnevisinin yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde bulunan birçok nüshası yazar tarafından tespit edilmiş, bunlar içinde ise cönk nüshası

incelenmiştir. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu “06 Mil Yz Cönk 62” numarada kayıtlı Leyla vü Mecnun mesnevisine “Cönk Nüşhası” adı verilerek bunun tanıtımı, önemi ve mevcut Leylâ vü Mecnûn neşirlerinde kullanılan diğer nüshalarla çeşitli yönlerden mukayeseler yapılmıştır.

Bu sayının bir diğer yazısı Ayzhan S. Koibakova tarafından kaleme alınan “Çin Özel Adlarının Kazak Diline Aktarımında Sorunlar” başlıklı makaledir. Koibakova, özel adların bir dilden diğerine doğru şekilde aktarılması ve transkribe edilmesi sorununa dikkat çekerek coğrafi adlar, insan adları ve ünlü kişi adları örnekleriyle konuya eğilmektedir. Diğer dillerden aktarılan özel adların Kazak dilinin fonetik ve imla standartlarına uygun şekilde yazılmamasının en önemli sorunlardan biri olduğunu vurgulayan yazar, temel sebebin yabancı dillerdeki özel adların Kazak diline Rusça üzerinden girmesi olduğunu ifade etmektedir. Yazar, özel adların Kazak dilinde Rus Palladi transkripsiyon sistemi esas alınarak yazıldığını belirtmektedir. Çince onomastik adların Kiril alfabesiyle yazılmasına dair ulusal bir standart belirlenmemiş olmasına da dikkat çeken Koibakova, Çince kişi adları ile yer adlarının farklı, bilgi sitelerinde ve akademik yayınlarda farklı olduğunu gözlemlemiştir. Koibakova, makalesinde Palladi transkripsiyon sisteminin dezavantajlarını ele alarak Çince ile Rusçanın alfabe farklarından ve Çincedeki bazı seslerin Rusçada bulunmadığından bahsetmiş, Kazak Türkçesine aktarımda Çince adların tam ve doğru şekilde aktarılamadığını belirtmiştir. Makalede, Çin Pinyin transkripsiyon sistemi üzerinde de durulmuş, Çince karakterler için Kazak Türkçesi transkripsiyon sistemi oluşturulmasının önemine dikkat çekmiştir.

Bu sayıda, araştırma makalelerinin yanı sıra iki tane kitap tanıtım yazısı da yer almaktadır. Merve Yılmaz tarafından kaleme alınan “Türk Şiirinde Şehadet Adlı Eserin Tanıtımı” başlıklı yazıda ilk baskısı 2021 yılında yayımlanan ve editörlüklerini Prof. Dr. Zeki Taştan, Doç. Dr. Kemal Timur ve Önder Göçgün’ün yaptığı eser hakkında şekil ve muhteva özellikleri bakımından ayrıntılı bilgi verilmiş, on dört bölümden müteşekkil kitapta yer alan ve farklı araştırmacılar tarafından yazılan makaleler üzerinde durulmuştur. Umay Korkmazgöz tarafından kaleme alınan “Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı” başlıklı yazıda ise Fuzuli Bayat’ın ilk baskısı 2006 yılında yapılan ve birçok defa basılan kitabının tanıtımı yapılmıştır.

Korkmazgöz, kitabın şekil özelliklerine değinmiş, kitapta yer alan her bir bölüm üzerinde ayrı ayrı durarak muhtevasına dair bilgiler vermiştir.

ÇAKÜTAD'da yayımlanan yazıların akademik çevreye ve Türklük Bilimi'ne ilgi duyan herkese yararlı olmasını ümit ediyoruz. Dergimizin altıncı sayısına katkıda bulunan değerli akademisyenlere, makale değerlendirmelerini yapan hakemlere, yayın ve danışma kurulu üyelerine teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

Türkiyat Enstitüsü Müdürü

İçindekiler

Araştırma Makaleleri

[1-14]

Feruz DJUMANİYAZOVA - Muyassar NURİDDİNOVA
O'ZBEKLARDA ULOQ-KO'PKARI O'YININING TARIXI XUSUSIDA
[Özbeklerde Ulaq-Kupkari Oyununun Tarihi Üzerine]
On the History of the Ulaq-Kupkari Game in the Uzbeks

[15-50]

Mustafa HAN
MİLLÎ KÜTÜPHANE 62 NUMARALI CÖNKTE YER ALAN FUZÛLÎ'NİN "LEYLÂ VÜ MECNÛN"
MESNEVİSİ
Fuzûlî's "Leylî vü Macnûn" Masnavi in Conk 62 in National Library

[51-59]

Ayzhan S. KOİBAKOVA
ÇİN ÖZEL ADLARININ KAZAK DİLİNE AKTARIMINDA SORUNLAR
Problems in Transferring Chinese Proper Names to Kazakh Language

Kitap Tanıtımları

[61-67]

Merve YILMAZ
TÜRK ŞİİRİNDE ŞEHADET ADLI ESERİN TANITIMI
Göçgün, Ö., Taştan, Z. ve Timur, K. (Ed.) (2021). Türk Şiirinde Şehadet. İstanbul: Kesit Yayınları.

[69-76]

Umay KORKMAZGÖZ
ANA HATLARIYLA TÜRK ŞAMANLIĞI
Bayat, Fuzuli (2006). Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 07.02.2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 21.02.2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2024

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Djumaniyazova, F., Nuriddinova, N. (2024). O'zbeklarda Uloq-Ko'pkari O'yining Tarixi Xususida. *ÇAKÛTAD*, 4 (1), 1-14.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. / Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Etik Kurul İzni/Ethics Committee Permission

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. / Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human or animal).

Finansman ve Çatışma Beyanı | Grant Support and Conflict of Interest

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. / The author of the article declares that there is no financial conflict of interest with any institution, organization, or person related to this study and that there is no conflict of interest between the authors.

O'ZBEKLARDA ULOQ-KO'PKARI O'YININING TARIXI XUSUSIDA

Özbeklerde Ulak-Kupkari Oyununun Tarihi Üzerine

[On the History of the Ulaq-Kupkari Game in the Uzbeks]

Feruza DJUMANIYAZOVA

PhD,
O'zR FA SHI, Katta Ilmiy Xodim,
Toshkent/O'zbekiston,
jumaniyazova84@gmail.com

Muyassar NURIDDİNOVA

Dotsent,
O'zbekiston Jismoniy Tarbiya va Sport Universiteti,
Toshkent/O'zbekiston,
nuriddinova.muyassar83@mail.ru

Annotatsiya

Turkiy xalqlarning ot o'yinlari azaldan mashhurdir. Aslida "Ko'pkari-uloq" kabi o'yinlar butun turkiy xalqlarning o'rtoq milliy merosi sanaladi. Xususan, o'zbek xalqining ot bilan bog'liq juda ko'p o'yinlari mavjud. "Ko'pkari-uloq", "Poyga", "Qiz quvmoq", "Ag'darish", "Ot ustida qilichbozlik", "Oltin qoboq", "Chavgon", "Sulton shahzoda" (boshdan parni urib tushurish) shular jumlasidandir. Bugungi kunda "Qiz quvmoq", "Oltin qoboq", "Chavgon" o'yinlari tarixiy etnosport turlariga aylangan bo'lsada, "Ko'pkari-uloq" hozirda ham o'ynaladigan ot o'yinlarining eng yirigi va keng yoyilganlaridan biridir. Bugungi kunda Tojikiston va Afg'oniston hududida "bo'zkashi" deb o'ynaladigan o'yinning ham o'zagini o'zbek ko'pkarisi tashkil qiladi. O'zbekiston hududi ko'pkariga chopadigan zotdor otlar – qorabayirlar o'lkasi ekanini ham alohida ta'kidlamoq joiz. Zero, o'zbek xalqining maqollar xazinasidan "Ot-yigitning yo'ldoshi", "Ot-yigitning qanoti" kabi yuzlab maqollar o'rin olgani ham o'tning azaldan o'zbeklarning ijtimoiy turmush hayotida muhim o'rin tutganini ko'rsatadi. O'zbeklarda bu mashhur ot o'yini ko'pkari, uloq, eski shaklda esa ko'kbo'ri nomlari bilan atalgan. U O'zbekistonning deyarli barcha hududlarida o'ynalgani haqida yozma va etnografik manbalarda ma'lumotlar mavjud. Ushbu o'yinning asosan sunnat to'ylarda o'tkazilishi esa uning xalq tili bilan aytganda "er yigitning ori" ekanidan darak beradi. O'zbeklarda ko'pkarining ma'nodoshi sifatida ishlatiladigan "uloq" so'zi ushbu o'yinda otdan keyin ikkinchi markaziy o'rinni egallangan "o'g'laq" (echki) o'zagi bilan aloqadordir, bu o'yin ko'p

hollarda echkini qo'lma-qo'l olib qochib marraga yetkazish bilan xususiyatlanadi. Bu o'yin shuningdek o'zbeklarda o'troq dehqonchilik bilan birga xo'jalikning yana bir muhim sohasi – dasht chorvachiligi ham taraqqiy qilganini ko'rsatadi. Markaziy Osiyoda uloq-ko'pkari etnosport turi xususida ko'plab maqolalar yozilgan, jismoniy tarbiya va sport tarixida eng ko'p o'rganilgan mavzulardan hisoblanadi. Shunga qaramay, o'zbek xalqi yoki umumiy turkiy tarixning qaysi davrida bu o'yin va uning nomi yuzaga kelgani masalasi ochiqligicha qolmoqda. Quyidagi maqolada mavjud yozma manbalar va tadqiqotlar ma'lumotlariga tayanib, o'zbeklarda uloq ko'pkari o'yinining paydo bo'lishi va tadjriy rivojlanishi haqida so'z yuritiladi.

Kalit So'zlar: Ko'pkari, etnosport, Turklar, O'zbeklar, Oltin Qoboq.

Öz

Türk halklarının at oyunları çok eski çağlardan beri meşhurdur. Aslında Kupkari-Ulak gibi oyunlar bütün Türk halklarının ortak milli mirası sayılır. Dolayısıyla Özbek halkının atla ilgili birçok oyunu vardır. Bunlar arasında “Kupkari-Ulak”, “Payga”, “Kız kovalamak”, “Ağdariş”, “Ot ustida kiliçbazlık”, “Altın kabak”, “Çevgan”, “Sultan şehzade” oyunları yer alıyor. Günümüzde “Kız kovalamak”, “Altın kabak”, “Çevgan” oyunları tarihi etnospor ve geleneksel hâline gelmiş olsa da “Kupkari-Ulak” günümüzde hâlâ oynanan en büyük ve en yaygın at oyunlarından biridir. Günümüzde “bozkaşı” adı verilen, Tacikistan ve Afganistan'da oynanmakta olan oyunun esası da Özbek kupkari/ulak oyunundan oluşmaktadır. Özbekistan topraklarının birçok at oyununda koşan safkan atların - Karabayirlerin ülkesi olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sonuçta Özbek halkının atasözleri hazinesinde “At oğlanın yol arkadaşı”, “At oğlanın kanadı” gibi yüzlerce atasözünün bulunması, atın Özbeklerin sosyal hayatında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Özbeklerde bu ünlü at oyununa kopkari, ulak, eski adıyla kokbori adı verildiğini görüyoruz. Özbekistan'ın hemen her bölgesinde oynandığına dair yazılı ve etnografik kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. Bu oyunun daha çok sünnet düğünlerinde oynanması, halk dilinde “yiğidin vicdanı” olduğunu gösteriyor. Özbeklerde "oğlak" kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanılan "oğlak" kelimesi, bu oyunda attan sonra ikinci merkezi yeri işgal eden "oglaq" (keçi) köküyle ilgilidir. Bu oyun genellikle binicilerin keçiyi alıp bitiş çizgisine koşmasıyla karakterize edilir. Bu oyun aynı zamanda Özbeklerin yerleşik tarımın yanı sıra ekonominin bir diğer önemli kolunu da - bozkır hayvancılığını - geliştirdiklerini gösteriyor. Orta Asya'da ulak-kupkari etnosporu hakkında birçok makale yazılmış olup beden eğitimi ve spor tarihinde en çok çalışılan konulardan biridir. Ancak bu oyunun ve adının Özbek halkının veya genel Türk tarihinin hangi döneminde ortaya çıktığı sorusu hâlâ cevapsız kalmaktadır. Aşağıdaki makalede, mevcut yazılı kaynaklara ve araştırma verilerine dayanarak Ulak-Kupkari oyununun Özbekler arasında ortaya çıkışı ve aşamalı gelişimi anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kupkari, etnospor, Türkler, Özbekler, Altın Kabak.

Ko'pkari O'yini Umumturkiy Kontekstda: Ko'kbo'ri Bilan Bog'liqligi

Hozirgi kunda ko'pkari o'yini Qozog'iston, Qirg'iziston, O'zbekiston, Tojikiston va Afg'onistonda keng tarqalgan milliy sport turi sanaladi. Erkaklarning kuch-qudrati, chavandozlik hamda ephillik mahoratini sinovchi ushbu milliy sport ming yillardan beri o'zbekning ajralmas va o'ziga xos ot musobaqasidir. Ushbu o'yin o'zbeklarda "ko'pkari" yoki "uloq", qirg'izlarda "ko'kbo'ru" (Türkmen, 2020, s. 30-59), qozoqlarda "ko'kpar tortu" (Amanjol, 2015, s. 17), tojiklar va afg'on o'zbeklarida "bo'zkashi" deb yuritiladi (Qoraboyev, Abdurahmonov, 2014, s. 31; Shafolatov, 2009, s. 9). Oltoydagi turkiy qavmlar va qirg'izlarda bu o'yinning chavandozlariga "bo'rilar", shimol qirg'izlari bu milliy sportni "uloq tortish", o'yinchilarni esa "uloqchilar" deb atashadi. Ba'zan uning "ko'kpar" shakli "ko'k pari"dan kelib chiqqanligi ham aytiladi.

Qadimdan ot o'yinlari turkiy xalqlar ijtimoiy hayotining ajralmas bo'lagi bo'lgan. Qozog'istonning shimolidan topilgan Botay madaniyati vakillari bundan 5,5 ming yillar oldin yovvoyi otlarni xonakilashtirganligi arxeologik materiallar orqali mutaxassislariga ma'lum (Zaxarov, 2010, s. 49-58; Kuznetsov, 2018, s. 16-19). Bundan tashqari Qadimgi Farg'ona/Davan davlatining xitoyliklarni o'ziga jalb qilgan "samoviy otlari" ham mashhurdir (Anorboyev, 2008, s. 93; Xodjayev, 2008, s. 179-183). Turkiy xalqlarda milliy ot sportining ko'pkaridan boshqa turli nomdagi shakllari – qiz qumay, yigit quu, chavgon, enish/oodarish, ot ustida kurash, ukuruk salmaqtuu, oltin qoboq, beyge (poyga), audarispak, teng alu, jambi atuu, at omiraulastiruu, jorg'a jaris, kumis aluu yoki juzuk iluu, tumaq uruu kabi ot o'yinlari mavjud (Türkmen, Genç, Abdibekova, 2017, s. 73-76). Bu o'yinlarning barchasi otni xonakilashtirgandan so'ng ko'ngilocharlik va askarlarni jangga tayyorlash maqsadida o'ylab topilgan.

Aslida o'zbeklarning ko'pkari o'yinining eski nomi "ko'kbo'ri" deb hisoblash mumkin, bu nom qadimiy umumturkiy atamadir. Juft o'zakdan kelib chiqqan "ko'kbo'ri" atamasining birinchi qismi "ko'k" aslida "moviy rang" ma'nosini berishi hammaga ma'lum (Türkmen, 2020, s. 32). Eski turkiychada "ko'k" to'g'ridan-to'g'ri Tangrini anglatgan, ya'ni Ko'ktangri qadimgi turk xalqlarining diniy inonchlarida umumiy bir kult sifatida qabul qilingan. Ko'ktangri ilohlarning eng ulug'i va turkiy xalqlarga jangujadallarda zafar keltiruvchi, falokatlardan asrovchi va hoqonlarni taxtga chiqaruvchi hamda ularga "qut"(baraka) ato etuvchi deya talqin qilingan. Hoqonlar yer yuzida Ko'ktangrining vakillari deb qaralgan. Shuning uchun bo'lsa kerak turkiylarni anglatgan rang hamisha ko'k/moviy bo'lgan. Ikkinchi o'zak esa bo'ridir. Ma'lumki, qadimgi turkiylarning muqaddas hayvoni, ya'ni totemi – bo'ri bo'lgan. Qadimgi davrlardan beri bo'ri

turkiylarning yo‘l ko‘rsatuvchi, aql va jasorat beruvchi, erkinlik va mustaqillikning ramzi sifatida qabul qilingan. Xitoy manbalarida turk hoqoni bilan birga bo‘ri atamasi barobar tushunilgan, ya‘ni kuch-qudratli hoqonlarga “tamoman bo‘ri xususiyatiga ega odam” deb baho berilgan. Qadimgi turkiylarning muqaddas hayvoni bo‘lgan bo‘rini “ko‘kbo‘ri” deb atashining sababi bor edi, albatta. Bir narsani tariflash uchun “ko‘k” so‘zi bilan atash uni yanada muqaddaslashtirish va uni qadimgi turkiylarning ilohi – Tangri bilan bog‘lash istagidan kelib chiqqan (Türkmen, 2020, s. 32). Etnograflar Oltoydagi turkiy qavmlarda bo‘ri uligan payti oltoyliklar Qurt (bo‘ri) Tangridan o‘zlariga baraka va yemak so‘rash odati bo‘lganini yozishadi. Xususan, “O‘g‘uznoma”da “ko‘k yungli, ko‘k yolli” (ilohiy, muqaddas) bo‘rining O‘g‘uzxonga yo‘l ko‘rsatganligi aytiladi. “O‘g‘uznoma” dostonida “ko‘kbo‘ri afsonaviy O‘g‘uzxonning jangovar chaqirig‘i – o‘roni (paroli) sifatida qabul qilingan (Jo‘rayev, 1983, s. 13).

Xususan, qiziqarli tomoni shundaki, Xorazmda o‘zbek ko‘pkarisi “ko‘kbo‘ri” deb atalgan va unda so‘yilgan, kallasi kesilib va tikilgan holatda o‘ynalgan. O‘z urug‘ nomini yaxshi eslaydigan Shimoliy Xorazm o‘zbeklari (Gurlan)da “Ko‘kbo‘ri” uyini g‘olibi ko‘kbo‘rini, ya‘ni echkini o‘zi bilan olib ketib mahallasidagi qo‘ni-qo‘shnilari bilan baham ko‘rgani, uning go‘sh tidan bir parchani kasal yotgan kishilarga dardiga davo bulsin uchun yedirganlar, terisi va junidan yulib olib tumor qilib osib qo‘yganlar (Qilichev, 1988, s. 97). Demak, bu fakt Xorazm o‘zbeklarida XX asr boshlarigacha bu o‘yin o‘z qadimiy nomi “ko‘kbo‘ri” sifatida saqlanib qolganini ko‘rsatadi. Yana shunidek, Shimoliy Xorazm va Xiva hamda Urganch shevalarida “ulaqmaq” degan fe‘l uchraydi va u “to‘g‘ri kelib yurgan yerda kezib yurmoq, tentiramoq” (Abdullayev, 1961, s. 89) ma‘nolarida kelib, fikrimizcha uning o‘zagi “uloq” o‘yini nomi bilan bog‘liqdir.

Shunday qilib, ko‘pkari nomining eski shakli “ko‘kbo‘ri” “Tangribo‘ri” degan ma‘noni beradi. Oltoyda yashagan turkiy qavmlarning bu o‘yin paydo bo‘lishi haqidagi falsafiy-mifologik qarashiga ko‘ra, ko‘kbo‘ri o‘yini chavandozlarining kuchi va quvvatini ko‘rsatgan, bo‘rilar galasiga o‘xshagan insonlar guruhi ruhini anglatgan qadimiy sport turidir. Oltoyning qadimgi turkiylarida ko‘kbo‘ri nomi “totem/muqaddas bo‘ri – ona” ma‘nosini beruvchi chuqur falsafiy anglash bilan bo‘riga bo‘lgan munosabatni bildiruvchi hamdir (Kljashturnyj, 2006, s. 446-454). Ma‘lumki, bo‘ri Yevrosiyo nomadlari tasavvurida qadimiy zootip va totemlaridan biri bo‘lgan. Shuning uchun bo‘ri obrazini Yevrosiyo ko‘chmanchilari san‘atida va ijtimoiy hayotida ko‘p uchratish mumkin. VI asrdan keyin Xitoy manbalarida Ashina turklari bo‘ri boshi surati tushirilgan bayroq bilan tasvirlana boshlaydi (Bichurin, 1950, s. 220-222). Xullas, bo‘ri Turk hoqonligining bosh urug‘i – Ashina turklarining ramzi edi. Turkiylarni kelib

chiqishi haqidagi rivoyatda ham bo'ri markaziy o'rinni egallaydi: "...Bu xonadon bir qo'shni hukmdorlari tomonidan qirib tashlanadi va mutlaqo yo'qotiladi. Faqat o'n yashar bola qoladi. Dushmanlar uning yosh ekanini ko'rib, oyoq va qo'llari kesib tashlab, o't-o'lan bilan qoplangan ko'lga tashlab ketadilar. Urg'ochi bo'ri uni go'sht bilan boqa boshlaydi. Qo'shni qabila boshlig'i bolaning tirikligini eshitib uni o'ldirishga qayta odam jo'natadi. Elchilar bolani urg'ochi bo'ringing etagida ko'rib, uni ham o'ldirishni istaydilar. Shu zamonlarda, xitoy rivoyatlariga ko'ra, bu urg'ochi bo'ri g'arbiy dengizdan sharqdagi mamlakatda, Gaochandan shimoliy g'arbdagi tog'larda paydo bo'ladi. G'orning barcha tomoni tog'lar bilan o'ralgan. Tog'larda g'or joylashgan, g'orda o'tlar bilan qoplangan tekis yer bor. Bu yerda yashiringan urg'ochi bo'ri o'nta o'g'il bola tug'adi, ular ulg'aygach, har biri oila qurib, bola-chaqali bo'ladi. Bir necha avlod o'tib, Asyan-she degan odam butun urug'-aymog'i bilan g'ordan chiqadi..." (Bichurin, 1950, s. 220-222). Qadimgi turklarning kelib chiqishi haqidagi afsonalar prototurk etnik jamoasi shakllana boshlagan davrga borib taqaluvchi bir necha folklor-etnologik xotiralarga aloqadorligini ko'rish mumkin. Bundan ko'rkari/ko'kbo'ri o'yinining qadimgi turkiy jamoa shakllana boshlagan qadimiy davrlarga borib taqaladi, deb xulosa qilish mumkin. Shuningdek, ushbu o'yin turkiylarning afsonaviy totemi – Ko'kbo'ri (muqaddas bo'ri) sharafiga atab o'ynalgan degan fikrlar ham mavjud (Türkmen, 2020, s. 32). Xullas, tarixda ot bilan birga tilga olinadigan turklar otni ilk marotaba xonakilashtirgan va unga ilk marta mingan qavmlar sifatida ko'rsatiladi.

O'yinning Shakllanishi

Ko'kbo'ri/ko'pkari o'yinining paydo bo'lishi haqida turli fikrlar mavjud. Chavandozlar qo'ylar suruviga hujum qilgan va ularni g'ayrioddiy ovlash shaklini taqlid qilish natijasida bu o'yin kelib chiqqan, shuning uchun ham bu o'yin "ko'kbo'ri" deb atalgan, deya mutaxassislar ta'kidlaydi. O'yin taktikasini qadimiy bir jang ta'limoti sifatida qarash ham mavjud. Bu o'yinda chavandoz va ot bir-birini so'zsiz harakatlar bilan tushungan holda asosiy maqsad sari harakat qilishi ham diqqatga sazovordir. Shuningdek, qadimgi turkiylarning jang an'alariga ko'ra, o'lgan jangchining jasadini jangdan olib kelgan askarga uning molu-mulki berilar edi. O'yin ko'klam kelishi bilan o'ynalganini ko'chmanchi tamaddunning o'troq madaniyat bilan omixtalashuvining nodir namunasi bo'lgan qadimgi turkiylarning qishning suronli kunlaridan eson-omon chiqib, ushbu xalqlarning eng yaqin do'sti va hayot manbai bo'lgan – otlar va arg'umoqlar bilan birgalikda nishonlagani aslida inson va buyuk dashtning eng yirtqich hayvoni –

muqaddas bo‘ri bilan ilk uchrashuvi sharafiga uyushtirgan deb ham sanash mumkin. Etnograflar qirg‘iz qariyalarining rivoyatlari asosida qirg‘izlarda ushbu o‘yinning shakllanishini qadim zamonlardan bo‘rini ovlash an‘anasi ta‘sirida kelib chiqqanligiga urg‘u beradilar (Türkmen, 2020, s. 43). Ya‘ni bir guruh chavandozlar bo‘rini orqasidan quvganlar, qalin qorda ularni quvalab, boshlariga katta xoda/tayoq bilan urib o‘ldirishgan va uni egariga ortib uyiga olib kelishga uringan. Boshqa chavandoz do‘stlari esa bo‘rining jasadini chavandozning qo‘lidan olishga uringan, bu shaklda bo‘ri ovlagan chavandozlar bo‘ri jasadini qo‘lma-qo‘l o‘tkazib, uyga qaytarkan ko‘pkari o‘yiniga o‘xshagan harakatlar qilgan va buning natijasida keyinchalik ko‘kbo‘ri o‘yini kelib chiqqan. Qozoqlarda ham cho‘ponlar doimiy ravishda ularning qo‘y suruvlariga hamla qilib, ziyon yetkazib turadigan ko‘k bo‘rini qo‘lga tushirganida, quvonganidan uning o‘ligini ot ustida qo‘lma-qo‘l qilib biriga o‘tkazib bayram qilish natijasida kelib chiqqanini yozadilar (Axmetov, Mamirqulov, 2017, s. 32). Ammo bo‘ri ovlash ta‘sirida bu o‘yin paydo bo‘lganini inkor qiluvchilar ham bor. Bundan kelib chiqadiki, ko‘kbo‘ri o‘yini bo‘rini otlar yordamida o‘ldirish asnosida shakllangan emas, balki turkiy xalqlarning o‘z totemi – Muqaddas bo‘riga bo‘lgan ritual munosabati ta‘sirida yuzaga kelgan deb ham qaraydilar (Türkmen, 2020, s. 43).

Endi o‘zbeklarda bu o‘yinning shakllanishiga e‘tibor beradigan bo‘lsak, Janubiy O‘zbekiston dostonlik maktabiga xos xalq og‘zaki ijodi namunalarida biz ko‘pkari o‘yini haqida ma‘lumotga ega emasmiz, biroq unda ot o‘yinlaridan “oltin qoboq”, “chavgon” va “qiz quvmoq”ning mavjud bo‘lganini ko‘rishimiz mumkin. Xususan, xalqimiz orasida qadimdan urf bo‘lib kelgan marosimiy rituellardan biri – “oltin qoboq” o‘q otish o‘yini doston syujetining shakllanishi uchun asos bo‘lib xizmat qilgan “Oltin qoboq” dostoni o‘zbeklarda mavjudligi xususiyatlidir. Unda haj safariga ketishdan avval Chambil elida boshqaruvni qabul qila oladigan munosib nomzodni aniqlash maqsadida Go‘ro‘g‘li tomonidan “oltin qoboq” o‘yining tashkil etilishi va bu bahsda Avazxonning g‘olib bo‘lishi tasvirlanadi (Jo‘rayev, 2021, s. 141). Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma” asarida ham garchi ko‘pkari o‘yini xususida batafsil ma‘lumotlar keltirilmasada, ot va otliq qo‘shinlar, chavgon o‘yini kabi unga o‘xshash narsalarni ko‘p uchratish mumkin. Zero, bugun sportning ommaviy turlaridan biri bo‘lgan “polo” o‘yini Yevropa va butun jahonda tarqalishiga uning asosi bo‘lgan “chavgon” o‘yini Boburiylar sabab Hindistonga borib qolishini ham unutmaslik kerak. Chavgon qadimiyroqmi yo ko‘pkari degan savolga javob berish qiyin, ammo yozma manbalar chavgonning uzoq davrga borib taqalishini ko‘rsatadi. O‘zbek adabiyotining mashhur vakili Alisher Navoiyning asarlarida sport turlaridan kurash, chavgon, shatranj, oltin qoboq kabi o‘yinlar tilga olinadi, biroq uloq ko‘pkari o‘yini haqida ma‘lumot uchramaydi. Xususan, “Chobukekim, har taraf maydon aro aylar

shitob...” deb boshlangan g’azalida xalqning azaliy “Qovoq” o’yini ta’riflangan (Meliyev, 2023, s. 302). Zahiriddin Muhammad Bobur o’zining “Boburnoma” asarining ikki joyida “oltin qoboq” o’yinidan quyidagi shaklda bayon qiladi: “Shijoati bor edi. O’zining qo’lidan ish kelgan hech bir holat bo’lmagan esa-da, aytishlaricha, ba’zi jang ma’rakalarida unda shijoat asari ko’ringan ekan. O’qni juda yaxshi otar edi. Ilvasinga patli va patsiz o’qlari ko’p hollarda tegardi. Nishon uchun qo’yilgan qovoqni maydonning u boshi, bu boshidan kelib ham aksar hollarda urar edi...” (Zahiriddin Muhammad Bobur, 2008, s. 39.), “Yana, Islim barlos edi. Turk kishi edi. Qushchilikni yaxshi bilardi. Ba’zi ajoyib ishlarni qilardi. O’ttiz-qirq botmon yoy o’qini kuch bilan otib, taxtadan o’tkazardi. Qabaq (kamon otish mashqida qo’llanadigan nishon) maydonida maydon boshidan chopib, yoyni tushirib olib otib qovoqsimon nishonga urardi. Yana zehgirmi (barmoqqa kiyiladigan angishvonasimon uskuna) bir-bir yarim qari chilvirga bog’lab, chilvirning ikkinchi uchini bir yogochga mahkamlab, aylanar edi. Aylanish holatida o’qni otib, zehgirdan o’tkazardi”...(Zahiriddin Muhammad Bobur, 2008, s. 39.). Bir o’rinda esa Bobur o’z asarida chavgon o’yini to’g’risida Hasan Ya’qubekka ta’rif berarkan, “...mardona kishi edi. O’qni yaxshi otar, chavgonni yaxshi o’ynardi” deb eslatib o’tadi...” (Zahiriddin Muhammad Bobur, 2008, s. 36). Ko’rib o’tganimizdek, ko’pkari o’yini yoki unga o’xshash ot o’yini sahnalari haqida ma’lumotlar yuqoridagi mualliflarning asarlarida uchramaydi.

O’zbek “Ko’pkari”si

“O’zbekiston milliy sport turlari va xalq o’yinlari ensiklopediyasi”da ko’pkari so’zining etimologiyasi turkiycha “ko’p”, fors tilidagi “kor” so’zlaridan tashkil topib, “ko’pning ishi” degan ma’noni beradi, deb talqin qilingan (O’zbek, 2022, s. 54). Taniqli o’zbek folklorshunosi Mamatqul Jo’rayevning fikricha, ko’pkari qadimiy o’yinlardan bo’lib, uning o’ynala boshlanishi O’g’uzxon nomi bilan bog’liqdir. O’sha davrlarda bu o’yinni “ko’kbo’ri” deb atashgan. Keyinchalik bu so’z “ko’pkari” deb talaffuz etilgan (Jo’rayev, 1993, 10 mart).

O’zbeklarda ko’pkari-uloq o’yini deyarli barcha viloyatlari – Samarqand, Jizzax, Toshkent, Qashqadaryo, Surxondaryo, Navoiy va boshqa viloyatlarning tog’li hamda cho’l zonalarida o’tkazilayotgan to’ylarda, ommaviy xalq sayillarida o’ynalib keladi (Tabinbayev, Kazakov, 2015, s. 12-13). Toshkent viloyati, Qo’qon va Farg’ona vodiysining ayrim joylarida bu o’yin “tomosha” deb nomlangan (O’zbek, 2022, s. 54). Qo’shni respublikalar – Afg’oniston va Tojikistonda ham ushbu o’yinni o’zbek urug’lariga mansub aholi o’ynaydi. Tojikiston va Afg’onistonning shimoliy

qismida yashovchi o'zbeklar ham uloq o'yini o'ynaydilar va u biroz farqlidir. Xususan, Tojikistonning Asht viloyatida yashovchi qurama o'zbeklari uchun uloq o'yini qadimiy o'yinlardan deb hisoblanadi. O'zbekistonning Xorazm mintaqasida bugungi kunda uloq o'yini o'ynalmagani bois ko'pchilik azaldan ushbu o'yinning mazkur mintaqada keng tarqalmaganini aytadi. XX asrning boshlarigacha bo'lgan davrda Xorazmning shimolida yashagan uzbeklar orasida xalq sayillarida "Qiz quvish" o'yini o'tkazilgan. Bu o'yin birinchidan ot o'yinida qizlar ham qatnashganini ko'rsatsa, ikkinchidan ot o'yinlarining Xorazm hududida ham o'ynalgani xabarini beradi. Chavandoz qizni otliq yigit quvalaydi, birgalikda ot quvishib tomosha ko'rsatadilar (Qilichev, 1988, s. 84). Xususan, Xorazm viloyatining shimolida joylashgan Gurlan tumanidagi "Kommuna" kolxozida yashagan 80 yoshli Xasan Jumamuratov qiz quvish o'yining machit yaqinida o'tkazilgan o'yinlarda o'tkazilganini, yigit qizni quvib yetib, uni quchoqlaganini ko'rganini, 10-15 yoshlarga yetganida bu uyin yo'qolib ketganini yozadi Qilichev, 1988, s. 85). Shuningdek, Xorazmda XIX asr oxirlari – XX asr boshlariga "oltin qoboq" o'yinining o'ynalgani haqida qariyalarning xotiralari mavjud.

O'zbek xalq og'zaki ijodida bo'riga alohida o'rin ajratilgan. O'zbek folklorchisi M. Jo'rayevning ta'kidlashicha, o'zbeklarning paydo bo'lishi bilan bog'liq bir afsonada 92 bola bir tulum ichida tug'ilgan emish, otasi bo'ri bo'lgan bu bolalar keyinchalik 92 o'zbek urug'iga asos solgan (Jo'rayev, 1983, s. 13). Umuman, bo'ri obrazi o'zbek xalq dostonlaridan Ergash Jumanbulbul tomonidan aytilgan "Quntug'mish"da Gurkiboy va "Odilxon" dostonida, xalq ertaklaridan "Bo'ri qiz", "Cho'loq bo'ri"da tilga olingan (Jo'rayev, 1983, s. 13). O'zbek adabiyotida ko'pkari va uloqqa doimo murojaat etilganini ko'rish mumkin. Buning isboti sifatida mashhur o'zbek romanchisi, jadid adabiyotining yirik vakili Abdulla Qodiriyning "Uloqda" hikoyasi (1916) avvalgi asarlari bilan tenglashtirib bo'lmaydigan darajada yuqori bo'lib, XX asr tongidagi o'zbek realistik adabiyotining cho'qqisi, realistik hikoyaning eng yaxshi namunasi hisoblanadi. Sababi Abdulla Qodiriy hikoyaning oxirida bolalik davrimning yodgori bo'lgani uchun ortiqcha o'zgartirishlar kiritmadim deb yozib qo'rganidan bilish mumkinki, o'sha davrlarda hatto Toshkentda ham ko'pkari/uloq o'yini zavq bilan o'ynalgan va chavandozlar har bir yosh yigitlar uchun mardlik va kuch-qudrat timsoli bo'lgan, uloq o'yinining barcha taassurotlari yosh Turg'unning his-tuyg'ulari bilan tasvirlangan (Jamilova, 2023, s. 208). Yozuvchi Tog'ay Murodning hali sovet davri yillaridayoq "Ot kishnagan oqshom" (1979) qissasi o'sha davrda yo'qolib ketish tahlikasi ostida qolgan milliy kurash, ko'pkari kabi o'yinlar, chavandozlarni adabiy bayon qiluvchi asarlar sirasiga kiradi. "Ot kishnagan oqshom" asarida "Kech kuzda yurtimizga yo'l oldim. Sattor chavandoz degich bilan topishdim. U menga

bir ot topib berdi. Men otlandim! Kunduzlari turli yurtlardan kelmish chavandozlar bilan ko'pkari chopdim. Necha bor otlardan yiqildim. Kechalari chavandozlar bilan gurung qildim. Chavandozlar do'mbira chalib, ko'pkarilardan so'yladi, otlardan so'yladi, chavandozlardan so'yladi. Uzun qish ko'pkarixona – ish joyim bo'ldi, chavandozlar hamxonam bo'ldi, otlar – birodarlarim bo'ldi...” degan satrlar bor (Tog'aymurod, 1994, s. 464; Xidirova, 2022, s. 52). Boshqa bir taniqli o'zbek yozuvchisi Oybek o'zining “Bolalik” xotira-qissasida ham “uloq o'yini”ning tasviri mavjud: “Uloq” xalqning qadimiy o'yini. Uni ilk bor ko'rgan Muso hang-mang bo'lib qoladi. “...Qalin odamlar orasidan jonivor ot o'qday uchib ketdi. Bir - ongina sarosimaga tushgan uloqchilar ko'pirgan, quturgan daryoday, duv etib, orqadan quvib ketdi. Uloqchilar biridan biri uloqni olib qochadi, yana butun otliq duv etib orqadan quvadi...” (Oybek, 1963, s. 91). Ko'rib turganimizdek, adabiyotda, xususan qissa va romanlarda ko'p bora bu ot o'yiniga murojaat qilinishi uning keng tarqalgani va ijtimoiy hayotda o'rin tutganini ko'rsatadi.

O'zbeklarning boshqa turkiy xalqlardan farqli ravishda bu o'yinga kiritgan yangilik va usullarini alohida ta'kidlab o'tish zarur. Ko'p joylarda uloq o'yinidan avval “qiz quvdi” nomli ot o'yinini o'ynaganlar. Sirdaryo, Toshkent viloyati, Janubiy Qozog'iston, Asht (Tojikiston), Novqat (Qirg'iziston) uloq o'yini jarayonida “shog'uloq” o'yini ham o'ynaladi. “Shog'uloq” qadimiy ot o'yinlaridan biri bo'lib, yosh yigitlarning kuchini sinash va chiniqtirish maqsadida o'ynalgan. Bugungi kunda u ko'pincha to'y va bayramlar, ommaviy sayillarda daryo va jilg'alarning oqizib ketmaydigan, sekin oqadigan va kechuv qismida o'tkazilib kelinadi (Qoraboyev, Abdurahmanov, 2019, s. 177). Xususan, turk tadqiqotchilari o'zbek “ko'pkari”sining suvga yaqin hududlarda o'ynalganini ajratib ko'rsatadi (Alan, 2019, s. 86-109). Surxondaryo viloyatining Boysun tumanidagi ko'plab tumanlarda ham “eshak ko'pkari”, “shog'uloq” deb nom olgan tomoshalar ko'pincha to'y va bayramlar munosabati bilan daryo qirg'og'ida o'tkazilgan (Tursunov, Rashidov, 2011, s. 258). “Shog'uloq” o'yinida avval uloqning boshi va qo'l-oyog'i alohida kesib olinib, kesilgan joylarning terisi yaxshilab tikilgan. Daryo qirg'og'iga borib, mahalla yetakchilaridan biri boshchiligida “bakovul so'zim. Hech kim g'irromlik qilmasin” deb uloq suvning o'rtasiga tashlangan va ephil va chaqqon chavandozlar uni suvda tortib olib bakovulga eltishga shoshilganlar (Qurbonov, 2009, s. 145). Sunnat to'ylarida ham ko'pkari musobaqasi o'tkazilgan. Ko'pkarichilarlaning yuzi yorug' bo'lsin deb oynaga qaratilgan. Ba'zan uloqni ya'ni, “zot”ni chavandozlar eltishi kerak bo'lgan toyponmaydonning ikki tomoniga olov yoqilgan. O'yin duoi fohialar bilan boshlangan. Surxon vohasida chavandoz o'rtaga tashlangan uloqni otlar

orasidan ajratib, bakovul turgan joyga eltib tashlasa, unga belgilangan sovrin, ya'ni "zot" berilgan (Qurbonov, 2009, s. 143).

O'zbeklarda uloqqa otlarni tayyorlash ham o'ziga xosdir. Ot 4-5 yoshlaridan ko'pkariga tayyorlanadi va sekin-sekin unga beriladigan yem miqdori ham ko'paytirib boriladi. Sentyabr oylarida otlarni kuchaytirilgan holatda yem bilan boqish fasli tugab boshqa jarayon boshlanadi, o'zbeklar yuganini tortib egar qoshiga bog'langan, yemish yeyishini taqiqlashni "qontaruv" deb atashgan. Ertalab va kun davomida o't va suv, 4-5 kilo yem berilgan, kechqurun esa "qontaruv" qilingan. Bu 20-25 kun davom etgan. Otlar qantarilganda ularning tanasi sovigan, sekin-sekin arg'umoqlar chopishga o'rgatilgan (Yuldashev, 2002, s. 341). Hatto o'zbeklar orasida "Qontarilgan ot qoziq atrofida aylanar" degan maqol ham uchraydi. Boysunliklarda otlar ko'pkaridan oldin 40 kun boqilib, 40 kun ularning tanasi sovutilib, chavandozlar tomonidan ko'pkariga olib kelingan (Tursunov, Rashidov, 2011, s. 273). Otlarni o'rgatuvchilarni "aspjallob", ya'ni otni o'ziga jalb etuvchi deb ataganlar. Otlarning zotini mukammal darajada ajrata oladigan, yoshini, fe'l atvorini biladigan odamlar esa "sinchi" deb yuritilgan. O'zbekistonning janubiy hududlaridagi o'ziga to'q oilalar 5-7 kunlab, ba'zan xaftalab ko'pkari/uloq musobaqasi o'tkazilgan. Otlarga uloq o'yini o'tkaziladigan kuni otlarga ham alohida e'tibor berilib, mo'ljaldan ortiq suv yoki yem berilmaydi, yomon ko'zlardan asralgan. Hech qachon qamchi bilan boshiga urilmagan. Uloq o'yini o'tkaziladigan joy esa toypon deb atalgan. Maydon-toyponda o'yinni kuzatib borish va uni adolatli boshqarish uchun nazoratchilar – bakovullar o'tirishi uchun mo'ljallangan chortoq ham bo'lgan. U ko'pkari o'tkaziladigan maydonlarda doira yoki to'rtburchak shaklida bo'lib, toshlardan yasalgan. chavandozlarning maxsus tayyorlangan uloq o'yini kiyimlari – boshni asraydigan qamchi va zarbalardan saqlaydigan qalin telpagi, ustida po'stini, paxtali ishton (shim)i, oyog'ida etigi, qo'lida qamchisi bo'lgan.

"Shog'uloq"dan tashqari toypon-maydonga hamma yig'ilgach, otlarni tanasini qizdirmoq uchun "qoqma" o'yini o'tkazilgan. Unda yosh chopag'onlar qatnashib, qatnashchilar soniga qarab ko'pkari o'ynaladigan maydon-toyponga ikkita yoki uchta uloq tashlangan. Yosh chavandozlarni ephillikka o'rgatish uchun bu o'ziga xos ko'pkari tayyorgarligi edi. Qo'lga kiritilgan uloq mukofot sifatida yosh chavandozlarga berilshgan. Bir soatcha davom etgan qoqma – ot qizdirish o'yini tugagach, haqiqiy uloq o'yini boshlangan. "Shog'uloq" yoki "eshak ko'pkari" o'yini aynan kichik yoshdan o'smir yoshdagi o'g'il bolalarni ko'pkariga o'rgatish va mahoratini oshirish maqsadida o'ynalgan. Mazkur sinov va tayyorgarlik o'yinlari ko'pincha to'y, sayillar va bayramlar asnosida daryo bo'ylarida o'tkazilgan. Kalla ko'pkari o'yini folklorshunos olimi Guljahon Mardonova tomonidan Qashqadaryo viloyati Qamashi tumanidagi G'ishtli qishlog'idan yozib

olingan. Unga ko'ra, o'z eshagi bilan qatnashgan bolalar ulovlariga minib o'yinga tayyor holda turadilar. O'yinni boshqaruvchi bironta uloq sifatida eski janda(eski ustki kiyim. Mato bo'laklaridan (quroq usulida) uzun va keng qilib tikilgan)ni o'rta tashlaydi. Bolalar "uloq"ni olishga harakat qiladilar. Xullas, Qashqadaryoda bolalar shunday o'yinlar asosida katta maydon ko'pkarilari uchun chiniqtirib borilgan (Mardonova, 2022, s. 72).

O'zbekistonda uloq o'yini bugungacha o'z ahamiyatini yo'qotmasdan kelayotgan hududlardan biri bu Samarqand viloyatidir. Samarqandda juda ko'p o'z urug' nomini yaxshi eslaydigan o'zbek urug'lari yashab kelmoqda, ko'pkari o'yini ishtirokchilari o'z urug'i yoki qishlog'i nomidan o'yinda ishtirok etgan. Samarqandda ko'pkari (ko'kbo'ri) odatda mart va oktyabr oylarida to'y va voyaga yetmaganlarning sunnat to'ylari munosabati bilan o'tkazilgan. Odamlar nafaqat yaqin hududdan, balki uzoq joylardan ham kelishgan (Malikov, 2021, s. 450). XIX-XX asrlarda Samarqanddagi ko'pkari o'yinining tarixi haqida tadqiqot olib borgan A. Malikov fikricha, o'rta asr manbalarida Samarqanddagi ko'pkari haqida hech qanday eslatma yo'q, bu atama faqat o'zbek xalq ertaklari – dostonlarida uchraydi. Ko'pkari Samarqand shahar madaniyatiga so'nggi o'rta asrlarda Samarqand vohasida yarim ko'chmanchi aholi guruhlari ommaviy joylashtirish jarayoni sodir bo'lgan davrda kirib kelgan, degan fikrni bildiradi. Buxoro amirligining hukmron sulolasi – mang'itlar ko'pkarida faol qatnashganliklari va bu bilan bir tomondan o'zlarining harbiy tayanchi bo'lgan yarim ko'chmanchi o'zbeklarga yaqinligini ko'rsatgan. Ularning kuchi va boshqa tomondan, ularning ishtiroki bu o'yinning aholining qolgan qismi oldida obro'li maqomga ega bo'lishini ta'minlagan (Malikov, 2021, s. 450).

O'zbekistonda sovet hokimiyati yillarida ko'pkari (uloq) o'tkazish, mafkuraga to'g'ri kelmaydi deb qat'iy man etildi. Otlar davlatga go'sht rejasini bajarish baxonasida topshirildi (Tursunov, Rashidov, 2011, s. 273).

Xulosa

Qisqa qilib aytganda, ko'pkari o'yini boshqa turkiy xalqlarda bo'lgani kabi o'zbeklarda ham keng yoyilgan va kunimizgacha davom etib kelayotgan etnosport turlaridan biridir. Uning shakllanish sabablari ijtimoiy hayotda ko'ngilocharlik va jangovor tayyorgarlik vazifasi edi. Ko'chmanchi yoki yarim ko'chmanchi turklar o'z mollari uchun yaylov izlayotgan yoki qarorgohlarida o'tirganlarida har qanday vaqtda hujumga duchor bo'lish xavfi bor edi. Bundan tashqari, xalq (bo'dun) xoqon tomonidan istalgan vaqtda urushga chaqirilishi mumkin edi. Buning uchun har bir turk yosh yigitlari jismoniy madaniyatni rivojlantiruvchi mashqlarni bajarishi kerak.

Mashqlarda o'yin-kulgi tuyg'usi mavjud bo'lsa-da, bu aslida urush mashqlari edi. Turli manyovrlarni ot ustida bajara oladigan askar turk harbiy jamiyatining asosiy tayanchi sanalgan. Biroq, tarixning qaysi zamonida o'zbeklarning ijtimoiy hayotida ko'pkari/ko'kbo'ri o'yini paydo bo'lganini aniqlashda yozma manbalar bizga yordam beradi. Afsuski, turkiy xalqlarning ijtimoiy hayoti haqida asosiy ma'lumotlarni beruvchi Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'otit turk" asarida bir qator o'yinlar bilan birga bu o'yin nomi tilga olinmaydi yoki unga o'xshash o'yinga biron ishora uchramaydi. Shuningdek, biz boshqa tarixiy asarlarda XV-XVI asrlarda ham tilga olinganini ko'rmaymiz. Albatta, bu holat ko'pkari/ko'kbo'ri o'yinining kech zamonlarda shakllanganini anglatmaydi, uni paydo bo'lishida uchta mashhur ot o'yini – oltin qoboq, chavgon, qiz quvish/qiz quvmoq muhim o'rin tutgan. Ayniqsa, qiz quvish o'yinida to'ydan oldin so'yilib quda tomonga olib kelingan go'shtni qiz tomondan erkaklar olib qochishi, uni tutish uchun kuyov tomondan erkaklar otda quvalashi kabi shakli ham juda eski zamonlarda mavjud bo'lganini tadqiqotchilar ta'kidlaydilar. Fikrimizcha, ko'pkari o'yini aynan shu o'yinning takomillashtirilgan va nomi yillar davomida o'zgargan shaklidir. Bu yerda shuni ta'kidlamoq kerakki, o'zbek qabilalari XVI asrdan so'ngra bu ot o'yinini yanada keng yoyilishida katta xizmat qilganlar. Natijada u oltin qoboq va qiz quvish o'yinidan ustun kelib ommalashib ketgan, afg'on o'zbeklari va Tojikistonda "bo'zkashi" sifatida keng yoyilishining sababi ham o'zbek urug'larining faol migratsiyasi bilan bog'liq.

Foydalanilgan Adabiyotlar

- Abdullayev, F. A. (1961). *O'zbek tilining Xorazm shevalari*. Toshkent: O'zbekiston SSR Fanlar Akademiyasi Nashriyoti.
- Alan, S. (2019). Dîvânü Lugâti't-Türk'te Spor ve Rekreatif Faaliyete İlişkin Terimler. Serhat Özdenk ve Ozan Yılmaz (Ed.). *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Kitabı-1*. Cilt (ss. 86-109) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Amanjol, K. (2015). Kazaxskie nasionalnie konno-sportivnie igri (XIX – nachalo XX vv.), *Turk elderinin salttuu sporttuk oyundari – Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları*. Tyzgöndör: A. Mokeev, F. Unan, O. Karataev, O. Yorulmaz, J. Alimbaev, J. Buyar. Bishkek.
- Anorboyev, A. (2008). Dovonning samoviy otlari. *Fan va turmush*. 3-5 Son. Toshkent. 84-95.
- Axmetov, N., Mamirqylov, Q. (2017). Qazaqtiñ Ylttiñ Oyini Asiq Atuu Ədisterin Yyrenu. *Ədistemeliknyşqauliq*. Taraz: Taraz Universiteti.

- Bichurin, N. Ya. (Iakinf) (1950). *Sobranie Svedeniy o Narodax, Obitavshix v Sredney Azii v Drevnie Vremena. V 3-x tomax.* M.- L.: Izd. AN SSSR. Tom I.
- Jamilova, B. (2023). *O'zbek va Turk Bolalar Adabiyotidagi Mushtarak Tuyg'ular.* Buxoro Davlat Universiteti İlimiy Axboroti. №3. Buxoro. 203-210.
- Jo'raev, M. (1983). Ko'kbo'ri Avlodlari. *Fan Vaturmush.* № 3. 12-13.
- Jo'raev, M. (1993). Ko'pkarimi Yoki Ko'kbo'ri?. *Xalq So'zi.* 10 Mart.
- Jo'raev, M. (2021). "Oltin Qoboq" Dostonining Tarixiy Asoslariga Doir. *Ta'lim va İnnovasion Tadqiqotlar.* Buxoro. 1-son. 132-141.
- Kljashstornyj, S. G. (2006). Al-Bīrūnī's Version of an Old Turkic Genealogical Legend. on the Semantics of Turkic Baraq. *Памятники древнетюркской письменности и этнокультурная история Центральной Азии. Санкт-Петербург.* Наука. 446-454.
- Kuznetsov, P. F. (2018). Botayskaya Kultura Pozdnego Eneolita: Pro Et Contra Sushestvovaniya Domashnix Loshadey. *Priroda. Vipusk 7.* Samara. 16-19.
- Malikov, A. M. (2021). Kupkari Kak Element Gorodskoy İdentichnosti i Kulturi Samarkanda v XIX - Nachale XX v. *Markaziy Osiyo Tarixi va Arxeologiyasi: An'analar, İnnovasiyalar va İstiqbollar Xalqaro İlimiy-Amaliy Anjuman Materiallari.* Toshkent. 448-451.
- Mardonova, G. A. (2022). *O'zbek Milliy O'yinlari.* Toshkent: Bookmany Print.
- Meliev, X. A. (2023). Alisher Navoiy Asarlarida Etnosport Turlari, Xalq O'yinlari Haqidagi Qarashlari. *International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers.* 11 (5). 300-304.
- Oybek (1963). *Bolalik. Xotiralarim.* Toshkent: Yosh Gvardiya.
- O'zbek Milliy Sport Turlari va Xalq O'yinlari Ensiklopediyasi* (2022). Toshkent.: Zamin Nashr.
- Qilichev, T. (1988). *Xorazm Xalq Teatri.* Toshkent, G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot va San'at Nashriyoti.
- Qoraboev, U., Abdurahmonov, I. (2019). *O'zbek Xalq O'yinlari.* Toshkent.
- Qurbonov, A. (2009). Shimoliy Surxon Vohasi Aholisi An'anaviy Madaniyatining Etnik va Lokal Xususiyatlari (XIX Asr Oxiri – XX Asrning Bi-

- rinchi Yarmi). *Tarix Fanlari Nomzodi Ilmiy Darajasini Olish Uchun Yozilgan Dissertasiya*. Toshkent.
- Sarimsoqov, A. A. (2010). O'zbeklarning Taqvimiy Marosimlari (Farg'ona vodiysi Materiallari Asosida). *Tarix Fanlari Nomzodi Ilmiy Darajasini Olish Uchun Yozilgan Dissertasiya*. Toshkent.
- Shafoatov, A. N. (2009). Tadjikskaya Sportivnaya Terminologiya. *Avtoreferat Dissertatii Na Soiskanie Uchenoy Stepeni Kandidata Filologicheskix Nauk*. Dushanbe.
- Tabinbaev, A, Kazakov, B. (2015). *O'zbek Halk Milliy O'yinlarining Rivojlanishi, Yoshlarni Tarbiyalashdagi Ahamiyati, Pedagogik Ta'rifi va Maktab Programmasidagi O'rni* (O'quv Metodik Qo'llanma). Nukus.
- Tog'ay, M. (1994). Ot Kishnagan Oqshom. *Qissa*. Toshkent: Sharq.
- Tursunov, S., Rashidov, Q. (2011). *Boysun*. Toshkent: Akadem Nashr.
- Türkmen, M. (2020). Türkistan'ın Kadim Bir Atlı Oyunu: Kök-Börü. *Sporda Bilimsel ve Akademik Yaklaşımlar 6* (ss. 30-59) içinde. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Xalq Harakatli O'yinlari Nazariyasi va Amaliyoti Darslik* (2014). Toshkent.
- Xidirova, M. R. (2022). Tog'ay Murod Asarlari Poetikasi va İjod Jarayonining O'rganilishi. *Filologiya Fanlari Bo'yicha Falsafa Doktori (Phd) Ilmiy Darajasini Olish Uchun Taqdim Etilgan Dissertasiya*. Jizzax.
- Xodjaev, A. (2008). *Buyuk Ipak Yo'li: Munosabatlar va Taqdirilar*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
- Yuldashev, S. (2022). Uzbekskie Obichai: Ulaq (Ko'pkari). *Etnicheskij Atlas Uzbekistana* (ss. 331-343) içinde. Tashkent.
- Zahiriddin Muhammad Bobur. (2008). *Boburnoma*. Toshkent: O'qituvchi.
- Zaxarov, S. V. (2010). K Voprosu o Proisxojdenii Botayskoy Kulturi. *Vestnik Arxeologii, Antropologii i Etnografii*. 1 (12). 49-58.

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 06.04.2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 08.05.2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2024

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Han, M. (2024). Millî Kütüphane 62 Numaralı Cönkte Yer Alan Fuzûlî'nin "Leylâ vü Mecnûn" Mesnevisi. *ÇAKÜTAD*, 4 (1), 15-50.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. / Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Etik Kurul İzni/Ethics Committee Permission

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. / Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human or animal).

Finansman ve Çatışma Beyanı | Grant Support and Conflict of Interest

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. / The author of the article declares that there is no financial conflict of interest with any institution, organization, or person related to this study and that there is no conflict of interest between the authors.

MİLLÎ KÜTÜPHANE 62 NUMARALI CÖNKTE YER ALAN FUZÛLÎ'NİN "LEYLÂ VÜ MECNÛN" MESNEVİSİ

Fuzûlî's "Leylî vü Macnûn" Masnavi in Conk 62 in National Library

Mustafa HAN

Dr., Kayseri/Türkiye

mmustafahann@gmail.com

Öz

Edebiyatımızda mesnevi nazım şekliyle yer alan ilk eser Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'i olarak kabul edilmekle birlikte bilgi verme amacı taşıyan, dînî-ahlakî mahiyette, konusunu menkıbevî destanlardan alan, cemiyet hayatındaki çeşitli merasimleri konu edinenler ile mecazi ve beşerî aşkı işleyen çok çeşitli mesnevi bulunmaktadır. Muhteva açısından halk içinde en çok benimsenen mesneviler beşerî veya ilahi aşkı işleyen ve lirizm açısından da zirveyi gören Leylâ vü Mecnûn, Yûsuf u Züleyhâ, Vâmık u Azrâ, Ferhad ü Şîrin, Gül ü Bülbül, Hüsn ü Aşk gibi mesnevilerdir. Türk şiirinde şairlerce en çok tercih edilen ve okunan, aşk konusunu işleyen mesnevilerin başında Leylâ ve Mecnûn gelmektedir. Teşekkürü Arap çölleri ve coğrafyası olan bu çift kahramanlı romantik aşk hikâyesi, birkaç örnek dışında Arap edebiyatında pek yer edinmemiştir. Edebî olarak İran ve devamında Türk edebiyatında en güzel mahsullerini vererek orijinal bir mükemmelliğe erişmiştir. Klasik Türk Edebiyatında Türkçe yazılıp tespit edilebilen Leylâ ve Mecnûn kıssasını işleyen birçok şair ve nasir bulunmaktadır. Şiir ve anlatı dünyamızda bu denli yoğun işlenen ve yayılım gösteren Leylâ ve Mecnûn kıssaları içinde de en çok benimsenen, üzerinde en çok kafa yorulan ve modern dünyada çalışmalara en çok konu olanlardan biri Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'udur. Tarafımızca yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası tespit edilen bu eserin en ilginç nüshalarından biri de bir cönk içinde tesadüf ettiğimiz, bu yönüyle mevcut nüshalar içerisinde tek olma özelliği gösteren yazma nüshadır. Çalışmamızda, cönk tertibiyle ele alınmış olan Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu "06 Mil Yz Cönk 62" numarada kayıtlı, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı mesnevisinin bir nüshası mahiyetindeki yazmanın tanıtımı, önemi ve mevcut Leylâ vü Mecnûn neşirlerinde kullanılan nüshalarla çeşitli yönlerden mukayesesi ile söz konusu nüshanın bu neşirlere katkıları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevi, cönkler, cönk nüshası, Fuzûlî, Leylâ vü Mecnûn.

Abstract

There are those which have aim of giving information, in religious-moral/ethic nature, of which subject take from hagiographic epics, and which mention various ceremonies in social/society life and a great variety of masnavis which treat metaphorical and human love as well as it is accepted that Yusuf Has Hacib's *Kutadgu Bilig* is the first work appeared in masnavi verse form in our literature. The most acknowledged masnavis among the folk in terms of content are such those as Leylî vü Macnûn, Yûsuf u Züleyhâ, Vâmık u Azrâ, Ferhad ü Şîrîn, Gül ü Bülbül, and Hüsn ü Aşk etc., which see the peak in lyricism, as well, and which treat human and divine love. Leylî vü Macnûn is the leading masnavis that are the most preferred and read by poets in Turkish poetry, and that treat subject of love. This romantic love story with double protagonists, of which formation is in Arabic deserts and geography, could not gain a place much in Arabic literature except for a number of examples. Literarily, it reached an authentic perfection by giving the most beautiful products in Persian/Iran and later on in Turkish literature. In Turkish literature, there are many poets and prozers who treat the parable of Leylî vü Macnûn which could be written and determined in Classical Turkish Literature. Fuzûlî's *Leylî va Macnûn* is one of those which are the most acknowledged, over which are most chewed and which become subject of studies in modern world among parables of Leylî vü Macnûn that show spread and are so treated densily in our poetry and narration world, as well. One of the most interesting copies of this work, of which great number of manuscript copies were determined by us in domestic and foreign libraries, is the manuscript copy that we confront in a conk/junk, and that shows feature of being oneliness with this aspect among the current copies. In our study we discussed introduction and importance of the manuscript, addressed by conk composition, registered as "06 Mil Yz Conk 62" in Manuscripts Collection of National Library, in the nature of a copy of Fuzûlî's *Leylî vü Macnûn* masnavi; and its comparison with the current publications of Leylî va Macnûn from various aspects; and contributions of the said copy to those publications.

Keywords: Masnavi, conks, copy of conk, Fuzûlî, Leylî vü Mecnûn.

Giriş

Şark edebiyatının en önemli aşk hikâyelerinden birini teşkil eden Leylâ ve Mecnûn kıssasının teşekkül ettiği coğrafya günümüz Arabistan sınırları içinde yer alan Necd Çölü'dür. Hikâyenin ortaya çıkışı ve tarihsel gerçekliği hakkında iki farklı görüş vardır. Bunların ilki; "*Kays, yaşamış bir şair değildir. Ona atfedilen şiirler, Emevî ailesinden (bir söylentiye göre Mervan soyundan) bir gencindir. Amcasının kızını seven bu genç, kendini belli etmemek için Mecnun hikâyesini uydurmuş, söylediği şiirleri Mecnun'a atfetmiştir.*" (Levend, 1959, s. 1). Diğeri; "*Kays, yaşamış ve H. 70/M. 689 yahut H. 80/M. 699 da ölmüş bir şairdir. Kays'ın babasının adı Mülevvah, Leylâ'nın babasının adı da Sa'd'dir. Her ikisi de Amirîlerdendir*" (1959, s. 1) şeklin-

dedir. Kaynaklar, hikâyenin teşekkül etme şekli nasıl olursa olsun menşenin Arap halkı ve coğrafyası olduğu konusunda hemfikirdir. Bu coğrafyada halk arasında rivayet şeklinde söylenegelen bu kıssa yer yer yazılı kaynaklara konu olmuşsa da Arap edebiyatında tam anlamıyla bir edebî mahsul hâline gelememiş, en güzel edebî örneklerini Acem ve Türk edebiyatlarında vermiştir (Yavuz, 2015, s. 58).

“Leylâ ve Mecnûn efsanesi, İran’da Deylemlilerin egemenliği zamanında X. yüzyılın sonlarında Kitâbü'l-Agânî ile yayılmış, Kays ile Leylâ'nın eserde yer bulan şiirleri halk arasında büyük ilgi uyandırdığı gibi, hikâyenin kahramanları da gerçek aşkın temsilcileri olarak edebiyata geçmiştir. Daha sonra, Gaznelilerle Selçuklular zamanında yazılmış olan şiirlerde de Leylâ ve Mecnûn'un bu efsaneleşmiş aşkı birer mazmun hâlinde yer alır.” (Levend, 1959, s. 11).

İran Edebiyatında Leylâ ve Mecnûn hikâyesini işleyen şairlerin başında Nizâmî (öl. 1204) gelmektedir. Onun eseri aynı zamanda hamsesini oluşturan beş mesnevisinden biridir. Eser, M. 1188 tarihinde tamamlanmış olup klasik mesnevi tertibine göre ve 4718 beyitten müteşekkildir. İran edebiyatında Nizâmî'den itibaren klasik bir edebî mahsul olarak yaygınlaşan bu hikâyeyi başlıca işleyenler; Emir Hüsrev (öl. 1325), Kâtibî (öl. 1436), Derviş Eşref (öl. 1438'den sonra), Câmî (öl. 1492), Mektebî (öl. 1489'dan sonra), Misâlî-i Kâşânî (öl. 1492'den sonra), Hâce İmâd-ı Lârî (XV. Yy.), Muhammed Hızır Şâh (XV. Yy), Süheylî (öl. 1502), Hâtifi (öl. 1512), Ünsî (öl. 1517), Meşhedî (öl. 1521), Hilâlî-i Esterâbâdî (ö. 1533), Zâde Kâzîsi (XV-XVI. Yy), Zamîrî (öl. 1563), Kasîmî (öl. 1571), Mevcî (öl. 1571), Rehâî (XVI. Yy), Senâî (öl. 1588) ve Nüvîdî (öl. 1590)'dir.

Leylâ ve Mecnûn hikâyesi, Türk edebiyatında da ilgiyle karşılanmış, birçok şair tarafından mesnevi nazım şekliyle müstakil bir eser olarak veya şiirlerde birer mazmun olarak işlenmiştir. Ayrıca bu aşk konulu ve acıklı anlatı, halk kitlelerine kadar yayılmış, kahvehanelerde, konaklarda ve köy evlerinde meddah ve anlatıcılar tarafından da icra edilmiştir.

Türk edebiyatında ismi geçen Leylâ ve Mecnûn sayısı otuzu bulmakla beraber, umumî ve şahsi kütüphanelerde nüshalarına tesadüf edilenlerin sayısı yirmiyi geçmemektedir (Doğan, 2008, s. 11). Türk şiirinde Leylâ ve Mecnûn kıssasına ilk olarak Gülşehrî'nin *Mantıku't-Tayr* adlı eserinde *Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn* başlığıyla ve 79 beyit hâlinde tesadüf edilmektedir. Bunun dışındayine Aşık Paşa'nın meşhur eseri *Garibnâme*'de 30 beyit şeklinde başlıksız olarak işlenmiştir. Edebiyatımızda müstakil ve klasik mesnevi tertibine göre işlenmiş ve Türkçe kaleme alınmış ilk Leylâ ve Mecnûn kıssası, Çağatay sahasının üstadı Ali Şir Nevâyî tarafından 1483 tarihinde yazılmıştır. Anadolu sahasında ise kıssanın elimizde bulunan ilk edebî ve müstakil mah-

sulü olan Leylâ ve Mecnûn hikâyesi Edirneli Şâhidî (öl. 1495)'ye ait olup devamında hikâyeyi sırasıyla Bihiştî (öl. 1510-20?), Hamdullah Hamdî (öl.1503), Ahmed Rıdvân (öl. 1528-38?), Kadîmî (XV. yy.), Celilî (öl. 1569'dan sonra), Sevdâyî (XVI. yy.), Tebrizli Hakîrî (XVI. yy.), Fuzûlî (öl. 1555), Lârendeli Hamdî (XVI. yy.), Celal-zâde Sâlih (öl. 1565), Diyarbakırlı Halife (öl. 1572), Atâyî (XVI. yy.), Fâ'izî (öl. 1621) ve Örfî (öl. 1772'den sonra) kaleme almış şairlerdir. Ayrıca kaynaklarda bu kıssayı mesnevî nazım şekliyle ele aldığı belirtilen fakat eseri elimize ulaşmayan şairler de vardır. Bunlar; Ahmed Paşa (öl. 1495), Hayâtî (XV. yy.), Necâtî (öl. 1508), Çâkerî Sinân (XV. yy.), Hayâlî (öl. 1522), Ârif Fethullâh (öl. 1561), Halîlî (XVI. yy.), Sinân Çelebi (XVI. yy.), Mahvî (XVI. yy.), Niğdeli Muhyî (XVI. yy.), Zamîrî (XVI. yy.), Rif'atî (öl. 1669), Nâkâm (öl. 1905) şeklindedir (Levend, 1959).

Leylâ ve Mecnûn mesnevileri içerisinde Fuzûlî'nin eserinin önemli bir yeri vardır. Nitekim edebiyatımızda dil ve üslup yönünden en çok beğenilen, en çok yayılan ve tesiri halka en çok sirayet eden eser Fuzûlî'ye aittir (Banarlı, 1987, s. 551; Doğan, 2008, s. 12; Koncu, 2007, s. 605). Klasik mesnevî tertibine uygun bir şekilde işlenen Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u üç rûba'î ve mensur bir dîbâce ile başlayıp devamında Arapça-Farsça karışık birer münâcât, tevhîd, fahriye, na't kasideleri, bir sâkî-nâme, methiye ve sebeb-i nazm bölümlerinden sonra asıl hikâyeye giriş, devamında hatime ve dua ile tamamlanmıştır. Eserde ayrıca daha çok kahramanlar arası konuşma ve vâsflı hâllerin anlatıldığı aynı zamanda esere akıcılık anlamında da can veren yirmi dört gazel ve iki murabba bulunmaktadır. Şair, eserin *sebeb-i nazm* kısmında muhtemelen Bağdat seferiyle birlikte Bağdat'a gelen Anadolu'nun şairlerini şu şekilde övmüştür:

Bir niçe zarîf-i hıttâ-i Rûm
Rûmî ki didük kazîyye ma'lûm
Ya'nî ki kamu dekâyık ehli
Her mes'elede hakâyık ehli
Hem ilm feninde nûkte-dânlar
Hem söz revîşinde dür-feşânlar [13-15].

Şair, bu Rûm şairlerini övdükten sonra onların kendisinden bir *Leylâ vü Mecnûn* yazmasını istediklerini şu şekilde ifade etmiştir:

Lutf ile didiler ey sühan-senc
Fâş eyle cihâna bir nihân genc
Leylî Mecnûn Acemde çokdur
Etrâkde ol fesâne yokdur
Tacrîre getür bu dâstânı
Kıl tâze bu eski bûstânı [17-19].

İlk önce böyle bir isteği tereddütle karşılayan Fuzûlî, bunun kendisine bir imtihan ve sorumluluk veren bir durum olduğunu ve bu kıssanın kendi şairlik fitratına da uygun olduğunu kabul ederek;

Bildüm bu kazıyye imtihândur
Zîrâ ki bu bir belâ-yı cândur [20].

ifadeleriyle hikâyesine başlamış, “*Bu beyân-ı özr-i te'lif-i kitâbdur ve Târîh-i zamân-ı feth-i bâbur*” başlığıyla ve h. 943/m. 1537 tarihinde eserini tamamladığını şu beyitlerle ifade etmiştir:

İzhâra gelüp rümûz-ı vahdet
Vahdetde tamâm olup hikâyet
Târîhine düşdiler muvâfık
Bir olmağ ile ol iki ‘âşık [2084-2085].

Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u üzerine yurt içinde ve yurt dışında birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Eser, yurt içinde üç farklı araştırmacı tarafından neşredilmiştir. Bunların ilki 1956 yılında, ikisi yurt dışı kütüphanelerde olmak üzere 14 nüshanın karşılaştırılarak Necmettin Halil Onan¹ tarafından yapılan ve toplam 3096 beyitten oluşan neşirdir. İkincisi, Hüseyin Ayan² tarafından 1981 yılında yapılmış olup Yeni Şark Kütüphanesinde bulunan ve 1924 yılında Emek Matbaasında basılan Külliyyat-ı Fuzûlî içerisinde yer alan *Leylâ vü Mecnûn*'un yeni harflere aktarımı ve nesre çevrimini ihtiva etmektedir. Ayrıca Ayan, çalışmasının sonuna söz konusu eski harfli metnin tıpkı-basımını da eklemiştir. Ayan'ın neşri 3036 beyitten oluşmaktadır. Eserin üçüncü neşri 2000 yılında Muhammet Nur Doğan³ tarafından yapılmıştır. Çalışma metin, düzyazıya çeviri, notlar ve açıklamalardan oluşmaktadır. Doğan, çalışmasını hazırlarken Onan'ın neşrinde kullanılan nüshaların yanı sıra iki yazma nüshadan daha istifade etmiştir. Doğan'ın neşri 3098 beyitten müteşekkildir. Cönk içerisinde bulduğumuz nüshanın güvenilirliğinin denetlenmesi için daha önce yapılmış olan bu üç neşir ve dolayısıyla bu neşirlerde kullanılan 17 nüsha dikkate alınmıştır.

¹ Yazının bundan sonraki kısımlarında bu neşir, NHO neşri şeklinde kısaltmalı olarak kullanılacaktır.

² Yazının bundan sonraki kısımlarında bu neşir, HA neşri şeklinde kısaltmalı olarak kullanılacaktır.

³ Yazının bundan sonraki kısımlarında bu neşir, MND neşri şeklinde kısaltmalı olarak kullanılacaktır.

1. Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn Eserinin Yazma ve Eski Harfli Basma Nüshaları

Leylâ vü Mecnûn üzerine yapılan çalışmalarda eserin nüshaları bahsinde; “çok sayıda nüshası vardır” şeklindeki yuvarlak ifadelerin yanı sıra “eserin nüshaları çeşitli ve ahenklidir”, “minyatürlü ve çok çeşitli nüshaları vardır”, “çok sayıda ve eksik olan nüshaları vardır”, “yüzlerce nüshası vardır” gibi ifadeler kullanılmaktadır (Ayan, 1981; Banarlı, 1987; Doğan, 2008; Levend, 1959; Onan, 1956; Pala, 2003).

Yurt içi ve yurt dışı yazma eser kütüphanelerinde yapmış olduğumuz çalışmalar neticesinde elimizdeki Cönk Nüshası dışında, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisine ait kütüphane kayıtlarına geçmiş veya çalışmalara konu olmuş 6'sı müstakil taş basma, 12'si şairin diğer eserlerini de ihtivâ eden külliyatı ve 154 adet de müstakil yazma nüshası olmak üzere toplamda 172 nüsha tespit edilebilmiştir. Bu nüshalardan 72 tanesi yurt içindeki kütüphane ve koleksiyonlarında yer alırken 100 tanesi yurt dışı kütüphanelerinde bulunmaktadır. Yurt dışında en çok yazma nüsha sırasıyla Azerbaycan (30), İran (15), Rusya (12), Fransa (11), Kırgızistan (8), Gürcistan (7), İngiltere (4), Mısır (4), Macaristan (2), İsveç (2), Bosna Hersek (1), Hollanda (1), Almanya (1), S. Arabistan (1), Özbekistan (1) yer almaktadır. Ayrıca bu nüshalar içerisinde yer alan İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, R-851 demirbaş numaralı (7), İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmaları, R-852 demirbaş numaralı (5), Fransa Millî Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, Turc 316 demirbaş numaralı nüsha (15) ve Bakü Elyazmaları Enstitüsü Kütüphanesi, M-205/1 demirbaş numaralı nüsha (7) içerisinde eserin bazı sahnelerini ihtiva eden minyatürler barındırmaları açısından önemlidir.

Eserin bu denli nüsha çeşitliliğine rağmen müellif nüshasının kayıtlarda bulunmaması, mevcut nüshaların birçoğunun eksik ve dil açısından çok çeşitli ele alınmış olması, şairin diline yaklaşma konusunda araştırmacıların yaşadığı önemli sıkıntılardandır. Bu noktadan bakıldığında nüshaların eskiliği çalışmalarda oldukça işe yaramaktadır. Söz konusu 172 nüshadan 87'sinde istinsah tarihi bellidir. Fuzûlî'nin eserini h. 943/m. 1537 yılında telif ettiği düşünülürse bu tarihten 29 yıl sonra istinsah edilen h. 969/m. 1561-62 tarihli ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Koleksiyonu, NEKTY00716 demirbaş numaralı nüsha, mevcut nüshaların en eskisidir. Bu nüsha dışında h. 970/m. 1563 tarihli Mısır-Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları 5747 demirbaş numaralı, h. 979/m. 1571 tarihli Tahran Millî Kütüphanesi, 1300 demirbaş numaralı, h. 986/m. 1578 tarihli Paris Millî Kütüphanesi, Supplement-1371 demirbaş numaralı ve h. 987/m. 1579 tarihli İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmaları, R-852 demirbaş numaralı nüshalar mevcut nüshaların en eskileridir.

2. Cönklerde Fuzûlî

Cönkler, tıpkı mecmualar gibi yazılı edebiyatımızın önemli kaynaklarından-
dır. Çoğu şairlik yönü olan veya şiire ve söze kıymet veren, ilgi duyan mü-
rettipler, beğendikleri şairlerin şiirlerini derleyerek bu eserleri oluştururlar.
Oluşturulan bu eserler devrinin şiire ve söze ait estetik zevk ve beğenilerini
de temsil etmesi açısından önemlidir.

Cönkler, “çoğunlukla halk şairlerinin şiirlerinin bir araya toplandığı uzun-
lamasına açılan defterlerdir” (Köksal, 2016, s. 29). Sözlük ve ansiklopedi-
lerde mecmua ile benzer anlam ve tanımlamalar yapılan cönk hakkında;
“halk şairlerinin şiirlerini muhtevi mecmua ve kitap”, “saz şairlerinin man-
zumelerinin kaydedildiği dergi”, “halk dilinde uzunlamasına açılan eski şiir
ve destan dergisi” tanımları yanında gemi, sefine, geşti, danadili, sığırdili,
beyaz, keşkül gibi kavram ve ifadeler de cönk yerine kullanılmıştır (Gökyay,
2019). Aslında cönkler tanımlanırken “uzunlamasına açılan defter” dışın-
daki her türlü sınırlandırma, bu kavramı eksik bırakmaktadır. Zira “halk ve
tasavvuf şairlerini ihtiva eder” şeklindeki tanımlamaların aksine bu defterler
”Çoğunlukla halk şairlerinin şiirleri yer almakla birlikte anonim halk edebi-
yatı ürünleri (türkü, mani, ağıt, fıkra, masal, atasözü vd.), falcılık ve büyücü-
lükle ilgili notlar, ilaç tarifleri, alacak-verecek hesabı, cönk sahibinin yakın-
larına ait doğum ve ölüm tarihleri, dinî-tasavvufî halk edebiyatı ürünleri,
halk hikâyeleri, nadiren divan şairlerinin şiirleri, hutbe ve vaazlar, vefkler
ve rüya tabirleri” (Erdal ve Yılmaz, 2018, s. 133) içermeleri açısından muh-
teva olarak mevcut tanımlamalara sığmamaktadır.

Cönkler tıpkı mecmualar gibi divan şiirine mahsus nazım şekilleri ve man-
zumeleri barındırmaları açısından genel tanımlamaların aksine sadece halk
edebiyatının değil divan edebiyatının da önemli yazılı kaynaklarından biri-
dir. Zira Köksal, şahsi kütüphanesindeki 63 ve Ankara Millî Kütüphane'deki
480 cönk üzerine yaptığı çalışmada, saz şairlerinin cönklerde yer alma oranını
% 39,80, tekke şairlerinin yer alma oranını % 36,20 ve divan şairlerinin
yer alma oranını ise % 24 şeklinde hesaplamıştır. Ayrıca söz konusu çalış-
maya göre cönklerde şiirlerine en çok yer verilen divan şairlerinin ise Nesîmî
ve Fuzûlî olduğu sonucuna ulaşmıştır (2017, s. 257).

Fuzûlî'nin Nesîmî ile birlikte cönklerde en çok yer alan şair olması elbette
şaşılabacak bir şey değildir. Zira Fuzûlî edebiyatımızda yedi ulu ozandan biri
olarak kabul edilmektedir. Şairin, Bağdat dışına pek çıkmamasına rağmen
hem Doğu'da hem Batı'da saraylarda, devlet adamları ve ulemanın konakla-
rında, şuara meclislerinde, kahvehaneler hatta meyhanelerde dahi şiirleri
gazelhanlar ve zakirler tarafından sürekli icra edilegelmiş, kendisi hem
Alevî-Bektaşî hem de Sünnî çevrelerce benimsenip üstad kabul edilmiştir.
Onun toplum ve söz diyarında bu kadar benimsenmesi şiirlerinin cönk ve

mecmualarda çokça yer almasını sağlamıştır. Diğer taraftan Fuzûlî'nin şiirlerinin farklı bağlamlarda bu denli yayılması ve benimsenmesiyle alakalı "eserlerde bilinmeyen veya kendisine mal edilen şiirlerin de bulunduğu, eserlerindeki şiirlerin oldukça değiştirildiği hatta varyantlarının olduğu bu varyantların kollar oluşturup buradan da şiirlerinin çoğaldığı görülmektedir." (Erdal, 2017, s. 243) şeklinde görüşler de bulunmaktadır.

3. Millî Kütüphane, Yazma Eser Koleksiyonu "06 Mil Yz Cönk 62" Yer Numaralı Cönk Nüshası⁴

Yukarıda sayıları ve vasıfları hakkında bilgi verilmiş olan *Leylâ vü Mecnûn*'nin nüshaları göz önüne alınırsa söz konusu nüshalar içerisinde cönk şeklinde veya benzer farklı defterlere kaydedilmiş hiçbir nüsha bulunmamaktadır. Diğer taraftan Köksal'ın incelediği 543 cönk ve cönklerle ilgili başka araştırmacılarca ortaya konan çeşitli çalışmalar ve tasniflerde baştan sona bir şaire ait hacimli bir eserin/şiirin varlığına rastlanmamış olunmasına rağmen Hâfız Ahmed Paşa'nın *Dîvân*'ının, anonim bir *Fütüvvetnâme*'nin, farklı kütüphanelerde yer alan bazı *Mecmû'a-i Eş'âr*'ların, Nâbî'nin *Fetihnâme-i Kamanîçe* eserinin, Emre'nin *Pend-i Attâr Tercümesi*'nin, Hamdullah Hamdî'nin *Kıyâfet-nâme* eserinin, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inin cönk şeklinde de ele alındığı bilgisi vardır (Köksal, 2017, s. 248).

Bu açıdan düşünülecek olursa elimizdeki cönk, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisini ihtivâ eden 172 nüshadan şekil açısından farklı ve orijinal bir nüshadır.

3.1. Cönkün Tavsifi

Başlık	: "Hazâ Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn Fuzûlî Goft"
Baş	: "Sâkî dut elüm ki haste-hâlem Gam reh-güzerinde pây-mâlem"
Son	: "Dem hayr sözinden ur demâdem V'er hayr dimezsen ebsem ebsem"

185 mm x 80 mm ölçüsünde, kahverengi deri cilt içerisinde oldukça iyi korunmuş eser, sarı renkli kâğıt üzerinde harekesiz bir nesih yazısıyla ve siyah mürekkeple; *Leylâ*, *Mecnûn*, *Kays*, *İbn-i Selâm*, *Zeyd*, *Nevfel* gibi kahraman isimlerinin yanı sıra başlıklar da kırmızı renkli mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın tamamı 73 varak olup her bir yaprakta iki sütun hâlinde 16 satırdan

⁴ Bu nüsha, yazının devamında "Cönk Nüshası" şeklinde kısaltılarak kullanılacaktır.

oluşmaktadır. Metnin sonunda yer alan temmet kaydında kitabın müsten-sih/mürettibi hakkında bilgi verilmemekle birlikte *fî gurre-i cā sene bin iki yüz iki* ifadesinden eserin Cemaziyü'l-evvel ayının başlarında h. 1202m. 1787'de tamamlandığı anlaşılmaktadır. Temmet kaydından sonra Nevâyî'ye ait bazı manzumelerin ve Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin methini de anlatan eksik bir münâcâtın var olması cöngesonradan eklemeler yapıldığını göstermektedir.

Cönk şeklinde oluşturulan ve 2098 beyitten müteşekkil nüsha, MND, HA ve NHO neşirlerinde kullanılan muteber nüshalara göre eksiktir. Mürettip/müstensih nüshaya eserin sebep-i nazm kısmıyla başlamıştır. Dolayısıyla eserin ilk 399 beyti yoktur. Ayrıca eserin devamında her bir başlık altında ana metni çok etkilemeyecek şekilde toplam 606 beyit metne alınmamıştır. MND ve NHO neşirlerinde bulunmayan üç beyit Cönk Nüshası'nda yer almakla birlikte bu üç beyit HA neşrinde de mevcuttur. Toplamda 3098 beyit olarak hazırlanmış en kapsamlı neşir olan MND neşri, Cönk Nüshası'ndaki üç beyitle birlikte toplamda 3101 beyite çıkmaktadır.

3.2. Başlıkların Ele Alınış Şekli

Leylâ vü Mecnûn'nun söz konusu üç neşrinden yola çıkarak eserin "*sebeb-i nazm*" kısmından sonraki başlık sayısı 107'dir. Bu başlıklardan 12'si cönkte bölüm olarak yer almasına rağmen kullanılmamış, başka başlıklarla birleştirilmiştir. Diğer taraftan Cönk Nüshası'nda yer alan üç başlık da diğer üç neşirde bulunmamaktadır. Bir başlık ise Cönk Nüshası ve HA neşrinde yer alıp MND ve NHO neşirlerinde bulunmamaktadır. Üç başlık ise sadece HA neşrinde vardır.

Cönk Nüshası'nın en önemli farklılıklarından birisi başlıkların şekil olarak yazımıyla ilgilidir. Eser içerisindeki *gazel*, *murabba* gibi şiirler neşirlerde "*bu gazel mecnûn dilindendir*", "*gazel*", "*gazel-i üstad*", "*murabba*", "*gazel-i Leylî*" gibi farklı şekillerde geçmektedir. Neşirler arasında bu tür başlıklar, benzerlikler taşısa da diğer başlıklara nazaran daha sade olarak kullanılmıştır. Cönk Nüshası'ndaki şiir başlıkları da neşirlerde olduğu gibi kısa kısa tercih edilmiş olmasına rağmen neşirlerden farklılıklar göstermektedir.

Neşirlerdeki diğer başlıklar hemen hemen birbiriyle uyusmaktadır. Mensur bir şekilde ele alınan bu başlıklar sanatlı bir şekilde, secili ifadelerle ve iki cümle hâlinde "*ve*" bağlacıyla simetri oluşturacak şekilde birbirine bağlanmıştır. Ayrıca bu sanatlı ve simetrik yapıya "*bu*" sıfatı getirilerek başlıklara dikkat çekilmiştir. Cönk Nüshası'nda da bu simetrik yapı korunmuş, yer yer başlıklar kısa ifadelerle ve gelişigüzel bir şekilde kullanılmıştır. Esere ait

muteber nüshalardan yapılan neşirlerin tamamındaki başlıklarda kullanılan "bu" sıfatına birkaç örnek dışında Cönk Nüshası'nda hiç rastlanmamaktadır.

Eserde yer alan başlıkların tamamı Cönk Nüshası, MND, HA ve NHO neşirlerindeki ele alınış şekli ve farklılıkları aşağıda Tablo I'de (bk. Ekler) gösterilmiştir.

3.3. Cönk Nüshası'nda Kullanılan Bazı Yazılış ve İmla Hususiyetleri

Bilindiği gibi Fuzûlî'nin şiirlerinde kullandığı dil, Doğu Türkçesine yakın olan Türkmen Türkçesidir. Şairin Türkçe eserlerinin müellif nüshaları elimizde olmadığı için kesin ifadeler kullanamasa da XVI. asrın Bağdat ve çevresinde kullanılan Türkçe ile şairin eserlerinin istinsahlarındaki genel dil özellikleri bizi şairin diline yakınlaştıran önemli argümanlardır.

Cönk Nüshası'ndaki özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin imlası ile Türkçe kelimelerin imlası oldukça sağlamdır. Bu durum müstensih/mürettibin standart bir cönk mürettibine göre daha eğitilmiş olduğunu göstermektedir. Yalnız bazı Türkçe kelimelerin imlası Fuzûlî'nin standart diline uygun olarak tercih edilmemiştir. Cönk Nüshası'nda kullanılan dil İstanbul Türkçesine daha yakındır.

Cönk Nüshası'nın yazım ve imla açısından *Leylâ vü Mecnûn* neşirlerinden farklılıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

1. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda genel olarak "beyle" şeklinde kullanılan yapı Cönk Nüshası'nın tamamında "böyle" olarak geçmektedir.
2. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda genel olarak "kimi" şeklinde kullanılan edat Cönk Nüshası'nın tamamında "gibi" olarak geçmektedir.
3. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda "hangi", "kağı", "hansı", "haçan", "kaçan" şeklinde kullanılan yapılar Cönk Nüshası'nda "hangı", "kağı" şeklinde geçmektedir.
4. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda "nice", "nişe" şeklinde kullanılan sözcük Cönk Nüshası'nın tamamında "nice" şeklinde geçmektedir.
5. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda kelime ortasında veya sonlarında bulunan "h" sesi Cönk Nüshası'nın tamamında "k" şekliyle yazılmıştır. "çoh>çok, yoh>yok, Yohsul>yoksul, yohsa>yoksa.
6. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda görülen "men", "man", "mana", "mundan", "min" Cönk Nüshası'nda batı Türkçesine daha yakın olarak "ben", "bana", "bundan", "bin" şeklinde kullanılmıştır.

7. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda "ilen" olan edat Cönk Nüşası'nın tamamında "ile" şeklinde kullanılmıştır.
8. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda Türkçe kelimelerde "t" sesi Cönk Nüşası'nda çoğunlukla "d" şeklinde yazılmıştır. "tutmak>dutmak, taş>daş,
9. MND, HÜ ve NHO neşirlerinde kullanılan nüshalarda "imdi" şeklinde kullanılan zarf, Cönk Nüşası'nda genellikle "şimdi" şeklinde geçmektedir.

Yukarıda sıralanan maddelerden farklı olarak nüshalar arası beyitlerin kuru- lum ve çoğu müstensihlerin tercih ve tasarruflarından kaynaklı sözcük ve sözcük gruplarının farklılıkları Tablo 2'de (bk. Ekler) beyit sayıları ile birlikte karşılaştırılmıştır.

Sonuç

Fuzûlî'ye ait olan *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisinin yurt içi, yurt dışı kütüphan- e ve yazma eser koleksiyonlarda veya çeşitli tasnif ve çalışmalara konu edilmiş, varlığından bahsedilmiş toplamda 172 nüshasının varlığı tarafımızca tespit edilmiştir. Milli Kütüphane'de tespit ettiğimiz Cönk Nüşası'yla bir- likte bu sayı 173'e çıkmaktadır. İzine rastlanamayan nüshalar da hesaba katılırsa eserin yüzlerce nüshası olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çalışmamıza konu olan eserin el yazması ve basma şeklindeki yüzlerce nüshası içerisinde bir cönk şeklinde tertiplenen tek nüsha olması ve eserin hemen hemen tamamının müstakil olarak bir cönte işlenmesi nadir karşılaşılan bir durum- dur. Bu durum klasik cönk tanım ve tasniflerine yeni bir bakış açısıyla birlik- te yeni bir tanım yapma veya mevcut tanımlara güncelleme gereksinimi do- ğurmaktadır.

Cönk Nüşası, bazı örnekler dışında neşirlerde kullanılan muteber nüshalar- dan farklı olarak mürettip/müstensihin tasarrufuyla Fuzûlî'nin dilinden farklı olarak İstanbul Türkçesine uygun bir şekilde işlenmiştir. Şekil olarak ise bazı örnekler dışında söz konusu nüshalarla mutabık kalınarak metin sağlam bir şekilde ele alınıp özellikle vezin hususiyetlerine güzel bir nesih yazısıyla riayet edilmiştir. Bu durum, mürettip/müstensihin bilgili bir zat olduğunu göstermektedir. Yazmadaki en önemli farklılık ise başlıkların ele alınış şek- lidir. Mürettip/müstensih, başlıkların çoğunu diğer nüshalardan farklı olarak kısaltarak gelişigüzel bir şekilde kullanmıştır.

Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* neşirlerinden HA neşri basma bir nüshadan yola çıkılarak 3036 beyit olarak hazırlanmıştır. 14 nüshadan yola çıkılarak hazırlanmış olan NHO neşri ise 3096 beyittir. Söz konusu eserin neşirlerinden en hacimli ise NHO neşrinde kullanılan 14 nüshaya ek olarak muteber iki

nüşhanın eklenmesiyle toplam 16 nüshadan hareketle hazırlanan ve 3098 beyite ulaşan MND neşridir. Cönk Nüşhası ise toplam 2098 beyitle eksik nüshalardan biridir. Fakat bu duruma rağmen neşirlerde kullanılan nüshalarda yer almayan üç beyit barındırması açısından önemlidir. *Leylâ vü Mecnûn* bu üç beyitle birlikte toplamda 3101 beyite çıkmaktadır. Diğer taraftan çalışmamıza konu olan Cönk Nüşhası, neşirlerde kullanılan nüshalardaki bazı beyitlerin anlamsal ve şekilsel kusurlarını gidermesi açısından da önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Aksoyak, İ. H. (2016). Cönk İmlâsı. *Millî Folklor*, 28 (111), 5-13.
- Ayan, H. (1981). *Leylâ vü Mecnûn*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Çapan, P. (1999). *Mesneviye Düşen Aşklar "Ali Şir Nevâyî ve Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnûnları*. Basılmamış Doçentlik Takdim Tezi. Muğla.
- Doğan, M. N. (2010). *Fuzûlî-Leylâ ve Mecnûn (Metin, Düzyazıya Çeviri, Notlar ve Açıklamalar)*. İstanbul: Yelkenli Yayınevi.
- Erdal, D. ve Yılmaz, S. S. (2018). Sözlü Kültür-Yazılı Kültür İlişkisi Bağlamında Cönkler ve Sivas Kaynaklı Bir Cönk. *CÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42 (1), 131-148.
- Erdal, T. (2017). *Sözün Büyüsü-Fuzûlî Şiirlerinde Varyantlaşma*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Eren, M. (2022). Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'nde Türk Halk Kültürü. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 9, 554-567.
- Gökyay, O. Ş. (1984). Cönkler Üzerine. *Folklor ve Etnografya Araştırmaları* 1984, 107-173.
- Koncu, H. (2007). Leylâ ve Mecnûn Bibliyografyası. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5 (10), 597-615.
- Köksal, M. F. (2017). Divan Şiiri-Cönk İlişkisi ve "Cönk" Redifli Gazeller. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37, 247-290.
- Levend, A. S. (1959). *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*. Ankara: TTK Basımevi.
- Onan, N. H. (1956). *Fuzûlî-Leylâ ile Mecnûn*. İstanbul: Maarif Basımevi.

Pala, İ. (2003). Leylâ vü Mecnûn. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/leyla-vu-mecnun>. 03.04.2024).

Xəlilov, A. (2011). *Məhəmməd Füzûli. Bibliografiya*. Bakü: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası

Məhəmməd Fuzûli Adına Elyazmalar Enstitutu.

Yavuz, K. (2005). Leylâ ile Mecnûn Hikâyesinin Edebiyattaki Yeri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 57-69.

Ekler

Ek 1: Cönk Nüşası'nın Tablo Gösterimi

Tablo 1

Başlık Nu	Cönk Nüşası	MND Neşri	HA Neşri	NHO Neşri
1	Hazâ Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn Fuzûlî Goft	Bu sebeb-i nazm-ı kitâbdur ve bâ'is-i irtikâb-ı azâbdur	Bu sebeb-i nazm-ı kitâbdur ve bâ'is-i irtikâb-ı azâbdur	Bu sebeb-i nazm-ı kitâbdur ve bâ'is-i irtikâb-ı azâbdur
2	Yok	Bu saâdetlü beg hazretlerinün medhidür	Bu saâdetlü beg hazretlerinün medhidür	Bu saâdetlü beg hazretlerinün medhidür
3	Dîbâce-i dîvân-ı mahabbet-i Leylî vü Mecnûn	Bu tuğrâ-yı misâl-i mahabbetdür ve dîbâce-i dîvân-ı mihnetdür	Bu tuğrâ-yı misâl-i mahabbetdür ve dîbâce-i dîvân-ı mihnetdür	Bu tuğrâ-yı misâl-i mahabbetdür ve dîbâce-i dîvân-ı mihnetdür
4	Bünyâd-ı belâ ve mukaddime-i elem ü ibtilâ	Bu bünyâd-ı binâ-yı belâdur ve mukaddime-i elem-i ibtilâdur	Bu bünyâd-ı binâ-yı belâdur ve mukaddime-i elem-i ibtilâdur	Bu bünyâd-ı binâ-yı belâdur ve mukaddime-i elem-i ibtilâdur
5	Sıfat-ı hayâl-i Mecnûn	Bu sıfat-ı Mecnûndur ve ibtidâ-yı mihnet-i füzûndur	Bu sıfat-ı Mecnûndur ve mihnet-i mahzundur	Bu sıfat-ı Mecnûndur ve ibtidâ-yı mihnet-i füzûndur
6	Leylîye anası 'itâb İtdüğü ve bahâr-ı vasla hazân yitdüğü	Bu Leylîye anası 'itâb itdüğüdür ve bahâr-ı vasla hazân yitdüğüdür.	Bu Leylîye anası 'itâb itdüğüdür ve bahâr-ı vaslına hazân yitdüğüdür	Bu Leylîye anası 'itâb itdüğüdür ve bahâr-ı vasla hazân yitdüğüdür.
7	İnkâr ile Leylî anasına cevâb virdüğü ve fezâ-yı işretten çıkup serây-ı üsrete girdüğü	Bu inkâr ile Leylî anasına cevâb virdüğüdür ve fezâ-yı işretten çıkup serây-ı üsrete girdüğüdür	Bu inkâr ile Leylî anasına cevâb virdüğüdür ve kazâ-yı işretten çıkup serây-ı 'üsrete girdüğüdür	Bu inkâr ile Leylî anasına cevâb virdüğüdür ve fezâ-yı işretten çıkup serây-ı üsrete girdüğüdür
8	Gazel Leylî	Bu gazel Leylî dilindendür	Gazel-i mukteza-yı hâl	Bu gazel Leylî dilindendür

9	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
10	Yok	Yok	Güzâriş-i hâl-i Mecnûn	Yok
11	Şi'r-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir
12	Yok	Yok	Tamâmî-i Sühan	Yok
13	Leyli Mecnûn'a güzerde mukâbil olduğu	Bu Leyliye Mecnûn güzerde mukâbil olduğudur ve gün mukâbelesinde hilâl-i mihri bedr-i kâmil olduğudur	Bu Leyliye Mecnûn güzerde mukâbil olduğudur ve gün mukâbelesinde hilâl-i mihri bedr-i kâmil olduğudur	Bu Leyliye Mecnûn güzerde mukâbil olduğudur ve gün mukâbelesinde hilâl-i mihri bedr-i kâmil olduğudur
14	Mecnûn ahabîbiyle atasına bu şi'ri irsâl idüp gitmişdir	Bu gazel Mecnûn dilindendir.	Gazel-i Münâsib-i hâl	Bu gazel Mecnûn dilindendir.
15	Mecnûnun cünûnunun sıfatı ve vâdî-i 'aşkda sevdâsının keyfiyeti	Bu Mecnûnun cünûnunun sıfatıdır ve vâdî-i 'aşk sevdâsının keyfiyetidir	Bu Mecnûnun cünûnunun sıfatıdır ve vâdî-i 'aşk u sevdâsının keyfiyetidir	Bu Mecnûnun cünûnunun sıfatıdır ve vâdî-i 'aşk sevdâsının keyfiyetidir
16	Mecnûnun atası vâkıf-ı hâl olduğu ve anı beyâbân-ı miynetde bulduğu	Bu Mecnûnun atası vâkıf-ı hâl olduğudur ve anı beyâbân-ı miynetde bulduğudur	Mecnûnun atası vâkıf-ı hâl olduğu ve anı beyâbân-ı miynetde bulduğudur	Bu Mecnûnun atası vâkıf-ı hâl olduğudur ve anı beyâbân-ı miynetde bulduğudur
17	Mecnûnun anası oğluna nasihat itdüğü	Bu Mecnûna anası pend verdüğüdür ve büstân-ı melâmetden hâr-ı nedâmet dirdüğüdür	Bu Mecnûna anası pend verdüğüdür ve büstân-ı melâmetden hâr-ı nedâmet dirdüğüdür	Bu Mecnûna anası pend verdüğüdür ve büstân-ı melâmetden hâr-ı nedâmet dirdüğüdür
18	Bu şi'ri Mecnûnun babası nasihat yüzünden oğluna söyledüğü	Gazel-i üstâd	Gazel-i üstâd	Bu gazel Mecnûn atası dilindendir

19	Mecnûn babasının nasihat ve nakl u pendin kabul itmediği	Bu Mecnûnun nasihat kabul itmediğidir ve atasının derdi dermâna yitmediğidir	Bu Mecnûnun nasihat kabul itmediğidir ve atasının derdi dermâna yitmediğidir	Bu Mecnûnun nasihat kabul itmediğidir ve atasının derdi dermâna yitmediğidir
20	Gazel-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir
21	Mecnûnun atası Leyliyi Mecnûn için Leyli atasından istediği ve anlarun da imtinâsı	Bu Mecnûn atasının Leyliye hâstârlığıdır ve Leyli atasının Mecnûndan bizârlığıdır	Bu Mecnûnun atası Leyliye hâstârlık itdidir ve Leyli atasının Mecnûndan bizârlığıdır	Bu Mecnûn atasının Leyliye hâstârlığıdır ve Leyli atasının Mecnûndan bizârlığıdır
22	Mecnûnun atası hırmânından tedbîr-i 'ilâcî	Bu Mecnûnun atasının hırmânıdır ve gayr-ı bâbdan tedbîr-i dermânıdır	Bu Mecnûn atasının hırmânıdır ve gayr-ı bâbdan tedbîr-i dermânıdır	Bu Mecnûnun atasının hırmânıdır ve gayr-ı bâbdan tedbîr-i dermânıdır
23	Bî-çâre Mecnûn babasıyla varup Ka'beye yüz urduğı	Bu Mecnûn-ı bî-çârenün Ka'beye yüz urduğıdır ve Mûnâcât ile sev-dâsın arturduğıdır	Bu Mecnûn-ı bî-çârenün Ka'beye yüz urduğıdır ve Mûnâcâtıyla sev-dâsı arturduğıdır	Bu Mecnûn-ı bî-çârenün Ka'beye yüz urduğıdır ve Mûnâcât ile sev-dâsın arturduğıdır
24	Şi'-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn mûnâcâtıdır	Bu gazel Mecnûn dilindendir
25	Mecnûnun Kâ'beden 'avdeti ve vahşilerle musâhabeti	Bu Mecnûnun Kâ'beden mûrâcâtıdır ve vuhûş ile musâhabetidir	Bu Mecnûnun Kâ'beden mûrâcâtıdır ve vuhûşlar ile musâhabetidir	Bu Mecnûnun Kâ'beden mûrâcâtıdır ve vuhûş ile musâhabetidir
26	Mecnûn derdini taga beyân itdiği ve andan nâ-ümmîd getdiği	Bu Mecnûnun derdini daga şerh itdiğidir ve andan nevmîd gitdiğidir	Bu Mecnûnun dag ile mûsâhabetidir ve cârî olan çeşme ile mûnâsebetidir	Bu Mecnûnun derdini daga şerh itdiğidir ve andan nevmîd gitdiğidir
27	Mecnûn hazînin gazâl ile makâlâtı ve gazâln sayyâd elinden ferâgatı	Bu Mecnûnun gazâl ile mûlâkâtıdır ve 'aşk bâbında anunla olan hâlâtıdır	Bu Mecnûnun gazâl ile mûlâkâtıdır ve 'aşk bâbında anunla olan hâlâtıdır	Bu Mecnûnun gazâl ile mûlâkâtıdır ve 'aşk bâbında anunla olan hâlâtıdır

28	Mecnûnın kebütöre şerh-i hâlidür ve sayyâd elinden kebüterin rehâlugı	Bu Mecnûn-ı derd-mendün kebüter ile şerh-i hâlidür ve andan iltimâs-ı mâ-fi'l-bâlidür	Bu Mecnûn-ı derd-mendün kebüter ile şerh-i hâlidür ve andan iltimâs tedarik-i mâ-fi'l-bâlidür	Bu Mecnûn-ı derdmendün kebüter ile şerh-i hâlidür ve andan iltimâs-ı mâ-fi-i bâlidür
29	Leylî'nün ahvâl ü keyfiyeti ve 'âşık u ma'sûk-pîşe etvârından bir eser	Bu Leylî ahvâlin-den bir haberdür ve Ma'sûk-ı âşık-pîşe etvârından bir eserdür	Bu Leylî ahvâlin-den bir haberdür ve Ma'sûk u âşık etvârından bir eserdür	Bu Leylî ahvâlin-den bir haberdür ve Ma'sûk-ı âşık-pîşe etvârından bir eserdür
30	Leylîyi hazîn ü nâzenin şem'e derd-i derûnını beyân	Bu Leylî'nün çerâg ile macerâsıdır ve andan câre-sâzî-i dil temannâsıdır	Bu Leylî'nün çerâg ile macerâsıdır ve andan câre-sâzî-i dil temannâsıdır	Bu Leylî'nün çerâg ile macerâsıdır ve andan câre-sâzî-i dil temannâsıdır
31	Leylî'nün pervâneye keşf-i râz itdüğü	Bu Leylî'nün pervâneye keşf-i râzıdır ve anunla fi'l-cümle izhâr-ı niyâzıdır	Bu Leylî'nün pervâneye keşf-i râzıdır ve anunla fi'l-cümle izhâr-ı niyâzıdır	Bu Leylî'nün pervâneye keşf-i râzıdır ve anunla fi'l-cümle izhâr-ı niyâzıdır
32	Leylî'nün mâhtâb ile münâzara vü mekâlimesidir	Bu Leylî'nün mâh ile münâzara kılduğudur ve Hurşid kimi şevk odına yakıldığudur	Bu Leylî'nün mâh ile münâzara kılduğudur ve Hurşid kimi şevk odına yakıldığudur	Bu Leylî'nün mâh ile münâzara kılduğudur ve Hurşid kimi şevk odına yakıldığudur
33	Leylî'nün Mecnûnına sabâ ile peyâm gönderdiğidir	Bu Leylî'nün sabâyâ peyâm-ı ahvâlidür ve bu ümmîd ile def-i melâlidür	Bu Leylî'nün sabâyâ peyâm-ı ahvâlidür ve bu ümmîd ile def-i melâlidür	Bu Leylî'nün sabâyâ peyâm-ı ahvâlidür ve bu ümmîd ile def-i melâlidür
34	Leylîyi zâr-ı bahâr eyyâmı seyr-i gül-zâr ve kızlarla çiçek devşürmek bahanesiy-le âh u zâr	Bu Leylî'nün eyyâm-ı bahârda seyr-i gül-zâr itdüğüdür ve gül-zârda murâdına yitdüğüdür	Leylî'nün eyyâm-ı bahârda seyr-i gül-zâr itdüğüdür ve gül-zârda murâdına yitdüğüdür	Bu Leylî'nün eyyâm-ı bahârda seyr-i gül-zâr itdüğüdür ve gül-zârda murâdına yitdüğüdür
35	Leylî derdini buluta 'arz u izhâr-ı niyâzıdır	Bu Leylî'nün ebr ile izhâr-ı niyâzıdır ve 'aşk bâbında keşf-i râzıdır	Bu Leylî'nün ebr ile izhâr-ı niyâzıdır ve 'aşk bâbında keşf-i râzıdır	Bu Leylî'nün ebr ile izhâr-ı niyâzıdır ve 'aşk bâbında keşf-i râzıdır

36	Buluta 'arz-ı derdin îlân ve bu şi'ri Mecnûna irsâl	Bu gazel Leylî dilindendür	Gazel-i münâsib-i hâl-i Leylî	Bu gazel Leylî dilindendür
37	Leylînün künc-i gamda giryân-luğu ve Mecnûnun vâdî-i aşkda ser-gerdânluğu	Bu Leylînün künc-i gamda giryânluğudur ve Mecnûnun vâdî-i aşkda ser-gerdânluğudur	Bu Leylînün künc-i gamda giryânluğudur ve Mecnûnun vâdî-i aşkda ser-gerdânluğudur	Bu Leylînün künc-i gamda giryânluğudur ve Mecnûnun vâdî-i aşkda ser-gerdânluğudur
38	İbn-i Selâma Leyliye güzêrde rast geldiği ve ana giriftâr-luğu	Bu Leylînün İbn-i Selâma giriftâr olduğudur ve yârdan mahrûm ü mukayyed-i agyâr olduğudur	Bu Leylînün İbn-i Selâma giriftâr olduğudur ve yârdan mahrûm ü mukayyed-i agyâr olduğudur	Bu Leylînün İbn-i Selâma giriftâr olduğudur ve yârdan mahrûm ü mukayyed-i agyâr olduğudur
39	Nevfelün Mecnûn ile ihtilâtidur ve Nevfel Mecnûn hazin hâline merhamet ü himmeti	Bu Nevfelün Mecnûn ile mukaddime-i ihtilâtidur ve ol cevher-i pâkden tezyîn-i bisâtidur	Nevfelün Mecnûn ile mukaddime-i ihtilâtidur ve anımla inbisâtidur	Bu Nevfelün Mecnûn ile mukaddime-i ihtilâtidur ve ol cevher-i pâkden tezyîn-i bisâtidur
40	Yok	Bu Mecnûnun Nevfel ile derd-i dil edâsıdır ve şerh ü tafsîl-i mâcerâsıdır	Bu Mecnûnun Nevfel ile kılduğu derd-i dil ve şerh ü tafsîl-i mâcerâsıdır	Bu Mecnûnun Nevfel ile derd-i dil edâsıdır ve şerh ü tafsîl-i mâcerâsıdır
41	Mecnûnun bahtı sıfatında olan gazel budur	Bu gazel Mecnûn dilindendür	Gazel ez-zebân-ı Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendür
42	Nevfelün Mecnûn için Leylîyi atasından istediği ve andan muhârebesidir	Bu Nevfelün Mecnûna ümmid-vârlıg virdüğüdür ve hüsn-i musâhabetiyle rızâsın ele getürdüğüdür	Bu Nevfelün Mecnûna ümmid-vârlıg virdüğüdür ve hüsn-i musâhabetle rızâsına girdiğiüdür	Bu Nevfelün Mecnûna ümmid-vârlıg virdüğüdür ve hüsn-i musâhabetiyle rızâsın ele getürdüğüdür
43	Yok	Bu Nevfel'ün Leylî haşemiyle rezm itdüğüdür ve rezmde maglûb olup sulha azm	Bu Nevfel'ün Leylî haşemiyle rezm itdüğüdür ve rezmde gâlib olup sulha azm itdü-	Bu Nevfel'ün Leylî haşemiyle rezm itdüğüdür ve rezmde gâlib olup sulha azm itdü-

		itdügidür	gidür	gidür
44	Nevfelün ikinci def'a muhârebesi ve andan 'özl-ha'hlığ ile 'avdeti	Bu Nevfelün ikinci nevbet rezm edüp gâlip olduğudur ve vefâ-yı ahdde kâzib olduğudur	Bu Nevfelün ikinci nevbet rezm edüp gâlip olduğudur ve vefâ-yı ahdde kâzib olduğudur	Bu Nevfelün ikinci nevbet rezm edüp gâlip olduğudur ve vefâ-yı ahdde kâzib olduğudur
45	Mecnûnun kendüsün derzencîr idüp Leylî evine gitdügidür	Bu Mecnûnun zencîre özin bend itdügidür ve behâne ile Leylî tarafına gitdügidür	Bu Mecnûnun zencîre özin bend itdügidür ve behâne ile Leylî tarafına gitdügidür	Bu Mecnûnun zencîre özin bend itdügidür ve behâne ile Leylî tarafına gitdügidür
46	Yok	Bu Mecnûnun zencîre şerh-i gamıdır ve Beyân-ı silsile-i elemidür	Bu Mecnûnun zencîre şerh-i gamıdır ve Beyân-ı silsile-i elemidür	Bu Mecnûnun zencîre şerh-i gamıdır ve Beyân-ı silsile-i elemidür
47	Şi'r-i Leylî	Bu gazel Leylî dilindendür	Bu gazel Leylî dilindendür	Bu gazel Leylî dilindendür
48	Mecnûn Leyliye mukâbil olup Ahvâlini beyân ve râz-ı nihânını 'ıyân itdügidür	Bu Mecnûnun Leyliye mukâbil olup Ahvâlin beyân itdügidür ve Fursatla râz-ı pinhânın ıyân itdügidür.	Bu Mecnûnun Leyliye mukâbil olup Ahvâlin beyân itdügidür ve Fursatla râz-ı pinhânın ıyân itdügidür.	Bu Mecnûnun Leyliye mukâbil olup Ahvâlin beyân itdügidür ve Fursatla râz-ı pinhânın ıyân itdügidür.
49	Şi'r-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendür	Bu gazel Mecnûn dilindendür	Bu gazel Mecnûn dilindendür
50	Tamamî-i Sühan	Tamamî-i Sühan	Tamamî-i Sühan	Tamamî-i Sühan
51	Mecnûn kürlük behânesiyle dildâr-ı didârn seyran itdügi	Bu Mecnûnun kürlük behânesiyle dildâr-ı cemâlin gördügidür ve dîde-i ümmîdin tütüyâ-yı maksûda yitürdügidür	Bu Mecnûnun kürlük behânesiyle dildâr-ı cemâlin gördügidür ve dîde-i ümmîdin tütüyâ-yı maksûda yitürdügidür	Bu Mecnûnun kürlük behânesiyle dildâr-ı cemâlin gördügidür ve dîde-i ümmîdin tütüyâ-yı maksûda yitürdügidür
52	İbn-i Selâmın Leylî visâline râğıb olduğu mahal-i garîb-	Bu İbn-i Selâmın Leylî visâline râğıb olduğudur ve bu da'vâda subh-ı	Bu İbn-i Selâmın Leylî visâline râğıb olduğudur ve bu da'vâda subh-ı	Bu İbn-i Selâmın Leylî visâline râğıb olduğudur ve bu da'vâda subh-ı

	dür	ümmîdi kâzib oldugudur	ümmîdi kâzib oldugudur	ümmîdi kâzib oldugudur
53	Şi'r-i Leylî	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir
54	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
55	Zeyd-i vefâ-dâr Leylî'nün ere gıtdüğinden Mecnûnı haber- dâr itdügi	Bu Zeyd-i vefâ- dârun Mecnûna haber getürdü- gidür ve İbn-i Selâm ile Leylî'nün peyven- di müjdesini yetürdügidür	Bu Zeyd-i vefâ- dârun Mecnûna haber getürdü- gidür ve İbn-i Selâm ile Leylî'nün peyven- di müjdesini yetürdügidür	Bu Zeyd-i vefâ- dârun Mecnûna haber getürdü- gidür ve İbn-i Selâm ile Leylî'nün peyven- di müjdesini yetürdügidür
56	Mecnûnun Leylîye 'itâb- nâmesidir	Bu Mecnûnun Leylîye nâme-i itâb-âmizidir ve peygâm-ı şikâyet- engîzidir	Bu Mecnûnun Leylîye nâme-i itâb-âmizidir ve peygâm-ı şikâyet- engîzidir	Bu Mecnûnun Leylîye nâme-i itâb-âmizidir ve peygâm-ı şikâyet- engîzidir
57	Murâbba'-ı Mecnûn	Bu murâbba' Mecnûn dilinden- dür	Murâbba'	Bu murâbba' Mecnûn dilinden- dür
58	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
59	Mecnûnun nâmesine Leylî'nün cevâbı	Bu Leylî'nün Mecnûna peygâm- ı cevâbıdır ve özr ü itâbıdır	Bu Leylî'nün Mecnûna peygâm- ı cevâbıdır ve özr ü itâbıdır	Bu Leylî'nün Mecnûna peygâm- ı cevâbıdır ve özr ü itâbıdır
60	Şi'r-i Leylî	Bu murâbba' Leylî dilindendir	Bu murâbba' gazel Leylî dilin- dendir	Bu murâbba' Leylî dilindendir
61	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
62	Mecnûnın atâsı sahrâlarda oğlu mahbûbını bulup nasihat eyledügi ve ıslâhından âciz kaldügi	Bu Mecnûnı atâsı sahrâda bulduğı- dır ve nasihatle ıslâhından âciz oldugudur	Bu Mecnûnı atâsı sahrâda bulduğı- dır ve nasihatle ıslâhından âciz oldugudur	Bu Mecnûnı atâsı sahrâda bulduğı- dır ve nasihatle ıslâhından âciz oldugudur
63	Mecnûnın atâsı oğlu hâline	Bu Mecnûn atâsı- nın terk-i nizâ'	Bu Mecnûn atâsı- nın terk-i nizâ'	Bu Mecnûn atâsı- nın terk-i nizâ'

	vâkıf olup hasretle vedâ'idur	itdügidür ve nâçâr hasretle vedâ' itdügidür	itdügidür ve nâçâr hasretle vedâ' kıldıgidur	itdügidür ve nâçâr hasretle vedâ' itdügidür
64	Mecnûn atasının vefâtından haberdâr olup kabri üstine vardığıdur	Bu Mecnûnun atasının vefâtından haberdâr olduğudur ve mezarına yol bulduğudur	Tamâmî-i Sühan	Bu Mecnûnun atasının vefâtından haberdâr olduğudur ve mezarına yol bulduğudur
65	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Der-tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
66	Mecnûn Leylî ile kendi sûreti bir şâfhada görüp nush itdügidür	Yok	Yok	Yok
67	Yok	Bu Mecnûnun şemme-i keyfiyet-i hâlidür ve ba'zı sıfât-ı kemâlidür	Bu Mecnûnun şemme-i keyfiyet-i hâlidür ve ba'zı sıfât-ı kemâlidür	Bu Mecnûnun şemme-i keyfiyet-i hâlidür ve ba'zı sıfât-ı kemâlidür
68	Mecnûn sıdk ile münâcât idüp müstecâb olduğu	Bu Mecnûnun sıdk ile münâcât itdügidür ve nâvek-i duâsı hedef-i icâbete yitdügidür	Bu Mecnûnun sıdk ile münâcât itdügidür ve nâvek-i duâsı hedef-i icâbete yitdügidür	Bu Mecnûnun sıdk ile münâcât itdügidür ve nâvek-i duâsı hedef-i icâbete yitdügidür
69	İbn-i Selâmun âzerliğünden Mecnûn-ı hazînün Hakka münâcâtı	Münâcât	Tamâmî-i münâcât	Münâcât
70	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
71	Leylî Mecnûna Zeyd ile Mecnûnın babası vefâtı haberine ta'ziyesidir	Yok	Yok	Yok
72	Gazel-i Leylî	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir

73	Tamâmî-i Sühân	Tamâmî-i Sühân	Tamâmî-i Sühân	Tamâmî-i Sühân
74	Zeyd İbn-i Selâmün vefâtı haberin ve Leylînün mâtemliğünden Mecnûn haberdâr kıldığıdır	Bu İbn-i Selâmün keyfiyyet-i vefâtıdır ve Leylînün ol belâdan necâtıdır	Bu İbn-i Selâmün keyfiyyet-i vefâtıdır ve Leylînün ol belâdan necâtıdır	Bu İbn-i Selâmün keyfiyyet-i vefâtıdır ve Leylînün ol belâdan necâtıdır
75	Gazel-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Gazel	Bu gazel Mecnûn dilindendir
76	Leylînün İbn-i Selâmdan sonra geçen mâcerâsı ve şeb-i târdan şekvâsı	Bu Leylînün İbn-i Selâmdan sonra mâcerâsıdır ve zâviye-i mihnetde vâki' olan belâsıdır	Bu Leylînün İbn-i Selâmdan sonra mâcerâsıdır ve zâviye-i mihnetde vâki' olan belâsıdır	Bu Leylînün İbn-i Selâmdan sonra mâcerâsıdır ve zâviye-i mihnetde vâki' olan belâsıdır
77	Münâcât-ı Leylî-i zâr	Münâcât	Münâcât	Münâcât
78	Tamâmî-i Sühân	Tamâmî-i Sühân	Tamâmî-i Sühân	Tamâmî-i Sühân
79	Leylî derd-i dilin Naqaya arz u beyân ve Nâka Leyliyi Mecnûn olan diyâra irsâli	Bu Leylînün Nâkaya arz-ı râzıdır ve zebân-ı hâl ile izhâr-ı niyâzıdır	Bu Leylînün Nâkaya arz-ı râzıdır ve Zebân-ı hâl ile izhâr-ı niyâzıdır	Bu Leylînün Nâkaya arz-ı râzıdır ve Zebân-ı hâl ile izhâr-ı niyâzıdır
80	Mecnûn hâlünü Leylîye beyânıdır	Yok	Bu Mecnûnun Leylîye fesâne-konân izhâr-ı hâl-i zâr itdigidir	Yok
81	Gazel-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Gazel	Bu gazel Mecnûn dilindendir
82	Tamâmî-i Sühân	Bu Leylînün Mecnûndan haberdâr olduğudur ve metâ'-ı vaslına nakd-i cân ile harîdâr olduğudur	Bu Leylînün Mecnûndan haberdâr olduğudur ve metâ'-ı vaslına nakd-i cân ile harîdâr olduğudur	Bu Leylînün Mecnûndan haberdâr olduğudur ve metâ'-ı vaslına nakd-i cân ile hırîdâr olduğudur
83	Şi'r-i Leylî	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir
84	Mecnûnun	Bu Mecnûnun	Mecnûn-ı	Bu Mecnûnun

	Leyliden istignâ eylemesi ve nihâyet hayreti	nihâyet-i hayretidür ve Leyliden istignâ vü gafletidür	hayrânun nihâyet-i hayretidür ve Leyliden istignâ vü gafletidür	nihâyet-i hayretidür ve Leyliden istignâ vü gafletidür
85	Gazel-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir
86	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Cevâb-ı Leylî	Tamâmî-i Sühan
87	Gazel-i Leylî	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir
88	Mecnûn Leylîye kemal-i 'aşkıni izhâr ile cevâb kıt'asıdır	Bu Leyliye Mecnûnun istignâsıdır ve isbât-ı safâ-yı imlâsıdır	Bu Leyliye Mecnûnun istignâsıdır ve isbât-ı safâ-yı imlâsıdır	Bu Leyliye Mecnûnun istignâsıdır ve isbât-ı safâ-yı imlâsıdır
89	Şi'r-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir
90	Leylî Mecnûnün kemâline vâkıf olup cevâb itdigidir	Bu Leyliden Mecnûn etvârına tahsindir Ve Hüsni i'tikâdına kemâl-i yakındır	Bu Leyliden Mecnûn etvârına tahsindir Ve Hüsni i'tikâdına hiss-i yakındır	Bu Leyliden Mecnûn etvârına tahsindir Ve Hüsni i'tikâdına kemâl-i yakındır
91	Şi'r-i Leylî	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir	Bu gazel Leylî dilindendir
92	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
93	Bu Mecnûnun mi'râc-ı fezâili ve ahlâk u etvâr-ı hissesi	Bu Mecnûnun mi'râc-ı fezâ'ilidir ve beyân-ı mertebe-i hüsni hasâ'ilidir	Bu Mecnûnun mi'râc-ı fezâ'ilidir ve beyân-ı mertebe-i hüsni hasâ'ilidir	Bu Mecnûnun mi'râc-ı fezâ'ilidir ve beyân-ı mertebe-i hüsni hasâ'ilidir
94	Gazel-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Bu gazel Mecnûn dilindendir
95	Leylî'nün bahâr-ı ömrine hazân ve bu dâr-ı fenâdan bekâda nihân	Bu Leylî'nün bahâr-ı ömrine hazân irdügidür ve gül-bün-i hayâtına sarsar-ı noksân yitdügidür	Leylî'nün bahâr-ı ömri hazâna irdügidür	Bu Leylî'nün bahâr-ı ömrine hazân irdügidür ve gül-bün-i hayâtına sarsar-ı noksân yitdügidür
96	Yok	Bu Leylî'nün	Leylî'nün anasına	Bu Leylî'nün

		anasına vasiyyet itdügidür ve düst yâdiyle dünyâdan gitdügidür	vasiyyet itdügidür ve düst yâdiyle dünyâdan gitdügidür	anasına vasiyyet itdügidür ve düst yâdiyle dünyâdan gitdügidür
97	Şi'r-i mergûb	Gazel	Gazel	Gazel
98	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
99	Mecnûn Leylî'nün vefâtından âgâhluğı ve ol da bekâya intikâl itdügi	Bu Mecnûnün Leylî vefâtından haber işitdügidür ve hasretle dünyâdan gitdügidür	Mecnûn Leylî vefâtından haber-dâr olup hasretle dünyâdan gitdügidür	Bu Mecnûnün Leylî vefâtından haber işitdügidür ve hasretle dünyâdan gitdügidür
100	Gazel-i Mecnûn	Bu gazel Mecnûn dilindendir	Gazel	Bu gazel Mecnûn dilindendir
101	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
102	Yok	Yok	Zeydün Leylî ile Mecnûn'ı rü'yasında gördügidür	Yok
103	Hatimetü'l-kitâb	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan	Tamâmî-i Sühan
104	Fuzûlî'nün felege 'itâbı	Yok	Yok	Yok
105	Yok	Yok	Cevâb-ı Mes'ele	Yok
106	Yok	Bu beyân-ı özri te'lif-i kitâbdur ve tarih-i zamân-ı feth-i bâbdur	Bu beyân-ı özri te'lif-i kitâbdur ve tarih-i zamân-ı feth-i bâbdur	Bu beyân-ı özri te'lif-i kitâbdur ve tarih-i zamân-ı feth-i bâbdur
107	Yok	Bu erbâb-ı vefâdan tevakku'-i kabûl-i ma'zeretdür ve ashâb-ı zekâdan temennâ-yı duâ-yı magfiretdür	Bu erbâb-ı vefâdan tevakku'-i kabûl-i ma'zeretdür ve ashâb-ı zekâdan temennâ-yı duâ-yı magfiretdür	Bu erbâb-ı vefâdan tevakku'-i kabûl-i ma'zeretdür ve ashâb-ı zekâdan temennâ-yı duâ-yı magfiretdür

Tablo 2

Be-yit Nu	Cönk Nüshası	Nu	MND Neşri	Nu	HA Neşri	Nu	NHO Neşri
7	Cem' oldı ya- numda ittifâkî	405	Cem' itdi yanumda ittifâkî	368	Cem' idi yanumda ittifâkî	405	Cem' idi yanumda ittifâkî
16	Ben hasteni itdiler nişâne/ Bu reng ile tîr-i imtihana	419	Men haste- ni itdiler nişâne/ Bir reng ile tîr-i imtihana	382	Ben hasteyi itdiler nişâne Bir reng ile tîr-i imtihana	419	Men hasteni itdiler nişâne/ Bir reng ile tîr-i imtihana
25	Ammâ niçe olur itmek ikrâh	436	Ammâ niçe itmek olur ikrâh	399	Ammâ niçe itmek olur ikrâh	436	Ammâ niçe itmek olur ikrâh
27	Ey tâb'-ı latîf ü akl-ı dânâ	438	Ey tâb'-ı latîf ü akl-ı vâlâ	401	Ey tâb'-ı latîf ü akl-ı vâlâ	438	Ey tâb'-ı latîf ü akl-ı vâlâ
39	Ma'mûr idelüm binâ-yi âlî	468	Ma'mûr idübem binâ-yi âlî	431	Ma'mûr idübem binâ-yi âlî	468	Ma'mûr idübem binâ-yi âlî
62	Çün vakt erişdi dogdı bir ay	504	Çün va'de erişdi dogdı bir ay	467	Çün va'de erişdi dogdı bir ay	504	Çün va'de erişdi dogdı bir ay
77	Bu bezmde kim şarâbı kandur	522	Bir bezmde kim şarâbı kandur	485	Bu bezmde kim şarâbı kandur	522	Bir bezmde kim şarâbı kandur
81	Dâye anı kıldı pâk kandan	526	Dâye anı pâk kıldı kandan	489	Dâye anı pâk kıldı kandan	526	Dâye anı pâk kıldı kandan
82	Su yirine virdi kan ciğerden	527	Süd yirine virdi kan ciğerden	490	Süd yirine virdi kan ciğerden	527	Süd yirine virdi kan ciğerden
88	Ol tıflı görüp katı müşevveş	535	Ol tıflı görüp besî müşevveş	498	Ol tıflı görüp olur müşev- veş	535	Ol tıflı görüp besî müşev- veş
92	Ol mâha anı enîs kıldı	539	Ol mâhı ana enîs kıldı	502	Ol mâhı ana enîs kıldı	539	Ol mâhı ana enîs kıldı

100	Babasına iktizâ- yı âdet	551	Babasına muktezâ- yı âdet	514	Babasına muktezâ- yı âdet	551	Babasına muktezâ- yı âdet
103	Halk anda gö- rürdi kesret-i mâl	554	Halk anda görende kesret-i mâl	517	Halk anda görende kesret-i mâl	554	Halk anda görende kesret-i mâl
112	Gördükde olurdu ana mâ'il	565	Gördükde olurdu ana zâ'il	528	Gördükde olurdu ana zâ'il	565	Gördükde olurdu ana zâ'il
126	Serv-i hoş-rû gül u semen-bûy	584	Serv-i hoş u gül-ruh u semen-bûy	547	Serv-i hoş u gül-ruh u semen-bûy	584	Serv-i hoş-rû gül-i semen- bûy
130	Gözüde göreydi öz özünü	593	Gözüde göreydi öz yüzünü	556	Gözüde göreydi ger yüzünü	593	Gözüde göreydi öz yüzünü
133	Ol iki harâb-ı bâde-i zevk/Bir câmdan içdiler mey-i şevk	596	Bir câmdan içdiler mey- i zevk/Ol iki harâb-ı bâde-i şevk	559	Bir câmdan içdiler mey- i zevk/Ol iki harâb-ı bâde- i şevk	596	Bir câmdan içdiler mey- i zevk/Ol iki harâb-ı bâde- i şevk
134	Tâ halkdan ola halka fark	597	Kalınadı aralarında bir fark	560	Kalınadı aralarında bir fark	597	Kalınadı aralarında bir fark
170	Yazardı anı kılurdu tekrâr	638	Yazardı anı kılurdu ezber	601	Yazardı anı kılurdu ezber	637	Yazardı anı kılurdu ezber
172	Çün mekr ile Kays-i bed-ser- encâm	640	Çün mekr ile Kays-ı bî-ser- encâm	603	Çün fikr ile Kays-ı bed- ser-encâm	640	Çün mekr ile Kays-ı bî- ser-encâm
178	Yanar od olup çeküpzebâna/Ol gül-ruha didi yana yana		Yok	610	Yanar od olup çe- küpzebâna/O l gül-ruha didi yana yana		Yok
197	Öz gönli ile mukarrer itdi	677	Öz gön- linde mu- karrer etdi	641	Öz gönlinde mukarrer etdi	677	Öz gönlinde mukarrer etdi
216	Dahi bu sözi mükerrer itme	698	Ayrık bu sözi mükere- rer itme	662	Artık bu sözi mükere- rer itme	698	Ayrık bu sözi mükere- rer itme

275	Âhir yine eyle- dün cüdâlıg	764	Âhir nişe eyledün cüdâlıg	727	Âhir neden eyledün cüdâlıg	764	Âhir nişe eyledün cüdâlıg
368	Çün mâtem için misâl-i câme	861	Ger mâtem içün misâl-i hâme	824	Ger mâtem içün misâl-i hâme	861	Ger mâtem içün misâl-i hâme
681	Dahi benüm anda gıtmegüm yok	874	Dahi me- nüm anda varmagum yoh	837	Dahi benüm anda gıtme- yim yok	874	Dahi menüm anda varma- gum yoh
396	Egerçâk-i girîbân eyleşem men' eylemen kim men	890	Egerçâk-i girîbân eyleşem men' eyle- men çün men	854	Egerçâk-i girîbân eyleşem men' eyle- men çün men	890	Egerçâk-i girîbân eyleşem men' eyle- men çün men
432	Git turma ki sen devâ degülşen	932	Get der- düme sen devâ degül- şen	895	Git derdüme sen devâ degülşen	932	Git derdüme sen devâ degülşen
435	Leylî gerek öz- gedür bahâne	935	Leylî gerek özgedür fesâne	898	Leylî gerek özgedür fesâne	935	Leylî gerek özgedür fesâne
462	Her lahza bizi yiter melül it	970	Her lahza yiter bizi melül it	933	Her lahza bizi yiter melül it	970	Her lahza yiter bizi melül it
471	Mecnûn ki işitdi ol hitâbı/Virdi bu edâ ile cevâbı	979	Mecnûn ki işitdi bu hitâbı/Virdi bu tarîk ile cevâbı	942	Mecnûn ki işitdi bu hitâbı/Virdi bu edâ ile cevâbı	979	Mecnûn ki işitdi ol hitâbı/Virdi bu tarîk ile cevâbı
514	Terkîb kılarım müferrih-i dil	104 5	Terkîb kılam müferrih-i dil	100 7	Terkîb kıla- ram müfer- rih-i dil	104 5	Terkîb kılam müferrih-i dil
538	Mecnûna dedi ki ey cifâ-keş	106 8	Mecnûna dedi ki ey belâ-keş	103 0	Mecnûna dedi ki ey cefâ-keş	106 8	Mecnûna dedi ki ey belâ-keş
556	Tavf-i harem-i İlâh kıldı	109 4	'Azm-i harem-i İlâh kıldı	105 6	'Azm-i harem-i İlâh kıldı	106 4	'Azm-i harem-i İlâh kıldı

584	Az eyleme inâyetüni ehl-i zevk-den	112 4	Az eyleme inâyetüni ehl-i derd-den	108 6	Az eyleme inâyetüni ehl-i derd-den	112 4	Az eyleme inâyetüni ehl-i derd-den
592	Efzûn olup ol gam ü melâmet	113 2	Efzûn olur gam ü melâmet	109 4	Efzûn olur ol gam u melâmet	113 2	Efzûn olur ol gam ü melâmet
609	Derd ile gözünden akıdan yaş	115 3	Derd ile gözünden ahıdup yaş	111 5	Derd ile gözünden akıdup yaş	115 3	Derd ile gözünden ahıdup yaş
622	Bilmez mi idün ki kana kandur	116 8	Bilmezsen mi ki kana kandur	112 9	Bilmezsin mi ki kana kandur	116 8	Bilmezsen mi ki kana kandur
623	Sayyâd bağışla bana kanın	116 9	Sayyâd bana bağışla kanın	113 0	Sayyâd bana bağışla kanın	116 9	Sayyâd bana bağışla kanın
631	Ol bir niçe gün menümle hem-râh/İnsan de-yüben benden ikrâh	117 9	Gez bir niçe gün menümle hem-râh/İnsan diyüp itme menden ikrâh	114 0	Gez bir niçe gün menümle hem-râh/İnsan diyüp itme benden ikrâh	117 9	Gez bir niçe gün menümle hem-râh/İnsan diyüp itme menden ikrâh
657	Başında olurdu şeb aşiyânı	121 2	Başında olup şeb aşiyânı	117 3	Başında olup şeb aşiyânı	121 2	Başında olup şeb aşiyânı
659	Bir nice yığıldı vara vara	121 4	Bir fevc yığıldı vara vara	117 5	Bir fevc bağladı vara vara	141 4	Bir fevc yığıldı vara vara
666	Bu gülşene beyle kıldı bünyâd	122 3	Bu gülşene beyle tikdi şimşâd	118 4	Bu gülşene beyle tikdi şimşâd	122 4	Bu gülşene beyle tikdi şimşâd
678	Kızlarda hayâl-i nakş u zîbâ	123 7	Kızlarda hayâl-i nakş-ı dîbâ	119 8	Kızlarda hayâl-i nakş-ı dîbâ	123 7	Kızlarda hayâl-i nakş-ı dîbâ
685	Derd-ı dile dem-be-dem boyanmak	124 8	Düd-ı dile dem-be-demboyanmak	120 9	Düd-ı dile dem-be-demboyanmak	124 8	Düd-ı dile dem-be-demboyanmak
690	Hûdur sana sırrımı töküp yaş	125 7	Hûdur sana ser-nügun	121 8	Hûşdur sana sırrımı töküp yaş	125 7	Hûdur sana sırrımı töküp yaş

			töküp yaş				
703	Bence ola sende zevk-i didâr	127 3	Mence ola sende şevk-i didâr	123 4	Bence ola sende şevk-i didâr	127 3	Mence ola sende şevk-i didâr
741	Endiše-i subh u mihnet-encâm	132 0	Endiše-i subh u mihnet-i şâm	128 1	Endiše-i subh u mihnet-i şâm	132 0	Endiše-i subh u mihnet-i şâm
751	Ol bir niçe pâk-i mah-tâbân	134 5	Ol bir niçe bikr-i pâk-dâmân	130 6	Ol bir niçe bikr-i pâk-dâmân	134 5	Ol bir niçe bikr-i pâk-dâmân
752	Gâh eylediler sürûd u dem-sâz	134 8	Gâh eyle-yüben sürûdlar sâz	130 9	Gâh eyle-yüben sürûdlar sâz	134 8	Gâh eyle-yüben sürûdlar sâz
771	Ey ebr bana demî vefâ kıl	136 8	Ey ebr demî mana vefâ kıl	132 9	Ey ebr demî bana vefâ kıl	136 8	Ey ebr demî mana vefâ kıl
782	Hem ben gibi bin sana giriftâr	138 4	Ey men kimi vü mana sezâ-vâr	134 4	Ey ben gibi vü bana sezâ-vâr	138 4	Ey men kimi vü mana sezâ-vâr
814	Düzmişdi özine dürli ziver	142 1	Virmişdi özine dürli ziver	138 0	Virmişdi özine dürli ziver	142 1	Virmişdi özine dürli ziver
822	Cem' itdi binâ-yı resm-i peyvend	143 8	Tarh itdi binâ-yı resm-i peyvend	139 8	'Azm itdi binâ-yı resm-i peyvend	143 8	Tarh itdi binâ-yı resm-i peyvend
833	Sen bir meded itmesen mana vâý	145 1	Sen eylemesen mana maded vâý	141 1	Sen eylemesen Bana maded vâý	145 1	Sen eylemesen mana maded vâý
835	Ahd eyler isen vefâya kıl cehd	145 3	V'er ahd itsen vefâya kıl cehd	141 3	V'er ahd itsen vefâya kıl cehd	145 3	V'er ahd itsen vefâya kıl cehd
899	Hoşdur ki bulam visâle fırsat	154 0	Hem-râzdur bulam visâle fırsat	148 0	Hem-râzdur bulam visâle fırsat	154 0	Hoşdur ki bulam visâle fırsat
900	Agyâruma yâr	154	Agyârüm	148	Agyârüm yâr	154	Agyârüm yâr

	yâruma agyâr	3	yâr u yârüm agyâr	3	u yârüm agyâr	3	u yârüm agyâr
937	Kim feyz de-minde oldı zâ'il	159 7	Kim feyz degende oldı zâ'il	153 7	Kim feyz degende oldı zâ'il	159 7	Kim feyz degende oldı zâ'il
957	Cümle sana eyleyem müsellemler	161 9	Varın sana eyleyem müsellemler	157 5	Varın sana eyleyem müsellemler	161 9	Varın sana eyleyem müsellemler
964	Tevfik olup anlar ile hem-râh/Leylî haşemi görüldi nâgâh	163 0	Tevfik olup anlارunla hem-râh/Leylî haşemi gezerdi nâgâh	158 6	Tevfik olup anlارunla hem-râh/Leylî haşemi gezerdi nâgâh	163 0	Tevfik olup anlارunla hem-râh/Leylî haşemi görüldi nâgâh
985	Yâ Rab n'ola derdüme behâne	165 3	Yâ Rab n'ola reddüme behâne	161 4	Yâ Rab n'ola reddüme behâne	165 3	Yâ Rab n'ola reddüme behâne
100 1	Az edüp cevri ü cefâlar idesin cânımuza	167 2	Az edüp cevri ü cefâlar kılasen cânımuza	163 0	Az edüp cevri ü cefâlar kıluban cânımuza	167 2	Az edüp cevri ü cefâlar kılasen cânımuza
100 3	Muttasıl kılmaga ifşâ gam-1 pinhânımuza	167 4	Muttasıl virmege ifşâ gam-1 pinhânımuza	163 2	Muttasıl virmege ifşâ gam-1 pinhânımuza	167 4	Muttasıl virmege ifşâ gam-1 pinhânımuza
101 6	Tenhâ bakuben ol âftâba/Mecnûn gelüben o dem hitaba	168 7	Pinhân bahuben ol âftâba/Mecnûn yine geldi bu hitaba	164 4	Pinhân bakuben ol âftâba/Mecnûn yine geldi bu hitaba	168 7	Pinhân bahuben ol âftâba/Mecnûn yine geldi bu hitaba
106 0	Mecnûna koyupdur adı Leylî/Eyler seni ol edâ ile teselli	174 4	Mecnûna koyupdur ad Leylî/Eyler seni ola kim teselli	170 0	Mecnûna koyupdur ad Leylî/Eyler seni ad ile teselli	174 4	Mecnûna koyupdur ad Leylî/Eyler seni ola kim teselli
107 2	Eylerler idi gümân ki ol bâr	175 9	Eylerler idi gümân ki ol zâr	171 4	Eylerler idi gümân ki ol zâr	175 9	Eylerler idi gümân ki ol zâr

107 3	Kılmışdur ol âftâbı muztar	176 0	Kılmışdı ol âftâbı muz- tar	171 5	Kılmışdur ol âftâbı muztar	176 0	Kılmışdı ol âftâbı muztar
107 4	Görmezdi anı özine lâyük	176 8	Görmezdi özine anı lâyık	172 3	Görmezdi özine anı lâyık	176 8	Görmezdi özine anı lâyık
107 5	Pîrâyesüz ol meh idi âfet	177 4	Pîrâyesüz idi ol meh âfet	172 9	Pîrâyesüz ol meh idi âfet	177 4	Pîrâyesüz idi ol meh âfet
107 6	Ne şevkete ne şükûha meyli	178 6	Ne şevket ü ne şükûha meyli	174 1	Ne şevkete ne şükûha meyli	178 6	Ne şevket ü ne şükûha meyli
108 4	Zulm eylemegil ben-i esîre	180 0	Zulm eyle- mek etme bir esîre	175 5	Zulm eyle- mek itme ben esîre	180 0	Zulm eyle- mek itme bir esîre
110 4	Tahkîk idüben olup haberdâr	183 7	Tahkîk ile oldı çün haberdâr	179 2	Tahkîk ile oldı çün haberdâr	183 7	Tahkîk ile oldı çün haberdâr
111 3	Agyâr ile oldu yâr Leylî	184 9	Agyâr ile yâr oldu Leylî	180 4	Agyâr ile oldı yâr Leylî	184 9	Agyâr ile yâr oldu Leylî
114 3	Sen ki dutup hilâf-ı âdet	189 7	Sen gerçi dutup hilâf- ı âdet	185 2	Sen gerçi dutup hilâf-ı âdet	189 7	Sen gerçi dutup hilâf-ı âdet
114 5	Ben kim dilerem kesem selâmı/Senden alayım bu in- tikâmı	189 9	Men kim keseüm derin selâmı/Send en çe- keyüm bu intikâmı	185 4	Ben kim keseün derin selâmı/Sende n çekeyün bu intikâmı	189 9	Men kim keseüm derin selâmı/Sende n çekeyüm bu intikâmı
115 9	Şart idi bir öZR kılmak irsâl	191 6	Hem şart idi öZR kılmak irsâl	187 0	Hem şart idi öZR kılmak irsâl	191 6	Hem şart idi öZR kılmak irsâl
116 4	Ahd ü peymânı mürüvvedür mi vîrân etdüğün	192 3	Ahd bünyâdın mürüvved- dür mi vîrân etdü- ğün	187 7	Ahd bünyâdın mürüvvedür mi vîrân etdüğün	192 3	Ahd bünyâdın mürüvvedür mi vîrân itdüğün

118 5	Çündürden aldı dürr-i meknûn/Mektûbı okudu bildi- mazmûn		Yok	190 6	Çün dürden aldı dürr-i meknûn/Mek tûbı okudu bildimazmûn	195 1	Çün dürden aldı dürr-i meknûn/Mek tûbı okudu bildi maz- mun
121 3	Reh-i aşk içre cân kıldum giriftâr-ı belâ yam hem	199 7	Reh-i aşk içre cân kıldum giriftâr-ı belâ tan hem	195 1	Reh-i aşk içre cân kıldum giriftâr-ı belâ tan hem	199 7	Reh-i aşk içre cân kıldum giriftâr-ı belâ tan hem
122 5	Tâ sıhhate tut- mak ola ümmîz	201 3	Tâ sıhhate bulmak ola ümmîz	196 6	Tâ sıhhate tutmak ola ümmîz	201 3	Tâ sıhhate bulmak ola ümmîz
124 4	Dâdınla gel eyle ogluñ yâd	203 4	Yâdun degül eyle ogluñ yâd	198 8	Yâdun degül eyle ogluñ yâd	203 4	Yâdun degül eyle ogluñ yâd
131 3	Ta'nun sitemiyle câna yitdüm	207 3	Devrân sitemiyle câna yit- düm	207 2	Ta'nun sitemiyle câna yitdüm	212 0	Halkın sitemiyle câna yitdüm
131 8	Anda iledüp beni n'edersen	212 5	Anda meni iledüp n'edersen	207 7	Anda beni egleyüp n'edersen	212 5	Anda meni iledüp n'edersen
133 2	Terk itdi tarîkini nizâ'in	214 0	Terk itdi tarîka-i nizâ'in	209 2	Terk itdi tarîka-i nizâ'in	214 0	Terk itdi tarîka-i nizâ'in
135 2	Tâ haşre olur nigâh-dârun	216 7	Tâ maşer ola nigâh- dârun	211 9	Tâ maşer olur nigâh- dârun	216 7	Tâ maşer ola nigâh- dârun
137 1	Korkutdı meger seni bu girdâb	219 5	Korhutdı seni meger bu girdâb	214 7	Korkutdı meger seni bu girdâb	219 2	Korhutdı seni meger bu girdâb
139 0	Leylî Mecnûn ile olup musavver	221 8	Leylî Mecnûn ile musavver	216 7	Mecnûn ile Leylîyi berâber	211 8	Leylî Mecnûn ile olup musav- ver
142 4	Evvel oldı hem âsmâna mâ'il	228 3	Evvel olup âsmâna mâ'il	223 2	Evvel olup âsmâna mâ'il	228 3	Evvel olup âsmâna mâ'il

144 2	Rahm it ben-i zâr ü nâ-tüvâna/Derd-i dilümi yetür revâne	230 2	Rahm it men-i zâr ü binevâya/Derd-i dilümi yetür devâya	225 1	Rahm it men-i zâr ü binevâya/Derd-i dilümi yetür devâya	230 2	Rahm it men-i zâr ü binevâya/Derd-i dilümi yetür devâya
145 1	Ey derde kılan beni giriftar/Kimdür bana senden özge gam-h'âr	-	Yok	226 0	Ey derde kılan beni giriftar/Kimdür bana senden özge gam-h'âr	230 1	Ey derde kılan beni giriftar/Kimdür bana senden özge gam-h'âr
148 1	Oldum harem-i vefâya mahrem	234 6	Oldum harem-i visâla mahrem	229 4	Oldum harem-i visâla mahrem	234 7	Oldum harem-i visâla mahrem
149 9	Ne yazmaga nâme iktidâram	236 6	Ne yazmaga nâme ihtiyâram	231 4	Ne yazmaga nâme ih-tiyâram	236 6	Ne yazmaga nâme ih-tiyâram
152 5	K'ey cânuma datlu derd ü dâğı	239 2	K'ey cânuma datlu derd dâğı	134 0	K'ey cânuma şehd olan dudâğı	139 2	K'ey cânuma datlu derd dâğı
155 2	Menden ne için bu inhirâfun	242 1	Menden ne içündür inhirâfun	236 9	Benden ne içündür inhirâfun	242 1	Menden ne içündür inhirâfun
158 7	Kim İbni Selâma n'itdi encâm	243 4	Kim İbni Selâma n'itdi eyyâm	241 1	Kim İbni Selâma n'itdi eyyâm	243 6	Kim İbni Selâma n'itdi eyyâm
159 4	Yokdur mı bu yolda i'tibârum	247 0	Yohtdur mı bu yolda neng ü ârum	241 8	Yokdur mı bu yolda neng ü ârum	247 0	Yohtdur mı bu yolda neng ü ârum
162 6	Ben bahtı kara çün oldı mâtem	250 4	Men bahtı kara bir ehl-i mâtem	245 2	Ben bahtı kara bir ehl-i mâtem	250 4	Men bahtı kara bir ehl-i mâtem
162 7	Ne sabr u karârum ü ne ârâm	250 5	Ne sabr kalupdurur ne ârâm	245 3	Ne sabr kalupdurur ne ârâm	250 5	Ne sabr kalupdurur ne ârâm

163 9	Ben beyle gama niçe harîfem	251 7	Men beyle gama ha- çan harîfem	246 5	Men beyle gama kaçan harîfem	251 7	Men beyle gama haçan harîfem
168 0	Nâgâh giderken oldı bî-hûş	256 0	Nâgâh iderken oldı bî-hûş	250 8	Nâgâh gi- derdi oldı bî-hûş	255 9	Nâgâh gi- derken oldı bî-hûş
169 9	Mecnûnı didiler ehl-i idrâk	258 6	Mecnûnı diyerler ehl-i idrâk	253 3	Mecnûnı didiler ehl-i idrâk	258 5	Mecnûnı diyerler ehl- i idrâk
174 9	Kılmadı tâ cevri ile yüz pâre pür- hûn gönümi	263 9	Kılmadın yüz pâre bî- dâd ile pür- hûn gönü- mi	258 7	Eyledi bî-dâd ile yüz pâre pür-hûn gönümi	263 8	Kılmadın yüz pâre bî- dâd ile pür- hûn gönümi
182 8	Kurb-i Hakka ismet ile vâsıl	273 6	Kurb-i Hakka ismet ile kâbil	268 1	Kurb-i Hak- ka ismet ile kâbil	273 5	Kurb-i Hak- ka ismet ile kâbil
186 8	A'yâna yok idi i'timâdı	279 9	A'yâna yoh idi i'tibârı	274 3	A'yâna yoh idi i'timâdı	279 8	A'yâna yoh idi i'tibârı
188 3	Gam silsilesiyle pây-bestem	281 8	Gam silsile- lesine pây- bestem	276 2	Gam silsile- sine pây- bestem	181 7	Gam silsile- sine pây- bestem
188 5	Hoşdur ferah ehlinün neşâtı	282 0	Hoşdur ferah ehlinün bisâtı		Yok	281 9	Hoşdur ferah ehlinün bisâtı
192 7	Elbet ana olanda vâsıl	288 7	Zinhâr ana olanda vâsıl	282 8	Zinhâr ana olanda vâsıl	288 5	Zinhâr ana olanda vâsıl
193 2	Sen de gelegör te'allül etme	289 3	Sen hem gelegör te'allül etme	283 4	Sen hem gelegör te'allül etme	289 1	Sen hem gelegör te'allül etme
194 1	Elbetde gider gelen cihana	290 4	Elbetde gelen geder cihâna	284 4	Elbetde gelen gider cihana	290 2	Elbetde giden gelir cihana
195 7	Mihnet çemenin- de gül tikenler	292 5	Mihnet çemeninde gül deren- ler	286 2	Mihnet çemeninde gül derenler	292 3	Mihnet çemeninde gül derenler
196 3	İmdi sen bâkî oldı fâni	293 2	Sen ol bâkî ol oldı fâni	286 9	Sen ol bâkî ol oldı fâni	293 0	Sen ol bâkî ol oldı fâni

197 9	Çıkmak sana imdi oldu vâcib	295 4	Çıhmak sana oldu şimdi vâcib	289 1	Çıkmak sana oldu şimdi vâcib	295 2	Çıhmak sana oldu şimdi vâcib
198 0	Bir burcı ki dutmış oldu ol mâh	295 5	Bir burcı makâm dutmüş ol mâh	289 2	Bir burcı makâm dutmüş ol mâh	295 3	Bir burcı makâm dutmüş ol mâh
199 9	Bir halvete kim yok anda agyâr	297 6	Bir yerde ki yohdur anda agyâr	291 3	Bir haletde ki yokdur agyâr	297 4	Bir yirde ki yohdur anda agyâr
200 3	Efganlar idüp gidüp karârı	298 1	Efganda iken gidüp karârı	291 8	Efganda iken gidüp karârı	298 0	Efganda iken gidüp karârı
200 7	Râhat-ı cism-i za'îfem cân-ı bîmâr isterem	298 5	Râhat-ı cism-i za'îf ü cân-ı efgâr iste- rem	292 2	Râhat-ı cism- i za'îf ü cân-ı efgâr iste- rem	298 3	Râhat-ı cism- i za'îf ü cân-ı efgâr iste- rem
204 1	Ol pâkluga oldı- lar ferah-nâk	302 9	Ol pâkliğ ile oldılar hâk	296 7	Ol pâklik ile oldılar hâk	302 7	Ol pâkliğ ile oldılar hâk
204 8	Hoş gaflet ile geçürdüm eyyâm	303 7	Bu gaflet ile geçür- düm eyyâm	297 5	Bu gaflet ile geçürdüm eyyâm	303 5	Hoş gaflet ile geçürdüm eyyâm
206 2	itmezdün itâ'atümde taksir	305 1	İtmezdün i'ânetümde taksîr	298 9	İtmezdün i'ânetümde taksir	304 9	İtmezdün i'ânetümde taksir

Ek 2: Cönkten Sayfalar:

هزارستانه
لباب معجنون
کفیت
فضول

هرگز بهار اولوب خزانده
دو نمندی عقیقه زلفه
جمع اولدی بانگ اتفاق
سازوس و شرب و ساقی
پوسته لبالب و بیابان
نفس الی الیدم وقع فتح می
زور و زور می از نور زور
شوق و زور زیاد اولور کونور
برقا ایتمدی نشاء جام
کیم قلادی اهل زنده آرام
اسرار

ساقی دوت او کز خسته حاله
غمر ره صحرایه غمخوار
سندن او لکه دخی کیم وار
مشکل ایشه دو نمتم مری
مخیز زایلده باومی در قیل
خل ایله کور بومشک اوق
کولیمه فو لکن اتفاق
یونیکه محو عیال تاش بر
پیشدی مزاج الاغیر
هزیک

عزل معجنون

غوروشن جان منلا در
دع الی کور کیم بر بلا در
سوز جوهرینه اولاجزینار
نوعله که وفیله یارار
کیم عاجز اولورم اولاجزینار
معجنون قایلده کیم وار
بلدی کیم اول اول اول
مکن دکل اولوق ناسی
قلدی طلبنا وزینه لازم
بیم ایشو عالی و اعظم
آید لیه باغداد غلامی کام
اولجه ارزویه احسام
چون **لباب** تاجی یک حال
اودردی کا برولها
قارشولارینه اولور در
قلیدی اولور

عشوق دیکه ای معالزه امان دیکل
چوه نیک ابدان حسی امان دیکل
هر کیم ادراک ایلر او کیت جان هنوز
دوست ز شاربیه عین قایلدر دیکل
دور جو زین شکایتا دوشه عاشق دیکل
عشوقی واقف کفیت دوران دیکل
جان جانان تجاری فارغ ایلر حیمت
جسمی کا اولجا او اصل جانان دیکل
درا بئش دشمن کیم همدلا **تضه** بار ایله
هسوزی مختار ایسه خابوونجه تادیکل
معجنون کاسی **لباب** معجنون **الغیر**
اتاسند استیکل وانلر کت **الغیر**
ساقی کنورا اولشراب ناب
تصا غیر حساب

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21.03.2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13.05.2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2024

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımına taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Koibakova, A. S. (2024). Çin Özel Adlarının Kazak Diline Aktarımında Sorunlar. *ÇAKÜ-TAD*, 4 (1), 51-59.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. / Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Etik Kurul İzni/Ethics Committee Permission

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. / Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human or animal).

Finansman ve Çatışma Beyanı | Grant Support and Conflict of Interest

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. / The author of the article declares that there is no financial conflict of interest with any institution, organization, or person related to this study and that there is no conflict of interest between the authors.

ÇİN ÖZEL ADLARININ KAZAK DİLİNE AKTARIMINDA SORUNLAR

Problems in Transferring Chinese Proper Names to Kazakh Language

Ayzhan S. KOİBAKOVA

Doktora Öğrencisi, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi,
Çin Araştırmaları Bölümü Kıdemli Öğretim Görevlisi,
Almatı / Kazakistan, ayzhan.k.s@gmail.com

Öz

Ülkeler arasındaki kültürel ilişkilerin güçlenmesine etki eden faktörlerden biri diller arası iletişimidir. Bu durumda özel adların bir dilden diğerine doğru şekilde aktarılması ve işaretlenmesi sorunu önemlidir. Özel adlar sadece coğrafi adlarla sınırlı olmayıp insan adları da bu grupta yer almaktadır. Bunları Kazak dilinin fonetik ve imla standartlarına uygun olarak yazmak günümüzün en önemli sorunlarından biri hâline gelmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri yabancı dillerdeki özel adların Kazak diline Rusça üzerinden girmiş olmasıdır. Buna Çince özel adlar da eklenebilir. Bunun nedeni, Çince adlar ve yer adları, şirket ve kuruluş adları da dâhil olmak üzere yabancı dil adlarının hâlâ Rus Palladi transkripsiyon sistemi esas alınarak Kazak dilinde yazılmasıdır. Yabancı kelimeleri yazarken Rusçayı esas ve orijinal olarak alıp onlara mümkün olduğunca yakın bir şekilde işaretlemek gerekmektedir. Ancak bugüne kadar Çince onomastik adların Kazak-Kiril alfabesiyle yazılmasına ilişkin ulusal standart benimsenmemiştir. Herkes kendi tarzında yazmaktadır. Ders kitaplarında Çince kişi adları ile Çince yer adlarının farklı, bilgi sitelerinde farklı ve akademik yayınlarda farklı olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte Palladi transkripsiyon sisteminin birçok dezavantajı vardır. Çince ve Rusça tamamen farklı iki dil olduğundan Çincedeki bazı sesler Rusçada bulunmaz. Bu nedenle Çince adların transkripsiyonunda sesler tam ve doğru bir şekilde aktarılamamakta, seslerin birbiriyle örtüşmemesi nedeniyle aktarımında yanlış anlaşılmalara ortaya çıkmaktadır. Kazak dilinin birçok sesi de Çincenin sesleriyle örtüştüğü için Rusçadaki gibi pek fazla sorun yaşanmamaktadır. Ancak Kazak dilinin Çin hiyerogliflerinin transkripsiyon veya transliterasyonu, kişisel adlar ve tutarlı bir yazı standardı gibi belirli bir sistemi bulunmadığından basın, çevirmenler ve bilim adamları, Çinli bilim adamlarının Rus Palladi sistemiyle yazmak zorunda kalmaktadırlar. Bu makale, Çin Pinyin transkripsiyon sisteminin özelliklerini, Palladi

transkripsiyon sisteminin avantajlarını ve dezavantajlarını ve Çince karakterler için Kazak dili transkripsiyon sistemi oluşturmanın önemini tartışmaktadır. Ayrıca Palladi sistemi Çin fonetik alfabesi Pinyin ile karşılaştırılmış, seslerdeki farklılıklar analiz edilmiş ve Çince kişi adlarının yazıya geçirilmesinde Kazak dili seslerinin Rusçaya göre daha doğru aktarma yeteneğine sahip olduğu kanıtlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Transkripsiyon, Kazak dili, Çin fonetik alfabesi, Palladi transkripsiyon sistemi, özel adlar.

Abstract

One of the factors influencing the strengthening of cultural relations between countries is interlinguistic communication. In this case, the problem of proper transfer and marking of proper names from one language to another is important. Proper names are not limited to geographic names, this group also includes human names. Writing them in accordance with the phonetic and orthographic standards of the Kazakh language is becoming one of the most substantial issues today. One of the main reasons for this is that the proper names of foreign languages have entered the Kazakh language through the Russian language. Chinese proper nouns can also be added to it. The reason is that foreign language names, including Chinese names and names of places, names of companies and organizations are still written in the Kazakh language on the basis of the Russian Palladium transcription system. When writing foreign words, we take the Russian language as the basis and as the original and mark them as close as possible to them. To this day, the national standard for writing Chinese onomastic names with Kazakh-Cyrillic script has not been adopted. Everyone writes in their own way. That is why Chinese personal names and Chinese place names are different in textbooks, different in information sites, and different in academic publications. However, the Palladium transcription system has many drawbacks. Since Chinese and Russian are two completely different languages, some sounds in Chinese are not found in Russian. Therefore, in the transcription of names in Chinese, the sounds are not accurately and accurately conveyed, and misunderstandings arise in their transmission due to the fact that the sounds do not correspond to each other. And many sounds of the Kazakh language coincide with the sounds of the Chinese language, so there are not many problems like in the Russian language. However, since the Kazakh language does not have a specific system of transcription or transliteration of Chinese hieroglyphs, personal names, and a consistent writing standard, the press, translators and scientists, Chinese scholars have to write with the Russian Palladium system. This paper discusses the features of the Chinese Pinyin transcription system, the advantages and disadvantages of the Palladium transcription system, and the importance of creating a Kazakh transcription system for Chinese characters. In addition, the Palladium system is compared with the Chinese phonetic alphabet Pinyin, the differences in sounds are analyzed, and it is proved that the Kazakh language has a greater ability to accurately convey the sounds than the Russian language in transcribing Chinese personal names.

Keywords: Transcription, Kazakh language, Chinese phonetic alphabet, Palladium transcription system, proper names.

Giriş

Dünyanın hangi devletinde olursak olalım sosyal yönetimin etkin bir şekilde uygulanması ve ilişkilerin kurulması için standartlaştırılmış özel adlar kullanılmaktadır. Standardizasyonlar, uluslararası ilişkilerde, kamu yönetimi ve devlet planlama işlerinde, savunma ve güvenlik alanlarında, sanayide ticaretle, eğitimde vb. alanlarda yaygın olarak uygulanmakta, bu sektörlerin işleyişini kolaylaştırmakta, zamandan ve ekonomiden tasarruf sağlamaktadır. Buna ek olarak, özel adlar dünya internet bilgi alanında, yerli ve yabancı medyada, uluslararası haritacılıkta, jeodezik materyallerde, referans kitaplarında ve sadece bulunulan ülkede değil aynı zamanda uzak ve yakın coğrafyadaki ülkelerde de sıklıkla ve aktif olarak kullanılmaktadır. Yabancı adlar da dâhil olmak üzere özel adların deşifre edilmesi ve çevrilmesine ilişkin mesele devletin politik, sosyal, ideolojik öneminin bir ölçüsüdür. Çevirideki fonetik, imla normlarına uygun olarak transkripsiyonları, harf çevirisi veya dile dönüşümleri, bugün ilgili bilim adamları karmaşık bilimsel teorik araştırmalar gerektiren önemli bir görev olarak kabul etmektedir.

Çince, diğer diller gibi özel adlar açısından da zengin bir dildir. Kendine has özellikleri, ilkeleri ve yapısal türleri vardır. Çince özel adlar Palladi sistemine göre Kazak dilinde yazılmış olsa da, daha sonraki zamanlarda bunların çeşitli yazımları ortaya çıkmıştır.

Çince bir hiyeroglif bir hecedir. Başlangıçta ses anlamı, anlamından ayrılmayan bir yapıydı. Konuşma dili kitlelere açıkken yazılı dil yalnızca belirli sınıfların üyelerine açıktı. Ancak giderek bu konuda ustalaşanların sayısı arttıkça ses anlamının değeri de artmıştır. Hiyeroglifin anlamı ve görsel bileşenleri komşu ülkeler tarafından da benimsenmiştir. Hiyeroglifin dış biçiminin anlamsal içeriğiyle eşleştirilmesi sonucunda fonetik tarafı farklılaşmış ve değişimlere uğramıştır.

Hiyeroglifleri ilk yazanlar yani transkripsiyonu yapanlar Avrupalı misyonerler ve tüccarlardı. Hiyerogliflerin transkripsiyonlarının verildiği ilk çeviri sözlüklerini oluşturdular. Pinyin'in standart araç haline gelmeden önce bir asırdan fazla vakit, bilim adamları Çince hiyerogliflerin yazıya geçirilmesi için bir sistem geliştirmeye çalıştılar. Bunlardan en ünlüsü Wade Giles'tır (Wade-Giles). Bu sistem, 1800'lerin ortalarında İngiltere'nin Çin'deki Büyükelçisi Thomas Wade tarafından geliştirilen bir sistemdir. Çin'de çalışan bir başka İngiliz diplomat olan Herbert Giles, 1912'de bu sistemi geliştirdi. 1979'a kadar bu sistem, tüm İngilizce kitapların kullandığı temel bir sistemdi.

1. Çin Fonetik Alfabetisi: Pinyin

Transkripsiyonun yabancıların Çince öğrenmesinde vazgeçilmez bir araç olduğu bilinmektedir. Kesin ve sistematik bir transkripsiyon sistemi ancak 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. Bu evrensel "pinyin" sistemi veya Çin fonetik alfabetisidir. Pinyin (拼音 pinyin), "Büyük Çince-Rusça Sözlük"te kelimenin tam anlamıyla "hecelerin birleştirilmesi", "transkripsiyon", "seslendirme", "Çince dilinin romanizasyon sistemi" olarak verilmektedir. Şu anda Çin Cumhuriyeti'nde, Pinyin sistemi (Çin fonetik alfabetisi), Standart Çince hiyeroglifleri harf çevirisi ile fonetik gösterimi için kullanılan modeldir. 1958'de revize edilmiş ve 1979'da hükümet tarafından evrensel Çince transkripsiyon olarak resmen kabul edilmiştir. O zamana kadar kullanılan Wade Giles'in "Juin" transkripsiyonlarının yerini almıştır. Bu sistem daha sonra International Organization for Standardization (ISO) [Uluslararası Standardizasyon Örgütü] tarafından Çincenin Latince transkripsiyonu olarak onaylanmıştır.

Pinyin, Çincenin gelişimini ve öğrenilmesini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu durum yabancıların Çince öğrenme yeteneğini geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda Çinlilerin kendi dillerini öğrenmelerine de imkân sağlamıştır. Ayrıca Çince onomastik adların, yer adlarının ve diğer özel terimlerin Avrupa dillerine (veya tam tersi) çevrilmesini çok daha kolay hâle getirmiştir.

Çin fonetik alfabetisi, farklı lehçeleri konuşanlar için ortak bir zemin, karşılıklı anlayış için belirli karakterleri telaffuz etmenin standart bir yolunu sağlamıştır. Pinyin'den önce Çin bilgisayar klavyeleri ve daktiloları büyük ve pek kullanışlı olmadığından söz konusu alfabe, şimdiki Çin'in bilgisayarın imkânlarını kullanmasına izin vermiştir.

Çin fonetik alfabetisi, Latin alfabetesindeki 26 harften yalnızca 25'ini kullanır. Pinyin transkripsiyon sisteminde "v" yoktur. Çince tonal bir dil olduğu için sesli harflerin üzerine yerleştirilen tonal semboller de dolaşıma girmiştir. Aksan işaretleri, Çincenin dört tonunu tanımlamak için kullanılır. Bu, Çince diline hâkim olmak için çok önemlidir. Buna ek olarak Pinyin, Çince özel ve açıklayıcı sözlükler ve el kitaplarının yanı sıra yabancı dil sözlüklerinde arama yapmak için ana fonetik sistem hâline gelmiştir. Ancak Pinyin'in mükemmel bir sistem olduğu söylenemez, bazı sorunları vardır. Bunlardan biri de finallerdir. Finaller tüm Çince sesleri kapsamamaktadır. En kafa karıştırıcı final "i"dir. Pinyin'e göre Kazak dilindeki "i" sesiyle aynı olduğu bilinmektedir. *Di (di), mi (mi)* seslerini telaffuz etmek öğrenciler için kolaydır. Ancak *zhī, chí, shì, cǐ, (jǐ, chí, shì, pǐ)* hecelerindeki "i", Kazak dilinde "i" (ışık, ilik) olarak telaffuz edilir. Öte yandan *jǐ, qǐ, xǐ (zǐ, tǐ, sǐ)* gibi hecelerde tekrar "u" sesine dönüşür, yani "i" sesi iki farklı şekilde seslendirilir. Benzer şekilde "e" sesinin de iki farklı telaffuzu vardır. Birincisi *gei, mei, shei, dei (gei, mei, sei, dei)* vb. heceler de Kazak dilinde "e" olarak telaffuz edilirse

ge, de, te, ne, me (gı, dı, tı, nı, mı) hecelerindeki telaffuzu "ı" sesine karşılık gelir.

Bir diğer problemli final ise "ü"dür. Bazen aksan işareti vardır bazen yoktur. Aksan işareti olmadığında "i" gibi görünür. "Bu" (*bu*) ile "hu"yu karşılaştırsak bunlar aynı sahnedeki iki farklı son, iki farklı sestir. Çince özel adlar da dâhil olmak üzere yabancı dildeki kelimeler çoğunlukla Rusça kullanılarak Kazak diline çevrilmektedir. Örneğin; *Baq.kz* portalının Kazak dili haberlerinde, yazımı Palladi transkripsiyon sistemi tarafından yönlendirilen şu Çince özel adlara rastlamak mümkündür: *Hainan, Xinhua, Wenchang, Huncun, Huanshan, Yixian, Shaoxing, Anhui* vb. (URL-1, ET: 02.01.2023).

2. Rus Transkripsiyon Sistemi: Palladi

Palladi transkripsiyon sistemi, Çince'den Rusçaya bir transkripsiyon sistemidir¹. Çince özel adları, yiyecekleri, bayramları vb. realiteleri yazarken kullanılır: 习近平 Si Thzinpin, 惠州 Huanshjou, 锅包肉 gobaojou. Sözlüklerde, haritalarda, resmî ve hukuki belgelerde, iş mektuplarında, vizelerde, sanat eserlerinde bu sistem kullanılmaktadır.

İlk Çince-Rusça transkripsiyon sistemi 1839'da Çinli bilim adamı Yakinf (Bichurin) tarafından oluşturulmuştur. Daha sonra bu sistem, Palladi (Kafarov) ve Pavel Popov tarafından derlenen *Tam Çince-Rusça Sözlük*'te yaygın olarak kullanılarak Palladi transkripsiyon sistemi olarak tanınmıştır. Kazakistan dâhil olmak üzere Sovyet sonrası ülkelerde bile bu sistem kullanılmıştır çünkü Kazak dilinde Çince transkripsiyon sistemi Kazakistan'da henüz geliştirilmemiştir. Kazakistan'daki sinolog bilim adamları ve tercümanlar Kiril alfabesine dayalı Kazak alfabesini veya Palladi transkripsiyon sistemini kullanmaktadır. Böylece aynı ismin üç veya daha fazla yazım ve telaffuz biçimleri ortaya çıkmıştır. "Kazak, Özbek ve Azeri dillerinde yabancı terimlerin orijinal veya ara (ara) dil biçiminde kullanılması, bu devletlerin eski Sovyetler Birliği'nin bir parçası olması ve Rusçanın güçlü etkisiyle (ve hâlâ da) açıklanabilir..." (Qulmanov, 2018, s. 50).

Çince incelendiğinde ise yazısından sesine kadar Rusçadan tamamen farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun dil öğrenenleri biraz zorladığı doğrudur çünkü Çince'de, Rusçada karşılığı kesinlikle olmayan sesler vardır ve bunla-

¹ Kazaklar çok uzun bir zamandan beri Kiril alfabesini kullandığı için Çince'den Rusçaya yapılan transkripsiyon sistemini temel almıştır. Palladinin anlaşılması için burada Rusça transkripsiyon sistemini kısaca izah etmek gerekmiştir. Bu sistemin Kazak dili için de geçerli olduğu ifade edilmelidir.

rın bir kısmı iki sesli harften oluşmaktadır. Putonghua'da 414 hece, tonlar dâhil 1324 hece vardır.

3. Pinyin ve Palladi Sistemlerinin Kısa Mukayesesi

Palladi sistemi Çin fonetik alfabesi Pinyin ile karşılaştırıldığında bazı sorunlar göze çarpmaktadır. Her iki dildeki ünsüzlerin çoğu birbirine karşılık gelse de (*b/б, p/п, d/д, t/т, g/г, k/к, h/х, f/ф, l/л, m/м, n/н*) bazılarının ise hiç karşılığı yoktur (*ng, u, ü, r*). Rusçada *wu* hecesindeki *w* harfi “y”, diğer hecelerde ise “g” ile yazılır. Pinyin'deki *r* harfinin Rusçadaki “zh” sesine karşılık geldiği söylenmektedir. Ancak burada bir sorun dikkat çekmektedir çünkü Çince'deki *zh, j* harflerinin telaffuzu da “zh”ye yakındır².

Ayrıca *n* ve *ng* son harfleri (hecenin sonunda) farklı şekilde verilir. Palladi sistemde arka dildeki ses genellikle “n” olur ve “n”, incelik simgesi eklenerek “n” (*нь*) hâline getirilir. Eğer *ng* sesinin ardından sesli harfle başlayan bir hece geliyorsa kalın işaret eklenir: 汤阴 *tāngyīn Tangyin*. Finali ayırt etmek için alındığı öne sürülüyor ancak bizce bunun temel nedeni Rusçada “ng” sesine karşılık gelen “н” (*n*) sesinin bulunmamasıdır. Pinyin'deki *j* ve *z*, Palladi sisteminde tek bir “ts” ile temsil edilir. Benzer şekilde, *q* ve *c* ünsüzleri de “ts”dir ve onlara eklenen sesli harfler farklı seslendirilir: *qi/ци(tsi)* ve *ci/ци(tsi)*.

Transkripsiyonda sıklıkla sorunlara neden olan finaller *iu - ю, ia - я, yu/ü - юü'*dir. Çin fonetiğinde Rusçadaki kısa “ü” harfi yoktur. Palladi sisteminde “uo” *o, you ю'*dir. “э” sesli harfi sert bir “э” dir (*ben/бэнь, le/лэ*), *ie - yumuşak - "e"*dir (*die/de, jie/tze*).

Ayrıca birçok Çince özel ismin yazılışında yanlış anlaşılmalarda bulunmaktadır. Örneğin; *Anhoi* eyaletinin adı (安徽) *An* ve *hui* olmak üzere iki heceden oluşur. *An - (ань) an*, kural olarak *hui - (хуй) hui* olarak yazılmalıdır ancak burada *hoi* olarak alınmıştır. Benzer şekilde, 陕西 (Shǎnxī) eyaleti de Rusçada *Shaanxi Шэньси* olarak yazılmaktadır ve genel kanaat onu 山西 (*Shaanxi*) *Shaanxi'den* ayırmak için bu şekilde yazılması gerektiği yönündedir.

Pek çok bilim adamı, Palladi sisteminin Çincenin seslerini doğru bir şekilde veremediğini kabul etmektedir ve bunun yerine geçecek veya geliştirilmiş bir versiyonunu uygulamaya çalışan Rus bilim adamları da olmuştur. Ancak

² Bu sistemin Rusçadan alınarak aynı şekilde Kazak diline uygulandığını belirtmekte yarar vardır.

o sistemler tamamlanamamıştır. Ünlü bilim adamı Albert Kriskoi bunun hakkında şunları söylemiştir:

“Beni bağışlayın Peder Palladi. 2003 yılında, Çinceyi öğrenme yolunda neredeyse zorunlu aşamalardan geçtim: Palladi dilinin Çin fonetiğini zayıf bir şekilde aktardığını fark ettim. Bu gözlemden sonra kendimi, elbette daha doğru hece yazma tablosunu oluşturmaya başlayan bir avuç delinin arasında buldum. Onu hatırlamaya gerek yok. Buna gerek yok çünkü Çince fonetiğini Rusça (veya Latin) harflerle yazmanın hiçbir şekli doğru olmayacaktır ve hâlâ Çince adları, markaları, yer adlarını ve diğer şeyleri yazmaktan oluşan birleşik bir sisteme sahip olmamızın arzu edildiği bir zamanda farklı varlıklar yaratmanın hiçbir anlamı yok” (URL-2, ET: 25.01.2023).

“Rusça transkripsiyon sistemi uzun zamandır Çince adları Rusça olarak aktarmanın genel kabul görmüş yöntemi olmasına rağmen, bazı sinologlar bunun Çin fonetik sistemini yeterince yansıtmadığını düşünüyor” (Lysaya, 2019, s. 225). Temel olarak 19. yüzyılda, *ses-ses, yazı-grafem* korelasyonlarının aktarımında aracı olarak hizmet edebilecek Latin alfabelerinin ortaya çıkışından çok önce yaratılmış olan Palladi, Putonghua'daki modern sesli Çince konuşmanın fonetik bir kaydı olarak düşünülemez ve pratik "transkripsiyon" (yani yabancı dildeki bir kelimenin sesinin alıcı dil aracılığıyla yazılı olarak iletilmesi) ve "transliterasyon" (yani kaynağın grafik birimleri ile alıcı dil arasında mümkün olan en yakın yazışmanın kurulması) sorununu çözmez (Ermolovich, 2009, s. 34). Bilim adamlarının bu tespitlerinin, Çince Kazak diline yapılan aktarmalar için de geçerli olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Ancak Palladi sisteminin oldukça etkili bir sistem olduğunu destekleyen pek çok bilim insanı da mevcuttur. Bunlardan biri bilim adamı, sinolog L. R. Kontseviç şöyle diyor:

“Çince özel adlar ve coğrafi adlar, akademisyen V.P. Vasiliev tarafından geliştirilen pratik bir geleneksel Rusça transkripsiyon sistemiyle aktarılmaktadır. 1867'de son hâliyle *Çince-Rusça Sözlüğü*'nde derlendi. Palladi sistemi, P. I. Kafarova ve P. S. Popov tarafından 1888'de, Prof. E. D. Polivanova tarafından 1917-1918 yıllarında, ardından Kazakistan'ın diğer sinologlarının çalışmalarında Rus yazım reformundan sonra güncellenmiştir. Zaman testini başarıyla geçmiş olan bu transkripsiyon, Çince kelimelerin sesini ve yapısal kompozisyonunu nispeten doğru bir şekilde aktarmaktadır” (Koncevich, 2002, s. 11).

Çince şahıs adlarının transkripsiyonunda seslerin Palladi sistemden ziyade Kazak dili seslerine daha yakın olduğu doğrudur. Örneğin; "lü" hecesi Palladi sistemine göre "lyuy" olarak yazılırsa Kazak dilinde "lüy" şeklinde yazılabilir. Çincenin sesini doğru bir şekilde aktarır. Benzer şekilde "wang" ke-

limesi, Rusçada "van" ise Kazak dilinde "wang" olarak yazılabilir. Kazak ve Çin alfabelerinde ses bakımından birbirine karşılık gelen ünsüz sayısı çoktur: *ō-b, ð-d, φ-f, z-g, x-h, z-j, κ-k, λ-l, μ-m, η-n, n-p, p-r, c-s, m-t, θ-v, u- sh*. Kazak alfabesinde ve Çin fonetik alfabesinde ses bakımından birbirine karşılık gelen ünlü sesler vardır: *a – a (ə), o-o (ǝ), i- i (u), u-y (y)*. Bize göre bu sistemlerden farklı olarak Kazak dili-Çince için yeni bir transkripsiyon sisteminin geliştirilmesi gerekir.

Sonuç

Çince özel adların başka bir dile çevrilmesi aşamasında transkripsiyonda karşılaşılan sorunların ele alındığı bu makalede, daha önce geliştirilen Pinyin ve Palladi fonetik alfabelerinde sorunların olduğu tespit edilmiştir. Bu tespitten hareketle Çince özel adların Kazak diline aktarılmasında her iki dilin normlarını en iyi karşılayan transkripsiyon sistemini oluşturmanın günümüzün en büyük sorunlarından biri olduğu söylenebilir. Yine, Palladi sistemi ile Çince seslerin tam olarak aktarılmasının mümkün olmadığı çünkü Rusçada çok fazla Çincedekine benzer ses bulunmadığı anlaşılmaktadır. Zira Palladi sistemi yalnızca Rus alfabesinin harflerini kullanmaktadır. Oysaki Çin hiyerogliflerinin yazıya geçirilmesinde Kazak dili, sesleri Rusçaya göre daha doğru ve net bir şekilde vermeye hâkimdir çünkü Çince seslerin çoğu Kazak dilinde vardır.

Kazakların, genel olarak Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçişindeki temel sebebin Kazakistan'ın dünya küreselleşme sürecine derinlemesine girme arzusu olduğunu düşünüyoruz. Küreselleşmenin temeli bilgisayarlaşma, internet ve mobil iletişim sistemleri gibi bilgi ve iletişim teknolojileridir. Modern dünyayı onlarsız hayal etmek imkânsızdır. Çağın trendlerini takip etmenin ve Kazak dilini buna göre geliştirmenin günümüz ve gelecek kuşaklar için iyi olacağı açıktır. Bundan ötürü de Rusçaya göre Çincedeki seslere daha yakın bir fonetiğe sahip olan Kazakların bu dil için kendi transkripsiyon sistemini oluşturmasının isabetli olacağı anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Ermolovich, D. I. (2009). Metodika Mezh"Yazykovoĵ Peredachi Imen Sobstvennyh. *Vserossiĵskij centr perevodov nauchno-tekhniĵeskoĵ literatury i dokumentacii. Moskva*, 20-35.
- Koncevich, L. R. (2002). *Kitajskie Imena Sobstvennye I Terminy V Russkom Tekste. Moskva*.
- Lysaya, E. I. (2019). Osobnosti Transkripcii Imen Sobstvennyh S Kitajskogo Yazyka Na Russkij I Belorusskij. *Sbornik Statej*

Mezhdunarodnoj Nauchno-Prakticheskoy Konferencii. Moskva, 24-228.

Qulmanov, S. (2018). Shettildik Terminderdin Turki Tilderinde Qoldanylu Erekshelekteri (Qazaq, Tÿrik, Əzerbajzhan Zhəne Əzbek Tilderinin Materialdary Negizinde). *Terminzhasam Qagidattary Zhəne Ultyq Terminologiya Məseleleri Atty Respublikalyq Gylymi-Teoriyalyq Konferenciya Materialdary*. Astana, 47-53.

URL-1: <https://baq.kz/900-zhyldan-asa-tarihy-bar-auyl-292611/900>, *zhyldan asa tarihy bar auyl. Kəl zhetkizu rezhimi*, Erişim Tarihi: 02.01.2023.

URL-2: <https://laowaicast.ru/2018/12/laowaicast-218/>, Palladica: za i protiv. // «Laowaicast» № 218 (2018), Erişim Tarihi: 25.01.2023.

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 08.12.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 28.02.2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2024

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Yılmaz, M. (2024). Türk Şiirinde Şehadet Adlı Eserin Tanıtımı. ÇAKÛTAD, 4 (1), 61-67.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. / Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Etik Kurul İzni/Ethics Committee Permission

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. / Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human or animal).

Finansman ve Çatışma Beyanı | Grant Support and Conflict of Interest

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. / The author of the article declares that there is no financial conflict of interest with any institution, organization, or person related to this study and that there is no conflict of interest between the authors.

TÜRK ŞİİRİNDE ŞEHADET ADLI ESERİN TANITIMI

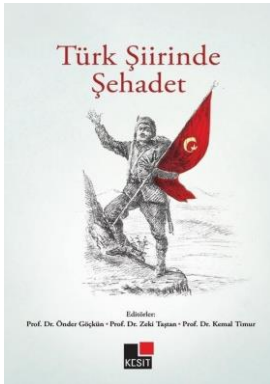
Merve YILMAZ ^{ID}

Öğr. Gör.,

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, TÖMER,

Tokat / Türkiye,

mrveyilmaz60@gmail.com

Bu yolda herkes bir ey delikanlı:
Diriler şerefli, ölüler şanlı!
Yurt için döğüşen başı dumanlı
Her zaman bu şandan o şana gider

(Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Zafer Türküsü" isimli şiirinden bir dörtlük.)

Allah rızası gözetilerek kişinin canını feda etmesi anlamına gelen şehadet, millî ve dinî ülkü içerisinde ulaşılmak istenen ideali

temsil etmektedir. Türk tarihinin geçmişi ve bugünü, şehadet idealini besleyen en önemli unsurların başında gelmektedir.

Zengin tarihî altyapı, edebî ürünlerin çok yönlü olmasını olanaklı kılmıştır. Tarihî zemin üzerinden inşa edilen edebî ürünler arasında şiir, roman, hikâye, tiyatro gibi pek çok tür bulunmaktadır. Düşünce dünyasının akislerinden birer damla olan bu türler, Türk edebiyatının varlığını meydana getirmektedir. Bu yapıtları meydana getiren pek çok münevver, Türk millî ve dinî ülküsünü yapıtlara yansıtmaktan çekinmemiştir. İşbu çalışma, şehadet ülküsünün Türk edebiyatına akislerini ele almaktadır. Eserde ele alınan konuların genelden özele gidilen bir sıra takip ettiği görülmektedir.

Türk Şiirinde Şehadet isimli eser, içindekiler ve ön söz dışında on dört bölümden oluşmaktadır. Söz konusu bölüm başlıkları şu şekildedir: Klasik Türk Şiirinde Şehitlik ve Şehadet, Denizci Türk Halk Şairlerinde Gaza Söylemi ve Şehitlik, Tanzimat Şiirinde Şehadet, Mehmet Emin Yurdakul'da Şehitlik ve Şehadet, Mehmet Akif Ersoy'da Şehadet Anlayışı, Yedi Kat Arşa Kanatlanmış Atlar: Yahya Ke-

mal Beyatlı'nın Şehadet Anlayışı, Faruk Nafiz Çamlıbel'de Şehadet Anlayışı, Fazıl Hüsnü Dağlarca'da Şehadet Anlayışı, Arif Nihat Asya'nın Şehitleri, Millî ve Manevi Değerler Hususunda Duyarlı Bir Abdurrahim Karakoç ve Şehadet Duygusu, Yavuz Bülent Bakiler'in Şiirlerinde Şehadet Anlayışı, Orhan Şaik Gökyay'ın Şiirlerinde Şehadet, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun Şiirlerinde 'Alp'lerden 'Alp-Eren'lere Ölümsüzlük Ruhu: Şehadet, Dilaver Cebeci ve Şiirindeki Şehadet Anlayışı. Her bölüm başlığı kendi içerisinde çeşitli alt başlıkları da barındırmakta, böylece konu daha net ve anlaşılır olmaktadır.

Eser, 13,5x21 ebattan ve 368 sayfadan oluşmaktadır. Eserin ilk baskısı Nisan 2021'de Kesit Yayınları tarafından yapılmıştır. Ön kapağında İstiklal Marşı'mız için hazırlanan afişte yer alan görsel kullanılmıştır. Hafif yeşil zemin üzerine yerleştirilen görselde sadece al bayrağımızın olduğu kısım renklendirilmiştir. Kitabın arka kapağının zeminini ise kırmızı renk oluşturmaktadır.

Eserin ön söz kısmını, kitabın editörleri arasında yer alan Prof. Dr. Zeki Taştan kaleme almıştır. Şehit kavramının tanımıyla yazısına başlayan Taştan, şehadet anlayışının Türk edebiyatına yansımalarına da kısaca değinmiştir. Yazar, ayrıca kitapta yer alan bölümlerden bahsetmektedir.

Kitabın birinci bölümünü Tolga Öntürk'ün kaleme aldığı 'Klasik Türk Şiirinde Şehitlik ve Şehadet' başlıklı yazı oluşturmaktadır. Bölümde, 'Şehitlik' ve 'şehadet' kavramları açıklandıktan sonra bu kavramların ayet ve hadislerde nasıl geçtiğine yer verilmiştir. Bunun ardından gazâvâtname, gazâname, fetihname, zafername, maktel, mersiye gibi konuların siyasi ve dinî söylem içerisinde işlenişinden bahsedilmiş ve seçilmiş birkaç metinden hareketle örnek beyitlere yer verilmiştir (2021, s. 19).

Kitabın ikinci bölümü, Metin Eren (2021)'in kaleme aldığı "Denizci Türk Halk Şairlerinde Gaza Söylemi ve Şehitlik" başlıklı yazıdır. Yazar, çalışmanın giriş kısmında gaza ve gaza ile ilişkili kavramların açıklamasına yer vermiş, açıklamaları, verilen kavramlar üzerinden örneklemiştir. Bölümde ayrıca "Karşı Kutuptakiler: Şairlerin Şiirlerinde Düşman Tasvirleri" şeklinde bir alt başlık yer almaktadır. "Kafir, âdu, a'da, yezid" gibi ifadeler, düşman tasvirleri olarak kabul edilmiş ve ele alınan şiirler üzerinden örnekler sunulmuştur. Bu da kitapta karşıtın yahut düşmanın bahsedildiği tek kısım olarak dikkat çekmektedir.

Mehmet Ali Gündoğdu'nun yazdığı "Tanzimat Şiirinde Şehadet" başlıklı yazı, kitabın üçüncü bölümünü kapsamaktadır. Tanzimat Dönemi "Siyasi ve sosyal konuların yoğun olarak işlenmesi açısından önemli bir süreçtir" (2021, s. 89). Yazın dünyasında pek çok yeni temanın yer bulduğu bu süreçte din gayreti, gazilik şerefi ve şehadet öne çıkan temalar arasında yer almaktadır. Yazının giriş kısmında dönemin hâkim duyuş ve düşünüş yapısından

bahsedilmektedir. Yazı iki alt başlıktan oluşmaktadır: 1. Tanzimat Kamuoyunda Şehadet, 2. Tanzimat Şiirinde Şehadet. “Tanzimat Kamuoyunda Şehadet” alt başlığında Tanzimat Dönemi gazete, roman ve piyeslerindeki şehitlik, şehitliğe götüren sebepler ve şehadet rütbesine erişen kahramanlardan bahsedilmektedir. “Tanzimat Şiirinde Şehadet” alt başlığı ise kendi içerisinde “Namık Kemal Şiirinde Şehadet”, “Muallim Naci Şiirinde Şehadet”, Abdülhak Hâmid Şiirinde Şehadet” isimli üç bölümden oluşmaktadır. Yazar, üç şairin şiirlerinden hareketle şehadet kavramını dönem edebiyatı içerisinde açıklamıştır.

Kitabın dördüncü bölümü Mustafa Özsarı’ya aittir. Yazarın çalışması, “Mehmet Emin Yurdakul’da Şehitlik ve Şehadet” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde önce Mehmet Emin Yurdakul’un Türk edebiyatı içerisindeki yerinden ve şiir anlayışından bahsedilmiştir. Milliyetçi bir duyuş tarzına sahip olan Mehmet Emin Yurdakul’un şiirlerinde şüphesiz ki “şehitlik” ölküsü de önemli bir yer tutmaktadır. “Şehitlik, Mehmet Emin Bey’in şiirlerinde vatan sevgisi, kahramanlık ve canını vatan uğruna feda etme kavrayışlarıyla birlikte ele alınmıştır” (2021, s. 139). Mustafa Özsarı, Yurdakul’un şehitlik kavramına bakışını şiirleri üzerinden değerlendirmiştir.

Kitabın beşinci bölümü ise “Mehmet Akif Ersoy’da Şehadet Anlayışı” başlığını taşımaktadır. Bölümü, kitabın editörleri arasında yer alan Zeki Taştan kaleme almıştır. Yazar, çalışmanın giriş bölümünde şehadet ölküsünden, Türk İslam dünyasındaki şehadet anlayışından ve Mehmet Akif’in düşünce yapısından bahsetmektedir. Şehadet kelimesinin etimolojik yapısına değinen yazar, kelimenin İslamiyet açısından önemini de ayetler üzerinden açıklamaktadır. Yazara göre Akif, şehitleri sanatının tüm kudreti ile anlatıp onların layık oldukları saygıyı almaları için uğraşmıştır. Akif’in şehitlere olan saygı ve sevgisi o kadar samimidir ki öldüğünde Edirnekapı Şehitliği’ne defnedilmiş ve Bedr’in aslanlarına benzettiği şehitler ile aynı hâkî bâline (topraktan yapılmış yastığa) başını koymuştur (2021, s. 182).

Kitabın altıncı bölümünü Hakan Değirmenci’nin kaleme aldığı “Yedi Kat Arşa Kanatlanan Atlar: Yahya Kemal Beyatlı’nın Şehadet Anlayışı” başlıklı yazı oluşturmaktadır. Yazar öncelikle Yahya Kemal’deki millî romantizm ve şehitlik kavramının teşekkülünden bahsetmektedir. Annesinin Yahya Kemal’e etkisine de değinen yazar, şair için “ilk sofuluk zevkini annesi Naciye Hanım’dan almış, millî- manevi değerleri ilk ondan öğrenmiştir” (2021, s. 185) ifadelerini kullanmıştır. Yazar, Yahya Kemal’in hayatındaki kişisel tesirlerin yanı sıra aldığı eğitimlerden de bahsetmektedir.

“Faruk Nafiz Çamlıbel’de Şehadet Anlayışı” isimli bölümü ise Selim Somuncu ve Melek Gülcü kaleme almıştır. Çalışmada, savaş dönemlerinde şehitlik/şehadet meselelerinin daha fazla dikkat çektiği vurgulanmış ve Fa-

ruk Nafiz'e dair şu eklemeler yapılmıştır: “Faruk Nafiz Çamlıbel’de şiirin birleştirici, telkin edici gücünden yararlanarak millî bağlamda büyük öneme sahip ‘şehadet’ kavramını, şehit, şüheda ve kan gibi çağrışımlarıyla birlikte eserinde işlemiştir” (2021, s. 199). “Şairin Han Duvarları, Akıncı Türküleri gibi memleket izlekli şiir kitaplarının yanı sıra rubai tarzında kaleme aldığı Yassıada şiirlerinden oluşan Zindan Duvarları adlı eserinde, çeşitli dergilerde müstakil olarak yayımlanmış ama şiir kitaplarına girmemiş şiirlerinde şehadet kavramına ilişkin izler mevcuttur” (2021, s. 200). Bu çalışmada, bahsi geçen kitaplar üzerinden konu örneklendirilmiştir. Çalışmada, şairin şiirlerinden ayrı olarak “Ateş” isimli piyesinde yer alan şehadet anlayışına da değinilmiştir.

Kitabın sekizinci bölümünde Tacettin Şimşek tarafından yazılan “Fazıl Hüsnü Dağlarca’da Şehadet Anlayışı” başlıklı yazı yer almaktadır. Yazının giriş bölümünde, Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın şiir anlayışından bahsedilmektedir. Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın destan şairi olduğunu belirten Tacettin Şimşek, babasının subay olması hasebiyle “...çocukluk yıllarından itibaren askerlik havasını teneffüs etmeye...” (2021, s. 235) başladığını söylemektedir. Yazının esas bölümünü ise şiirlerinde şehitliğin tezahürleri oluşturmaktadır.

Saadettin Yıldız, “Arif Nihat Asya’nın Şehitleri” başlıklı yazısıyla kitaba katkıda bulunmuştur. Kitabın dokuzuncu bölümünü oluşturan yazının giriş bölümünde, Türk milleti için şehitlik kavramının öneminden bahsedilmektedir. Yazara göre “*Arif Nihat’ta ‘şehitlik’ kavramını hemen daima ‘bayrak’la birlikte düşünmek doğru olur*” (2021, s. 241). Yazar, Asya’nın şiirlerindeki Kıbrıs şehitlerini esas almıştır. Ancak öncesinde İstanbul, Sarıkamış, İstiklâl Harbi şehitleri üzerinde de durmuştur. Kıbrıs Şehitleri, Arif Nihat Asya’nın şiirlerinde; Osmanlı Dönemi Kıbrıs Fethi Şehitleri, Kıbrıs Millî Mücadelesi Yıllarında Rum Vahşeti Şehitleri, Kıbrıs’taki Kayıp Şehitler şeklinde başlıklandırılmıştır.

Kitabın editörleri arasında yer alan Kemal Timur, “Millî ve Manevi Değerler Hususunda Duyarlı Bir Şair Abdurrahim Karakoç ve Şehadet Duygusu” başlıklı bölümü kaleme almıştır. Bölümde öncelikli olarak şairin hayatından ve şiir anlayışından bahsedilmektedir. Yazar, şair için; “Abdurrahim Karakoç, İslamcı ve milliyetçi düşüncenin bayrağını yiğitçesine açmış; bu uğurda pervasız ve samimi bir şekilde âdeta cihat etmiş bir şair hüviyeti kazanmıştır” (2021, s. 288) ifadelerini kullanmaktadır. Yazısında şehadet ve şehitliğin önemine değinen yazar, Karakoç’taki millî ve manevi hisleri anlatmaktadır. Şairin şiirlerindeki ölüm, şehit, şehitlik izlekleri örnekler üzerinden aktarılmıştır.

Kitabın on birinci bölümünü Muharrem Dayanç’ın “Yavuz Bülent Bakiler’in Şiirindeki Şehadet Anlayışı” başlıklı yazısı oluşturmaktadır. Yazar, yazının giriş kısmında şehit ve şehitlik kavramları üzerinde durmaktadır. Kavramsal

açıklamaların hemen ardından Yavuz Bülent Bakiler'in hayatına değinilmiştir. Yazar, Yavuz Bülent Bakiler'in şiir anlayışını şu sözlerle ifade etmektedir: “Bakiler'in direkt veya dolaylı olarak şiirlerinde işlediği ‘şehitlik’ kavramı, “Giriş” bölümünde teorik yönüne kısaca değindiğimiz gibi ‘dünya ve ahiret hükümleri bakımından şehitlik’ ile ‘sadece ahiret hükümleri bakımından şehitlik’ kategorilerinde ele alınabilir” (2021, s. 201). Şairde var olan şehitlik olgusu, örnekler üzerinden detaylandırılmıştır.

Kitabın on ikinci bölümünü Ferhat Korkmaz'ın kaleme aldığı “Orhan Şaik Gökyay'ın Şiirlerinde Şehadet” başlıklı yazısı oluşturmaktadır. Yazının giriş kısmında Gökyay'ın hayatı ve şiir anlayışına yer verilmiştir. Yine giriş kısmında şehit kelimesinin etimolojik yapısı anlatılmıştır. Yazar, Orhan Şaik Gökyay'ın “Şiirlerinde vatan uğruna şehit düşen kahramanların ardından ağıt...” (2021, s. 311) yaktığını ifade etmektedir. Örneklerle şairdeki şehitlik anlayışını okuyucuya sunmaktadır.

Sema Oruç'un “Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun Şiirlerinde ‘Alp’lerden ‘Alp-Eren’lere Ölümsüzlük Ruhu: Şehadet” başlıklı yazısına kitabın on üçüncü bölümünde yer verilmiştir. Yazının giriş bölümünde ‘şehadet’ olgusu üzerinde duran yazar, İslam'ın kabulüyle birlikte “i'lâ-yi kelimetullah” kavramıyla birleşince bu kavramın millî olmanın yanı sıra dinî bir mahiyet de kazandığını dile getirmektedir. Yazar, bu noktada Namık Kemal ve Yahya Kemal'in şiirlerinde millileşen ve dinileşen vatan mefhumunun çokça işlendiğini de belirtmektedir. Yazının asıl bölümünü çalışmanın da başlığında yer alan “Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun Şiirlerinde ‘Alp’lerden ‘Alp-Eren’lere Ölümsüzlük Ruhu: Şehadet” kısmı oluşturmaktadır. Yazar, “Niyazi Yıldırım, şiirlerinde şehadet kavramını Türk edebiyatı tarihindeki gelişmesinde olduğu gibi vatan temi ile birlikte alır” (2021, s. 318) demektedir. Yazar ayrıca alp ve alperen olgularına dair örneklendirmeler de yapmaktadır.

Kitabın son bölümünde Emel Hisarcıklılar'ın kaleme aldığı “Dilâver Cebeci ve Şiirindeki Şehadet Anlayışı” başlıklı yazı yer almaktadır. Yazar, yazının giriş kısmında Dilâver Cebeci'nin hayatından bahsetmektedir. Cebeci'nin şiirlerinde yer alan millî değerlerden de konu açan yazara göre Cebeci; “Yaşadığı ülkenin toprakları onun şiirleri için ilham kaynağı olmuş ve insanıyla, bu insanların mücadele ettiği sıkıntılarla, o toprakların tarihiyle kâğıda yansımıştır” (2021, s. 329). Yazar, Dilâver Cebeci'nin şiirlerindeki şehadet anlayışını çeşitli yönleriyle ele almaktadır. Yazar, ele aldığı yönleri “Gaza, Vatan Savunması ve Şehadet”, “Bayrak ve Şehadet”, “Şehadet ve Cennet”, “Tarihî Kahramanlar ve Şehadet”, “Dava Arkadaşlarının Vefatı ve Şehadet”, “Şehit Olma Arzusu” şeklinde başlıklandırmaktadır.

Sonuç olarak bu kitap, millî ve manevi duygularla eserler kaleme alan şairlere geniş bir açıdan bakış sağlamakta, şehitliğin farklı tezahürlerinin görün-

mesini olanaklı kılmaktadır. Kitap, genelden özele giden bir izaha sahiptir. Bununla birlikte, tanımlar ve açıklamaların ardından bolca örneklere rastlanılmaktadır. Kitap, meseleye ilgili olanlar için ufuk açıcı özellik göstermektedir.

Kaynakça

- Dayanç, M. (2021). Yavuz Bülent Bakiler'in Şiirindeki Şehadet Anlayışı. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 293-301) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Değirmenci, H. (2021). Yedi Kat Arşa Kanatlanan Atlar: Yahya Kemal Beyatlı'nın Şehadet Anlayışı. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 185-198) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Eren, M. (2021). Denizci Türk Halk Şairlerinde Gaza Söylemi ve Şehitlik. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 53-89) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Göçgün, Ö., Taştan, Z. ve Timur, K. (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Gündoğdu, M. A. (2021). Tanzimat Şiirinde Şehadet. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 53-89) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Hisarcıklılar, E. (2021). Dilâver Cebeci ve Şiirindeki Şehadet Anlayışı. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss.327-368) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Korkmaz, F. (2021). Orhan Şaik Gökyay'ın Şiirlerinde Şehadet. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 303-312) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Oruç, S. (2021). Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun Şiirlerinde 'Alp'lerden 'Alp-Eren'lere Ölümsüzlük Ruhu: Şehadet. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 313-326) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Öntürk, T. (2021). Klasik Türk Şiirinde Şehitlik ve Şehadet. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 19-53) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Özsarı, M. (2021). Mehmet Emin Yurdakul'da Şehitlik ve Şehadet. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 89-90) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Somuncu, S.; Gülcü, M. (2021). Faruk Nafiz Çamlıbel’de Şehadet Anlayışı. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 199-220) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şimşek, T. (2021). Fazıl Hüsnü Dağlarca’da Şehadet Anlayışı. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss.221-238) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Taştan, Z. (2021). Mehmet Akif Ersoy’da Şehadet Anlayışı. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Timur, K. (2021). Millî ve Manevi Değerler Hususunda Duyarlı Bir Şair Abdurrahim Karakoç ve Şehadet Duygusu. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 267- 292) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yıldız, S. (2021). Arif Nihat Asya’nın Şehitleri. Ö. Göçgün; Z. Taştan ve K. Timur (Ed.). *Türk Şiirinde Şehadet* (ss. 239-266) içinde. İstanbul: Kesit Yayınları.

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 03.11.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 03.04.2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2024

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir./ This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Korkmazgöz, U. (2024). Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı. *ÇAKÜTAD*, 4 (1), 69-76.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır./ Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur./ It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Etik Kurul İzni/Ethics Committee Permission

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır./ Ethics committee permission is not required for this study. No research has been conducted on any living creature (human or animal).

Finansman ve Çatışma Beyanı | Grant Support and Conflict of Interest

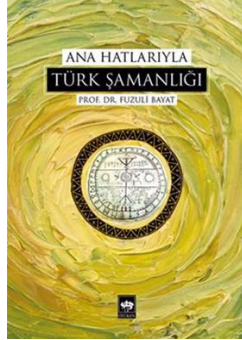
Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır./ The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder./ The author of the article declares that there is no financial conflict of interest with any institution, organization, or person related to this study and that there is no conflict of interest between the authors.

Bayat, Fuzuli (2006). Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı. İstanbul: Ötügen Yayınları.

Umay KORKMAZGÖZ

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
umay.kgoz34@gmail.com,

Şamanizm, uzun bir dönemden beri ilim dünyasının dikkatini çekmektedir. Onun için bu konuya ilişkin çok sayıda çalışma yapılmıştır. Dahası Türk şamanlığı da en çok araştırılan alanlardan biridir. Bu araştırma alanında önemli uzmanlar yetişmiştir. Bunlardan biri de Azerbaycan Türklerinden Prof.

Dr. Fuzuli Bayat'tır.

Fuzuli Bayat, 1958 yılında Azerbaycan'da dünyaya gelmiştir. 1984 yılında Azerbaycan Diller Üniversitesi Fransız-İngiliz Dili Bölümünü başarılı bir şekilde yüksek lisans derecesi ile bitirmiştir. Azerbaycan Üniversitesinden sonra 1990 yılında Özbekistan Bilimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde doktora tezini savunmuş ve bu sayede "Profesör Doktor" ünvanını almıştır. 1990 yılından 1992 yılına kadar Azerbaycan Bilimler Akademisinin Edebiyat Enstitüsünde ilmî araştırmacı olarak çalışmıştır. 1993 ve 1995 yılları arasında ise Orta Türk Edebiyatı Bölüm Başkanlığı görevi yapmıştır. 1993 ve 1997 yılları arasında "Doçent" ünvanı ile çalışmalarına devam etmiştir. Tüm bu yapmış olduğu çalışmalar dolayısıyla 1997 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin üyeliğine seçilen Bayat, hâlâ bu birliğe mensuptur. Ardından üst aşama doktora tezini savunmuş, "Filoloji İlimler Doktoru", "Bilim Doktoru" ünvanına layık görülmüştür.

Fuzuli Bayat, yurt içi ve yurt dışı olmak üzere otuzdan fazla kitap yayımlamıştır. Aynı zamanda 2012

yılından bugüne Folklor Enstitüsü'nde Muasır Folklor Bölümünün başkanıdır.

Bilindiği gibi Fuzuli Bayat, Türk şamanlığına dair yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. Nitekim, “Türk Şaman Mitolojisinin Teonimleri” (2022), “Türk Kültüründe Kadın Şaman” (2015) adlı eserleri, Şamanizm üzerine yapılan önemli araştırmalardır.

Bunlardan bir tanesi de 2015 yılında kaleme aldığı “Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı” adlı çalışmadır. İlk baskısı 2006 tarihinde yapılan eser, İstanbul'da bulunan Ötüken Yayınları tarafından yedi kez yayımlanmış olup 294 sayfadan oluşmaktadır. Yazarın bu eseri; aynı cilt içinde iki kitap, on yedi bölümden oluşmaktadır. İlk kitapta birden on üçüncü bölüme kadar olan kısım bulunmaktadır. Diğer bölümler ise ikinci kitapta işlenmektedir.

Buna göre birinci kitabın adı yazar tarafından “Şaman Statüsüne Geçişin Yapısal İşlevsel Tarafları ve Şamanlığın İç Yapısı” şeklinde belirlenmiştir. Bu kitabın ilk bölümü “Türk Şamanlık Sistemi, Türk Kültürü Açısından Şamanlık” başlığını taşımaktadır. Sosyokültürel bağlamda şamanlık, felsefi pratik bir akım olup Türk kültürünün tüm yönlerini kapsamaktaydı. Bilindiği üzere Türkler zaman içerisinde birçok farklı dine mensup olmuş, fakat şamanlığa dair unsurları unutmamış ve bu unsurları günümüze kadar taşımayı başarmıştır. Bu durumda şamanlığı ‘doğa dini’ olarak adlandırabileceğimiz gibi felsefesini de doğa hadiselerine ve doğaüstü varlıklara bağlayabiliriz. Dünyamız ile makro-kozmosla mikro-kozmos arasındaki ezeli dengeyi korumak şamanların en öncelikli görevleridir. Şamanlık yalnızca bir inanç sistemi olarak görülemez, şamanlığa tümüyle bu şekilde bakmak doğru sayılmaz çünkü şamanlık aynı zamanda felsefi bir olgudur.

Eserin devamında bulunan “Şamanlık Görevinde Çağrı Kodu” adlı başlıkta ise şamanlığın temel kuralı olan çağrı kodu, yani seçilmiş anlamına gelen çağrı olgusu incelenmiştir. Çağrı denilen eylem rastgele yapılamaz, göreve çağrılan kişide doğuştan yetenek bulunmalıdır. Örneğin; bu göreve çağrılan kişinin beden özelliği diğerlerinden farklıdır. Seçilmiş kişinin aynı zamanda psikolojik olarak da farklı bir özelliği bulunmalıdır. Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere seçilmiş kişilerde aslında seçilmişlik doğuştan mevcuttur.

“Kültürel-Etnografik Açıdan Şaman Hastalığı (Sınama)” başlığına gelindiğinde bu konu kültürel açıdan şaman hastalığı, şamanın seçilmesinin ilk belirtisidir. “Aslında G. Ksenofontov’un da dediği gibi şamanlık bir delilik kültürüdür.” (Bayat, 2015, s. 40). Etnografik olarak ise “ritüel parçalanma” adı verilmiş olan olgu üzerinden işlenmiştir. Ritüel parçalanma, şaman adayının sıradan insanlara göre yaratılışındaki farklılıkların tespit edilmesidir. Kemiklerin sayılması, şaman adayının etlerinin özel bir kazanda kaynatılma-

sı gibi işlemler yapılır. Eğer kemik sayısı belirtilmiş sayıdan az ise şaman adayı, şaman olamaz.

Öncelikle hiçbir şaman, seçimi gönüllü olarak kabul etmez çünkü şaman hastalığı, şaman seçilmenin öncelikli belirtisidir. Bu anlamda bilgi veren V. I. Verbitskiy'e göre bir şaman adayı görevini geri çevirmek isteyebilir fakat bu takdirde bu kişi sakat kalabilir, delirebilir veyahut ölebilir. Bu durumda, iyileşmesi için tek yol şamanlığı kabul edip kamlık yapmasıdır.

“Ölüp Dirilme Olgusu” adlı başlıkta şaman olunmaz şaman doğulur formülünün ana hattında şu felsefe yatmaktadır: Bir şamanın ritüel olarak ölmesi akıl dışı olguların anlam kazanması için yapılmış bir koddur.

Kastedilen durum, ritüel ölümün öteki âleme geçmeye hizmet eden tek yol olduğudur. Bu durumda şaman, zaman ve mekân algısında serbestlik kazanmaktadır. Şaman olma süresi içinde şaman, semai eşi olarak bildiğimiz bir ruhla aynı hayatı paylaşır. Bahsi geçen durum bir kadın şaman için de geçerlidir. Hatta bu durumda paylaştıkları hayatta bir çocukları bile olabilir. Şaman, süt veren Mitolojik Ana'nın ters hâlidir ve tüm bu olgular şamanlığın anaerkil dönemden geldiğinin işaretidir. Şamanlar, bu olguları yaşatmak amacıyla kadın kıyafetleri giyerler.

Türk mitolojik algısında ateş ve demire hükmeden kişiye kurtarıcı olarak bakılmaktaydı. Şamanın adaylık sürecinde demircinin etkin role sahip olması onun kurtarıcı olarak görülmesiyle ilişkiliydi. Nitekim eserde bu konuya ilişkin hem bazı hususların altı çizilmiş hem de buna dair birkaç hikâye örnek olarak sunulmuştur.

Kitabın “Türk Şamanlığında Verginin Yapısı” adlı başlığında Türk Şamanlığına özgü “pasif ve aktif şamanlık” olgusu ele alınmaktadır. Pasif şamanlıkta genelde görev reddedilemez ancak görevi kabul etmemenin bir tek yolu vardır. O da şaman adayının parçalanıp yenilme zamanında ona ait kemiklerin sayısının fazla çıkmamasıdır. Ruhlar tarafından adaydan görevin yani verginin geri alınması da ancak ölmüş bir kadın akrabasının kaburgalarına dokunması ile mümkündür.

“Şaman Eğitim Süresi ve Şaman Ağacı” adlı başlık, adından da anlaşılacağı üzere şamanın geleneksel eğitim konusunu işlemekte ve şaman ağacının onların kaderinde oynadığı rolü görseller eşliğinde kapsamlı şekilde aktarmaktadır. Şamanın eğitimde iki rolü vardır: Biri şamanın kendi eğitimi diğeri ise şamanın toplumu eğitmesidir. Şamanın öğrenenden bilene dönüşmesine ise “şaman kaldırması” yani “usuyu” denir. Şaman adayları, usta ve yaşlı şamanlar tarafından eğitime ve talime tâbi tutulur. Aşama aşama devam eden bu eğitimler, bedensel ve ruhsal konularla ilgilidir. Bu eğitimlerde dinî ve mitolojik anlatımlar, sihir, ölü ruhları diğer dünyaya gönderme, ruhlarla te-

mas kurma, ilahi söyleme, dans etme ve kurban sunma, davul çalma gibi birçok yeti şaman adayına kazandırılır. Bir şaman aynı zamanda usta şaman gözetiminde yemin denilen bir tören sürecinden de geçecektir. Bu süreçte şaman hangi koşulda olursa olsun yeminini bozmamalı ve topluma yararlı olmaya devam etmelidir. Bu bilgilerin yanı sıra bölümde şamanın göreviyle ilgili şiirsel öğütlerden örnekler de verilmiştir.

“Şaman Ruhunun Görünüşü ve Hayvan Ana” isimli bölümde şaman ağacı ve hayvan ana, şamanın yeniden oluşması için önemli role sahip iki unsur olarak vurgulanmaktadır. Şaman memoratlarından edindiğimiz bilgiye göre şamanları dünyayı getiren de bu hayvan anadır. Zaman zaman demir kanatlı kartala dönüştüğü de belirtilir. Bu bölümde hayvan anaya verilen farklı isimler, görünüşündeki değişiklikler detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

“Cinsiyet Değiştirme veya Travestizm” adlı bölümde ise şamanlığın anaerik toplumda ilk olarak kadınlar tarafından yapıldığı, sonraki dönemlerde ise erkeklerin bu şamanlık sistemine dâhil olduğu anlatılır. Bazı durumlarda erkek şamanların kadın kıyafeti giymesinin kadını anımsatmak ve ona duydukları saygıyı yaşatmak adına yapıldığı eserde belirtilmiştir. Öte yandan şamanların alt ve üst dünyaya vâkıf oldukları gibi karşı cinsin yaşamına da vâkıf olabilmek için cinsiyet değiştirmeyi (travestizm) seçtiği çeşitli memoratlar eşliğinde anlatılmıştır.

İkinci kitapta ise “Türk Şamanlığının Dış Etkenleri”ne yönelik hem bilgiler aktarılmış hem de görseller paylaşılmıştır. Bu bölümü takip eden “Tarihî Süreç İçinde Türk Şamanlığı” başlığında ise Bayat, “Şamanlık, kendinden önce mevcut olan Gök Tanrı dinini, ecdat kültürüyle bütünleşmiş, onları yeniden yoğurup şaman çağına uygun kılmış ve senkretik bir olgu oluşturmuştur. Yanlış bir yaklaşım sonucunda bir din olarak kabul edilen şamanlık, olsa olsa bir esrime tekniği olup karmaşık ideolojili, pratik yönlü bir kültür öğesidir.” (2015, s. 109) diyerek kültür ile din arasındaki ilişkiye açıklama getirmiştir. Dolayısıyla bu konuda çok farklı görüşler olsa da Bayat’a göre şamanlığı bir din olarak kabul edemeyiz. Ayrıca bu bölümde şamanlığın kökeni hakkında bilgi verilirken bu sistemin güney, kuzey vb. coğrafi boyutlarına ve dinlerle devletlerin etkili olduğu tarihî yönlerine dikkat çekilmiştir. Yazar, bu konu hakkında özellikle iki görüşe yer vermektedir: Birincisi, şamanlığın kuzey kökenli olması, ikincisi ise güney kökenli olmasıdır. Yazara göre ikinci görüş benimsenmiştir. Bu görüşte ilk şamanların kadın olduğu kabul edilir ancak burada asıl önemli nokta şudur: Şamanlığın kökeni nerede başlarsa başlasın tarihî açıdan Paleolitik Dönemlere kadar uzanmaktadır.

“Dikotomik Şaman Dünyası” adlı bölümde şaman adının etimolojik olarak çeşitli Türk dillerinde karşılaştırılması ve şaman adının anlamının nereye dayandığı hakkındaki görüşler incelenmiştir. Bu görüşlerden en önemlisi

“Ötügen” kelimesi ile anlam ve biçimsel yönden yakınlıktır. Bunun yanı sıra “Yapısal-İşlevsel Açısından Şaman Tipleri” adlı alt başlıkta da Grigory Potanin’in şamanları ikiye ayırdığı görülmektedir. Bunlar, iyilik kaynağı olan ve gökten gelen ak şamanlarla kötü ağaçtan türeyen kara şamanlar şeklinde tasnif edilmiştir. Ak kamlar, Tanrı Ülgen ve etrafındaki iyi ruhlara tapar ve insanlara iyilik yaparlar. Kara kamlar ise tam tersine yer altının kötü ruhlarının emri ile insanlara kötülük yaparlar. Yazar, bu tasniften hareketle söz konusu şamanları; görevleri, kıyafetleri, davulları vb. özellikleriyle görseller eşliğinde aktarmıştır.

Şaman dünya bakış açısına göre her şeyin bir ruhunun olduğu düşüncesi “Reenkarnasyon Bağlamında Ruh İnancı” başlığı altında anlatılmaktadır. Şaman ise tüm ruhların dilini bilendir. Ruhun seyahatine inanan şaman, aynı zamanda bu ruh inancını sistemleştiren kişidir. Şamanizm’de insanın üç ruhu olduğuna inanılır. Ölümünden sonra bu üç ruhtan biri mezarda bedene eşlik eder, biri ruhlar âlemine diğeri de göğe çıkar. Nitekim reenkarnasyon hemen hemen her dönemde insanlığın dikkatini çeken bir olgudur.

“Sözlü Kültür Bağlamında Şaman Dünya Görüşü ve Şaman Mitolojisi”, “Şaman ve Memoratları”, “Sosyokültürel Açısından Şaman Kerametleri”, “Şaman Bir Savaşçıdır”, “Şamanın Dua ve Alkışı” adlı alt başlıkların da bulunduğu “Şaman Folkloru” bölümünde konuların detayları; zaman ve mekân tasvirlerinin incelenmesi, bununla ilgili görsellerin okuyucuya aktarılması ve bilgi hazinesinin zengin olması bakımından dikkat çekici bir bölümdür.

“Şaman Folkloru” başlığının muhtevasına bakıldığında şamanın kendi dünyasını sözlü kültüre dayalı mit, efsane, memorat ve şiirlerle kurduğu sonucuna varılabilir. Şamanlar tarafından oluşturulan veya onlar hakkında anlatılan sözlü kültür ürünleri incelendiği zaman bunların şamanlığın dünya görüşünü yansıttığı söylenebilir. Dahası bu ürünler her ne kadar önceki veya sonraki kültür unsurlarından yararlı olsa da orijinal anlatılar olarak dikkat çekmektedir.

Yazar; “Şaman kozmogonisi de genel hatlarıyla Türk mitolojik sistemindeki evren tasarımının tekrarı niteliğindedir. Evrenin üç tabakadan oluşması her tabakanın çeşitli katmanlardan ibaret olması ve katmanlarda ruhların yerleşmesi şaman dünya görüşünün özünde Türk mitolojik sisteminin durduğunu ispat eder.” der (Bayat, 2015, s. 147).

Yazar ayrıca “Şaman mitolojisinde hem üst hem de alt âlemin hâkimleri Gök Tanrı’nın oğullarıdır. Şamanın bilgisi trans hâlinde iletildiğinden ilk bakışta açık olmayan, karmaşık bir karakter sergilemektedir.” demektedir (Bayat, 2015, s. 154). Olayın aslında ise şaman, gizli olan bilgiyi profan dünyaya simgelerle ve örtülü bir dille aktarmaktadır. Ayrıca şaman mitolojisi görsel

olarak giysi ve davulda toplanmıştır. Bu bakımdan davul ve elbise, şaman mitolojisinin görünür varyantıdır. Bilindiği üzere şaman davulu henüz yapım aşamasında bile çalgı aletinden ziyade şamanın karakterini anlatan bazı semboller ve anıların izi olarak tasarlanır.

“Şaman Bilincinin Dışa Vurması Bağlamında Şaman Simgeleri” başlığında Yakut, Güney Altay, Hakas, Sagay, Tuva, Mançu vb. farklı Türk toplumlarındaki şamanlara ait kıyafetlerin görsellerinin çoğunluğu N. A. Alekseyev’in kitabından alınarak görseller eşliğinde karşılaştırmalı olarak anlatılmıştır. Dahası bu kısımda onların başlık, maske ve davullarına hatta kehanet aracı aynalarına dahi aynı özenle yer verilmiştir. Yine çoğunlukla aynı kaynaktan yararlanılarak şaman tokmağı ve resimleri hakkında da bilgi aktarılmıştır. Kısaca bu başlıkta şamanın kıyafetleri ve tüm araçları hakkında bilgiye ulaşılması mümkündür.

“Kam, Kamlık ve Kam-Siparişi İlişkisi” başlığında anlatılanlara göre şaman, esasen ritüeller yapabildiğinde tam anlamıyla şamanlığını kanıtlamış olur. Bu başlık altında hem Sibiryalı’daki şamanların hem Türk şamanlarının kamlığı gece saatlerinde yaptığına, kamlık formülüne, oyun felsefesinde kamlık gibi konulara değinilerek Potanin’in kamlık tasnifine de yer verilmiştir.

Yazar tarafından “Şamanın Tedavi Sistemi” adlı başlıkta şamanın asıl görevlerinden birinin topluma faydalı olmak şeklinde ele alınmasıyla elbette onun hekimlik gibi bir yetiye sahip olması gerektiği de belirtilmektedir. Şaman tedavi sistemi genellikle ruhları iyileştirme ve koruma olarak düşünülmüş olsa bile biyolojik bedenle enerji kaynakları ile de tedavi etmelidir. Şaman, bu durumda fizyolojik bedeni de dünya gibi görür ve üçe ayırır: Baş ve boyun “gök”, omuz ve kasık “su”, kasık ve ayaklar “yer” olarak tanımlanır. Şaman dünya görüşüne göre hastalık, bizi çevreleyen, görülen ve görülmeyen dünya ve varlıkların insan üzerindeki etkisinin sonucu ortaya çıkar. Yine şaman geleneğine göre bunun bir başka sebebi ise insanoğlunun doğayı ihmal ve tahrip etmesiyle ilişkinin dengelerini bozmasıdır. Şaman, dış dünya ile iç dünyanın niteliklerini ve dilini bilen, onlarla temas kurabilen gizli bir bilgiye sahiptir. Bu durumda olumsuzluğu da giderebilecek tek kişi şamandır. Hastalığın kötü ruhtan kaynaklı olması ve ruhun bedenden uzaklaştırılması gereklidir. Ruhun kaybı bedeninin direnç gücünü sıfırladığı için şaman, bazı araç gereçlerden yararlanır. Hastalığa sebep olan ruhun bedeni terk etmesi korku, stres, manevi çöküntü, ruhsal ve fiziksel yorgunluk ile baş gösterir. Şaman, insan fizyolojisini bilen fakat fiziksel hastalık sebeplerini az bilen kişi olsa da insan vücudundaki enerji kaynaklarını iyi bilir.

Yazar, eserinde “İnsan sağlığı, düşüncesi ve yaşamı bir başa, doğanın beş gücüne (ağaç ana, yer ana, metal veya rüzgâr ana, su ana) endekslenmiş durumdadır. Bu güçlerden her biri vücudun bir veya birkaç organı ile bağlantı-

lıdır. Mesela ağaç ana, karaciğeri ve öd kesesini yönlendirirse; ateş ana, kalbi ve bağırsakları; yer ana, mideyi ve dalağı; metal (rüzgâr) ana, akciğeri; su ana ise böbrekleri yönlendirir.” şeklinde cümlelere yer vermektedir (Bayat, 2015, s. 237). Bu cümlelerden öyle anlaşılıyor ki şamanlık sisteminde insan sağlığı bütünüyle doğayla iç içedir. Bunların yanı sıra eski şaman tedavi yöntemlerinden refleksoloji, Çin’de ve diğer doğu ülkelerinde alternatif tıp yöntemlerinden biri olarak varlığını ve işlevlerini sürdürmüştür.

Ölüm tüm varlıklar için döngü hâlinde ve doğal bir süreç olarak kabul edilir. Ölüm ve ölümden sonrasının gizli kapıları hemen hemen her toplumun mitolojisine ve yaşayış tarzına etki etmiştir. “Şaman Definlerinin Sosyal-Etnografik Bağlamı” isimli bölümde ise şaman memoraatlarına göre ölmüş şamanların gömülmediklerinden ve daha farklı defnetme yöntemlerinin olduğundan bahsedilmektedir. Bilindiği üzere şamana yaşarken olduğu gibi ölümünden sonra da saygı duyulur. Yaşamı boyunca yardımı dokunduğu her insan onu uğurlamaya gelir. Bayat’ın eserinde verdiği bilgiye göre N. Katanov da bu durumu tasdik etmektedir. Ölen şamanlar bir ağaca asılırlar, burada etin kemikten ayrılması beklenir ve bu gerçekleştiğinde ikinci definde kemikler toplanıp insan ve hayvanların ulaşmasının zor olduğu تنها bir alana gömülür. تنها bir yere gömülmesinin sebebi şamanın ruhunun rahat-sız edilmemesi düşüncesidir.

“Şamanlığın Etkileşimi ve Post Şamanlık” adlı başlıkta şamanlığın varoluşundan itibaren başka dinlerle etkileşim içerisinde bulunduğu anlatılmaktadır. Şamanlık, bu alışveriş sürecinde kendini farklı dinler içerisinde de yaşatmayı başarmıştır. Şamanlık, insanoğlu tarihinin de inanç sistemlerinin kökeni görevini görmüştür. Bundan dolayı farklı dinlere geçiş söz konusu olsa bile halk inançlarının temeli şamanlığa dayandırılmaktadır. Araştırmacılar tarafından felsefi-pratik sistemlerle ve dinlerle karşılaştırılmış, bunların içerisindeki varlığı tespit edilmiştir. Elbette birçok sisteme tesir eden şamanlık, aynı şekilde bu sistemlerden ve dinlerden etkilenmiştir. Bu bölümün devamında ise yazar “Post Şamanlık” konusunu incelemiştir. Buna göre Bayat (2015, s. 270); “Şamanlık, geçmişin kozmik bilgileri şeklinde geleceğin kuruluş veya en azından koruma programıdır” diyerek şamanlığın kültür aktarıcı yönünü de ortaya koymuştur. Hristiyanlıkta kendi kültürel kimliklerini unutmaya başlayan Sibiry’a’daki Türk topluluklarının yeni kimlik arayışlarında şamanlık etkili olmuş ve “Post-Şamanlık” denilen yeni sistem millî bilincin temel noktası hâline gelmiştir.

Ayrıca okurun aklında yer edinmesi ve anlatılan bilgileri somutlaştırması adına kitabın son sayfasında coğrafi bölgeleri gösteren, ilgili şaman coğrafyasını ve coğrafi davul türlerini aktaran bir haritaya yer verilmiştir. Eserde, Türk Şamanlığı tümüyle ele alınmış olup şamanın kendisine ait dünyası,

ritüellerinin tekniği incelenmiş, benzer ve ayrı yönleriyle birlikte Türk şamanlığının gerçek kabul ettiği hâli anlatılmıştır. Eser, dil ve üslup yönünden de değerlendirilirse yazarın akademik bir dil kullandığı görülmektedir. Okurun, ilk bakışta anlamada zorluk yaşama korkusunu canlı tutabilecek bir yapı söz konusu olsa da nitelikli bir üslupla işlenen önemli bilgilerin karmasına evrilen bu eser ile konuya ilgisi olan okurun şamanlık, şaman tarihi, şaman mitolojisi, şaman kıyafet ve tamamlayıcı unsurları, enerji alanları, geleneksel tedavileri, ritim felsefesi gibi birçok bilgiye ulaşabileceğini söylemek mümkündür.

Yayın Yönergesi

Dergi Künyesi

Dergi Adı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

Kısa Adı: ÇAKÜTAD

e-ISSN: 2792-0631

Yayın Aralığı: Yılda 2 sayı 1 cilt (Haziran- Aralık)

Yayın Kapsamı: Uluslararası Akademik Hakemli Dergi

Dergimiz Hakkında

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (ÇAKÜTAD), Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'nün yayın organı olarak 2021 yılında yayın hayatına başlayan ve yılda 2 sayı olarak (Haziran-Aralık) yayımlanan hakemli, akademik ve elektronik bir dergidir. ÇAKÜTAD'ın yayın dili Türkçe, Türk Lehçeleri, İngilizce ve Rusçadır.

Amaç

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (ÇAKÜTAD), farklı coğrafyalardan bilim insanlarını bir araya getirerek akademik iş birliği arttırmayı ve Türkoloji ile ilgili çalışmaları bilim dünyasının dikkatlerine sunmayı amaçlamaktadır. Dergimiz, yayımlayacağı araştırmalar vasıtasıyla Türk dünyası hakkında yapılacak olan kuramsal ve karşılaştırmalı çalışmalar için fikri bir zemin oluşturmayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda ÇAKÜTAD; Türk dünyasına yönelik bilimsel araştırma, inceleme, derleme, fikir yazısı, tanıtım, söyleşi, haber, bibliyografya, metin neşri ve çeviri gibi çalışmaları hakem sürecinin ardından yayımlamaktadır.

Kapsam

ÇAKÜTAD, Türklük bilimi alanında özgün ve telif çalışmalar öncelikli olmak üzere uygulamalı ve kuramsal çalışmalara (sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik vb.) yer vermektedir. ÇAKÜTAD'da yer alacak çalışmalar yerel, ulusal ve evrensel düzeyde Türklük bilimini ilgilendiren konuları kapsamaktadır.

Değerlendirme

Dergiye gönderilen yazılar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır. Bu şarta uyan yazılara ön değerlendirme için Yayın Kurulu'nun onayıyla editör atanır. Ön değerlendirme sonucunda uygun bulunan yazılar alan editörüne gönderilir. Alan editörlerinin incelemesinden geçen yazılar için çift taraflı kör hakemlik süreci başlatılır ve incelenmek üzere iki hakeme gönderilir. İki hakem raporu "olumlu" olursa yazı dergiye kabul edilir. Raporlardan biri "olumsuz" olursa alan editörünün kararı doğrultusunda yazı üçüncü hakeme gönderilir. Yazı, iki raporda da yayımlanmaya "uygun" bulunmazsa bu durum yazara bildirilir. Süreci tamamlanan yazılar geliş sırasına göre yayımlanır.

Yazarlar, Yayın Kurulu'nun ve editörlerin değerlendirmelerini dikkate alırlar ancak yazılarını savunma hakkına da sahiptirler. Yazılarda yayımlanmaya engel oluşturan bir

durum tespit edilirse yayın süreci dondurulabilir. Yazılar gönderilmeden önce yazarları tarafından intihal programlarında raporlanmalıdır. Benzerlik oranı % 20'yi geçmemelidir. Bu oranı geçen yazılar tespit edilirse yayın sürecine alınmaz. Çalışmalar, Dergipark sistemi üzerinden gönderilmelidir. Yurtdışından gelen yazılar, ön değerlendirme amacıyla cakutad@karatekin.edu.tr adresine e-posta aracılığıyla iletilebilir. Yazarlar, yazılarını gönderirken e-postanın konu kısmına sadece yazının başlığını yazmalıdır.

Telif Hakkı

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazılarda ifade edilen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez. Yazar, çalışmasının yayımlanmaya kabulünün ardından yazısının telif hakkını *Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*'ne devretmiş olduğunu kabul eder. Yazılar için telif ücreti ödenmez. Derginin tüm süreçleri ücretsiz olup dergi açık erişim politikasını benimsemektedir. Yazılar, yazarın kendisi tarafından elektronik ortamda paylaşılabilir. Dergide yayımlanmış yazılar; Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Kamu Lisansı (CC BY NC ND) ile lisanslanmıştır. Buna göre eser, dergiye atıf verilerek indirilebilir ya da paylaşılabilir ancak değiştirilemez ve ticari amaçla kullanılamaz.

Etik Beyan

ÇAKÜTAD etik görev ve sorumluluklar hakkında Yükseköğretim Kurulu ve Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayımlanan rehberler ve politikaları ilke edinmektedir. Dergiye gönderilecek olan yazılarda, "Etik Kurul" raporu istenen çalışmaların "Etik Kurul Raporu" da gönderilmelidir. "Etik Beyan" raporunun sorumluluğu yazara aittir. Çeviri yazılarda, yazarından izin alındığını gösteren "Çeviri İzin Belgesi" gerekmektedir. Belge sistemden elde edilebilir veya yazarın kendisinin hazırladığı bir format da kabul edilebilir.

Yayın Kurulunun Görevleri

1. Yayın Kurulu, yazıları derginin amaç ve kapsamı açısından değerlendirir ve yazıların dergiye uygun olup olmadığına karar verir.
2. Yayın Kurulu ayrıca alan editörü, hakem ve yazar arasındaki ilişkiyi düzenler. Dergide yayımlanacak yazılara karar vermek ve hakem atamaları yapmak hususunda tam yetkiye sahiptir. Bu anlamda yayın kurulu, dergiye gönderilen yazılar için alan editöründen hakem belirlemesini talep edebilir.
3. Yayın Kurulu, alan editörleri ve hakemler dergiye gönderilen yazıları bilimsel etik ve ilkeler çerçevesinde objektif olarak değerlendirir.
4. Yayın Kurulu, gönderilen makalelerde gerekli düzeltmeleri yapabilir ve yazının bütünlüğüne uygun olan ekleme ve çıkartmaları yazardan talep edebilir. Alan editörü ve hakem, üzerine atanan yazı hakkında kendini yeterli bulmazsa veya zamanında değerlendirme imkânına sahip olmazsa bunu Yayın Kurulu'na bildirmelidir.

Editörün Görev ve Sorumlulukları

1. Editör, dergide yayımlanan her yazının derginin yayın politikası, amaç ve kapsamına uygunluğuna dikkat etmekle sorumludur. Bireylerin açık rızası olmayan hâllerde kişisel verilerin muhafaza edilmesine özen göstermelidir.
2. Editör, yazıların yayın süreci boyunca yazıyla ilgili tüm bilgilerin gizli tutulmasına dikkat etmelidir. Yayın sürecine giren her yazının dosyalarını kayıt altında tutarak arşivlemelidir.
3. Derginin yayın kalitesini yükseltmek editörün temel sorumluluk alanlarından bir diğeridir.
4. Editör, bilimsel etik anlayışı gereği yazarların inanç, etnik köken, cinsiyet ve siyasi görüşlerini dikkate almadan objektif bir tavır sergilemelidir.
5. Editör, şeffaflık ilkesiyle hareket ederek tüm süreçler hakkında gerekli açıklamaları yapmalı, dergiye gönderilen yazılarda deneysel araştırmalarla ilgili yasal izinlerin takibini yaparak Etik Kurul Onayı'nın alınıp alınmadığına dikkat etmelidir.
6. Editör, çift ve kör hakemlik anlayışına bağlı kalarak tüm süreçlerin bu kural çerçevesinde yürütülmesine azami gayret göstermelidir.
7. Editör, dergi sahibi ve yayıncının müdahalelerinden bağımsız hareket ederek kararlarını bu minvalde vermelidir. Yayın Kurulu'yla daima iletişim hâlinde olmalıdır.
8. Editör, dergiye katkı sağlayacak Yayın Kurulu ve editör yardımcılarıyla uyumlu bir çalışma ortamı sağlamalı, Yayın Kurulu'nun bilimsel etik gereği nesnel olmasına yönelik uygun şartları oluşturmaktadır.
9. Derginin yayın politikası, editör kurulunun görüşleri de dikkate alınarak belirlenmelidir.
10. Editör, derginin yayın ve yazım kurallarını açık şekilde ifade etmeli, makale şablonunun en güncel hâlinin yazarlara ulaşmasına olanak tanınmalıdır. Yazı gönderim sürecinden yayım tarihine kadarki tüm aşamalarla ilgili yazarları bilgilendirici açıklamalar yapmalıdır.
11. Editör, dergiye gönderilen yazıların çalışma alanına ve muhtevasına dikkat ederek yazıyı değerlendirmeye uygun hakemlere yönlendirmelidir.
12. Yazıların uygun koşullarda değerlendirilebilmesi için gerekli hakem değerlendirme formları hazırlanmalı, bu şablonlar zamanında gönderilerek ulaştırılabilir olmalıdır.

Hakemlerin Sorumlulukları

1. Hakemler, kör hakemlik sürecine uygun olarak gizlilik ve tarafsızlık ilkelerine bağlı kalmalıdır.
2. Hakemler, hakemlik daveti aldıkları yazıyla ilgili değerlendirme yapıp yapamayacakları hususunda editöre 10 gün içinde dönüş yapmalıdır. Değerlendirmeler ise 15 gün içinde tamamlanmalıdır.
3. Hakemler, uzmanlık alanına girmeyen yazıları değerlendirmeyi kabul etmeyerek sadece kendi uzmanlık alanlarına uygun yazılara hakemlik yapmalıdır.

4. Hakemler, yazıları nesnellik ilkesine bağılı kalarak bilimsel ve tarafsız bir anlayışla değerlendirmeli, ilmi olmayan kişisel görüşlere ve aşağılayıcı ifadelere yer vermeden nezaket kurallarına uygun davranmalıdır.
5. Hakemlerin sorumluluk alanlarından biri de yazarın/yazarların intihal, telif hakkı ihlali, çıkar çatışması-çıkara birliği gibi durumlarını tespit ettikleri hâlde dergi editörüne iletmeğidir.

Yazarların Sorumlulukları

1. Yazarlar, dergide yayımlanan yazılarının her türlü yayın hakkını dergiye devretmiş olur ve kabul eder. Yazılarla ilgili herhangi bir telif hakkı talep edemez.
2. Yazarlar, dergiye gönderdikleri yazıların daha önce herhangi bir yerde ve dilde yayımlanmadığını, yayımlamak amacıyla herhangi bir dergiye göndermediğini/değerlendirmeye alınmamış olduğunu taahhüt ve beyan etmeğe mükelleftir.
3. Yazarlar, yazar olarak katkı sağlamayan bireylerin isimlerini makaleye eklememeli, dergiye aynı sayıda yayımlanmak üzere iki veya daha çok yazı göndermemelidir.
4. Yazarlar, yayımlanmak üzere dergiye gönderdikleri yazılarını kesinlikle derginin yazım ve yayın kurallarına uygun biçimde düzenlemek, makale şablonuna uygun biçimde düzenlenmiş hâlini sisteme yüklemeğe sorumludur.
5. Yazarlar, yayımlamak üzere gönderdikleri yazıların intihal raporlarını sunarak özgün olduğunu kanıtlamakla mükelleftir. Yazılarda yer alan tablo, şekil vb. telifli materyallerin sorumluluğu yine yazarına aittir.
6. Yazarlar, dergiye gönderilen yazıyla ilgili bulguları ve bilimsel sonucu etkileyebilecek çıkar çatışması, rekabet alanlarını belirtmeli, çalışmaya sağlanan sponsorlukları, mali ya da proje desteklerini açık bir şekilde yazılı olarak belirtmelidir.
7. Yazarlar, dergiye gönderdikleri yazılarında katkıda bulunanlarla, kaynaklara ve başka yazarlara dergi yazım kurallarına uygun biçimde atıf yaparak ilgili kaynakları kaynakçada kesinlikle göstermelidir.
8. Dergiye gönderilen yazılar eğer ulusal ya da uluslararası bir kongrede/sempozyumda sunulmuşsa veya özet metni yayımlanmışsa yazarlar bu durumu mutlaka yazıda belirtmelidir.
9. Yazarlar tarafından dergiye gönderilen yazıların bilimsel araştırma yayın etiğine uygunluğu sağlanmalı, bu hususta YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi titizlikle dikkate alınmalıdır.
10. Dergi editörünün yayım sürecinde talep ettiği makalenin etik durumuyla ilgili belgeler belirtilen süre içerisinde yazarlar tarafından gönderilmelidir.
11. Yazarlar, değerlendirme sürecine girmiş yayınla ilgili yazar ekleme, çıkarma ve sıra değiştirme gibi müdahalelerde bulunmamalıdır.
12. Yazarlar, dergide yayımlanmış yazısıyla ilgili bilimsel bir hata tespit ettiğinde yazıdaki hataları düzeltme ya da yazıyı geri çekme hususlarında ivedilikle editörle iletişime geçmelidir.

13. Yazarlar, dergide yayımlanmak üzere gönderilen yazılarda kullanılacak deneklerle ilgili Etik Kurul Onayı'nı almak zorundadır. Temel insan ve hayvan haklarına saygı gösterilmesi zorunludur.
14. Dergi yönetimi, dergide yayımlanmak üzere yazı gönderen yazarların yukarıda belirtilen koşullara uygun hareket etmeyi kabul ettiklerini varsaymaktadır.

Dil ve Yazım

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi'nin dili Türkiye Türkçesidir. Ancak dergide Türk Lehçeleri, İngilizce ve Rusça yazılara da yer verilmektedir. Derginin yoğunluğuna ve iş yüküne göre her sayıda Yayın Kurulu'nun karar vereceği miktarda yazılara yer verilir. Yazılar, APA tekniğine uygun olarak hazırlanmalıdır. Yazılarda ve kısaltmalarda Türk Dil Kurumu'nun Yazım Kılavuzu'na uyulmalıdır. Kiril alfabesiyle yazılan makalelerde Latin alfabesiyle yazılmış başlık, özet, anahtar kelimeler ve referanslar ayrıca bulunmalıdır.

Yazım Kuralları

Başlık

İçerikle uyumlu 12 punto, tamamı büyük, koyu harflerle yazılmalıdır ve 12 kelimeyi geçmemelidir. İkinci başlık bir satır altına **kalm**, *italik* ve sadece ilk harfleri büyük olarak yazılmalıdır. Metin içi başlıklar -kaynakça dâhil- 11 punto olmalı, başlıklardan önce bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Yazar Adı

Yazar adı başlığın altında sağa yaslı, ilk harfleri büyük ve koyu yazılmalıdır. Unvanı, çalıştığı kurum, e-postası ve ORCID bilgileri ismin hemen altında sağa yaslı ve 9 punto olarak verilmelidir.

Örnek: Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/ Türkiye, aarvas@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0000-0000-0000

Öz

Öz, 10 punto büyüklüğünde Times New Roman ile yazılmalıdır. Metin iki yana yaslı olmalıdır. Öz, **en az 250 en çok 500 kelime** olacak şekilde hazırlanmalı ve çalışmayı tanımlayıcı ve tanıttıcı nitelikte olmalıdır. Öz altında bir satır boşluk bırakılmalı ve burada **5 anahtar kelimeye** yer verilmelidir. Türkçe yazılarda, ikinci özet İngilizce olarak hazırlanmalıdır. Eğer yazı başka bir dilde hazırlanmışsa, ikinci özet Türkçe yazılmalıdır.

Yazının Ana Metni

Yazılar, Word sayfasında 11 punto, Times New Roman tipi ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır. Sayfanın üst kenarından 2,5 cm, diğer kenarlarından ise 2 cm boşluk bırakılmalıdır. Paragraf başlarında girinti olmamalı, makale metni iki yana yaslı olarak verilmelidir. Paragraf aralarındaki boşluk önce 0 nk, sonra 6 nk olmalıdır. Şiir, madde, alıntı gibi ifadelerin arasında boşluk olmamalı ancak paragrafın öncesi ve sonrasında 6 nk boşluk olmalıdır. Yazının içindeki ara başlıkların ilk harfleri büyük,

sola yaslı ve koyu renkte hazırlanmalıdır. Başlıklardan önce 1 satır boşluk bırakılmalıdır. Metin içinde vurgulanan yerler ve eser isimleri italik olarak gösterilmelidir. Metin içinde yer alacak fotoğraf, tablo, şekillere numara ve isim verilmelidir. Bunlar yazının üçte birini aşmamalıdır. Ayrıca fotoğraflar yüksek çözünürlükte olmalıdır. Metin içinde açıklamalar için dipnot kullanılmalıdır. Dipnotlar 9 punto Times New Roman karakteriyle yazılmalıdır. Yazılarda metin içi atıf yöntemi kullanılmalıdır. **Örnek:** (Çobanoğlu, 2015, s. 12). İki veya daha çok yazarlı alıntılarda ilk göndermede tüm yazarların soyadı gösterilir. Diğer göndermeler için ilk yazarın soyadından sonra “vd.” ifadesi kullanılır.

Alıntılar tırnak içinde verilmelidir. Uzun ve blok alıntılar ise sağ ve sol taraftan 1 cm içeride, 10 punto olarak gösterilmelidir. Makaleler 10.000 kelimeyi geçmemelidir.

Kaynakça

Kaynaklar 11 punto ve 1 cm asılı olarak hazırlanmalıdır. Yazıda kullanılan kaynaklar, metnin sonunda, yazarların soyadına göre alfabetik olarak düzenlenmelidir. Yazıda aynı yazara ait birden fazla çalışma kullanılırsa bu çalışmaların yayın tarihine harf eklenmelidir. (2015a), (2015b).

Kaynakça bilgisi aşağıdaki şekillerde verilmelidir:

Kitaplar için;

Türkeş Günay, U. (2011). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İki veya çok yazarlı kitap;

Bauman, R. ve Joel S. (1989). *Explorations in the Ethnography of Speaking*. Cambridge: Cambridge University Press.

Çeviri kitap için;

Propp, V. (2011). *Masalın Biçimbilimi* (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Kitap bölümleri için;

Elçin, Ş. (1996). Yeşil Abdal ve Karaca Oğlan Üzerine Notlar. Ö. Çobanoğlu ve M. Özarslan (Ed.), *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı* (ss. 10-12) içinde. Ankara: Feryal Matbaacılık.

Makaleler için;

Çobanoğlu, Ö. (2018). Kazak Halk Kültüründe “Kam”dan “Baksi” ve “Emçi”ye Dönüşümler. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (7), 1-9.

Çok yazarlı makale;

Arvas, A., Tonkut Yılmaz, D. ve Zengin Z. (2017). At Çabış” Bir Oyun Mu? Bir Örneklem Olarak Kırgız Türklerinin Destanları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10 (19), 1- 14.

Bildiri Kitabı için;

Taş, B. (2019). Kültürel Coğrafya Açısından Patasana Romanı. Eyüp Artvinli (Ed.), *II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 1612- 1617) içinde. Eskişehir.

Tez için;

Özarslan, M. (1999). *Erzurum ve Çevresinde Aşıklık Geleneğinin Bugünkü Durumu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kaynak Kişi için;

Adı, Soyadı. Doğum Yeri. Doğum Tarihi/ Yaşı. Öğrenimi/ Mesleği. (1 Ocak 2012 tarihinde Ankara'da yapılmış olan bu derleme kişinin şahsi arşivindedir.)

İnternet Alıntısı için;

ÇAKÜ Türkiyat. (2022, 20 Nisan). I. Uluslararası Türkiyat Kongresi Hakkında Duyuru. Erişim adresi:

<https://turkiyat.karatekin.edu.tr/tr/i-uluslararasi-turkiyat-kongresi-hakkinda-duyuru-29754-duyurusu-icerigi.karatekin>

Publication Guideline

JOURNAL TAG

Title: Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies

Shortened Title: (CAKUJTS)

e-ISSN: 2792-0631

Publication Frequency: Twice a year issue and 1 volume (June- December)

Publication Scope: International Academic Refereed Journal

About Our Journal

Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies (CAKUJTS) is a peer-reviewed, academic and electronic journal that started publishing in 2021 and published twice (June-December) a year as the official publication organ (agency) of Turkology Institute of Çankırı Karatekin University. The publication languages of CAKUJTS are Turkish, Turkic Languages, English and Russian.

Aim

Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies (CAKUJTS) aims to present researches on Turkology to the attention of the world of science / academic world and to increase academic collaboration by bringing together scientists from different geographies. The purpose of our journal is to create an intellectual basis for theoretical and comparative studies about the Turkic world through with the help of research that will be published. For this purpose, CAKUJTS publishes studies for the Turkic world such as scientific research, review, compilation and opinion post, introduction, interview, news, bibliography, text publication and translation after the referee process.

Scope

CAKUJTS gives places to applied and theoretical studies (social, cultural, economic, and technological, etc.) in the field of Turkology, primarily original and copyrighted studies. The studies that will take place in CAKUJTS cover the issues related to Turkology both at local, national and international arena.

Evaluation

Articles submitted to the journal must not have been published anywhere before or it must not be in a publication process at the moment. An editor is assigned to the papers that meet this requirement for preliminary evaluation with the approval of the Editorial Board. Manuscripts deemed appropriate as a result of the preliminary evaluation are sent to the field editor. For the manuscripts reviewed by the field editors, a double blind review process is initiated and sent to two referees for review. If two referee reports are “positive”, the article is accepted to the journal. Completed articles are published in order of arrival. If one of the reports is “negative”, the article is sent to the third referee at the discretion of the field editor. Articles that have

completed process are published in the order of their arrival. If the article is not found “appropriate” for publication in both reports, this situation is reported to the author. The authors take into account the evaluations of the Editorial Board and the editors; however, they also have the right to defend their articles. If a situation that prevents publication is detected in the articles, the publication process can be suspended. Articles should be reported for plagiarism by the authors before submission. The similarity rate should not exceed 20%. If it is detected that this ratio is exceeded, the articles will not be included in the publication process. Articles should be sent through the Dergipark. Articles from abroad can be sent to cakutad@karatekin.edu.tr via e-mail for preliminary evaluation. Authors should write only the title of the article in the subject part of the e-mail while sending their articles.

Copyright

The responsibility of the opinions expressed in the studies published in the *Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies* belongs to the authors. Submitted articles are not returned whether they are published or not. The authors accept that they have transfer the copyright of their article to *Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies*, after their works are accepted for publication. No royalty fees are paid for the articles. Articles can be shared electronically by the authors themselves. All processes of the journal are free of charge. There is no charge before or after the publication process. Articles published in the journal will be presented as open access. Articles published in the journal may not be reprinted or copied without the permission of the publisher. However, it can be cited from the articles by showing the source. All processes of the journal are free of charge and the journal adopts an open access policy. The articles published in the journal are licensed under the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No-Derivatives 4.0 International Public License (CC BY NC ND). Accordingly, the work may be downloaded or shared with reference to the journal, but may not be changed or used for commercial purposes.

Ethical Statement

CAKUJTS adopts guidelines and policies published by the Turkish Council of Higher Education and Committee on Publication Ethics (COPE) on ethical duties and responsibilities. For the articles sent to the journal, for which “Ethics Committee” report is requested, “Ethics Statement Report” of the studies must be submitted. The responsibility of “Ethics Statement” report belongs to the authors. In translated articles, “Translation Permission Document” is required showing that permission has been obtained from the author. This document can be obtained from the system or accepted in a format prepared by the authors themselves.

Duties of the Editorial Board

1. The Editorial Board evaluates the manuscripts in terms of the purpose and scope of the journal and decides whether the manuscripts are suitable for the journal.
2. The Editorial Board also regulates the relationship between the field editor, referee and author. It has full authority to decide on the articles to be published in the journal

and to make referee appointments. In this sense, the editorial board may request the field editor to appoint referees for the manuscripts submitted to the journal.

3. The Editorial Board, field editors and referees objectively evaluate the manuscripts submitted to the journal within the framework of scientific ethics and principles.

4. The Editorial Board may make the necessary corrections to the submitted manuscripts and may request the author to make additions and deletions in accordance with the integrity of the manuscript. If the field editor and the referee feel unsatisfied with the assigned manuscript or do not have the opportunity to evaluate it in a timely manner, they should notify the Editorial Board.

Duties and Responsibilities of the Editor

1. The editor is responsible for ensuring that each manuscript published in the journal complies with the journal's editorial policy, purpose and scope. In cases where individuals do not have explicit consent, they should take care to preserve personal data.
2. The editor should take care to keep all information about the manuscript confidential throughout the publication process. Editor should archive the files of each manuscript that enters the publication process by keeping them under record.
3. Improving the publication quality of the journal is one of the main responsibilities of the editor.
4. The editor should display an objective attitude without taking into account the beliefs, ethnicity, gender and political views of the authors in accordance with the understanding of scientific ethics.
5. The editor should act with the principle of transparency and make the necessary explanations about all processes, follow up the legal permissions related to experimental research in the manuscripts submitted to the journal and pay attention to whether the Ethics Committee Approval has been obtained.
6. The editor should make maximum effort to ensure that all processes are carried out within the framework of this rule by adhering to the understanding of double and blind refereeing.
7. The editor should act independently from the interventions of the journal owner and publisher and make his/her decisions accordingly. The editor should always be in contact with the Editorial Board.
8. The editor should provide a harmonious working environment with the Editorial Board and assistant editors who will contribute to the journal, and create appropriate conditions for the Editorial Board to be objective in accordance with scientific ethics.
9. The editorial policy of the journal should be determined by taking into account the opinions of the editorial board.
10. The editor should clearly state the publication and writing rules of the journal and ensure that the most up-to-date version of the article template is available to the authors. The editor should make informative explanations to the authors about all stages from the submission process to the publication date.
11. The editor should pay attention to the field of study and content of the manuscripts submitted to the journal and direct the manuscript to referees who are suitable for evaluation.

12. In order for the manuscripts to be evaluated under appropriate conditions, the necessary referee evaluation forms should be prepared, and these templates should be sent and made available on time.

Responsibilities of Referees

1. Reviewers should adhere to the principles of confidentiality and impartiality in accordance with the blind review process.
2. Reviewers should return to the editor within 10 days of receiving an invitation to review the manuscript to determine whether they are able to review the manuscript. Evaluations should be completed within 15 days.
3. Reviewers should refuse to review manuscripts that are not in their area of expertise and should only review manuscripts that are in their area of expertise.
4. Referees should evaluate the manuscripts with a scientific and impartial understanding by adhering to the principle of objectivity, and should act in accordance with the rules of courtesy without including non-scientific personal opinions and derogatory expressions.
5. One of the responsibilities of the referees is to notify the editor of the journal if they detect any plagiarism, copyright infringement, conflict of interest or association of interest of the author/authors.

Authors' Responsibilities

1. Authors accept and agree to transfer all kinds of publication rights of their articles published in the journal to the journal. They cannot claim any copyright regarding the manuscripts.
2. Authors are obliged to undertake and declare that the manuscripts they submit to the journal have not been published anywhere and in any language before, and that they have not sent them to any journal for publication / have not been evaluated.
3. Authors should not add the names of individuals who do not contribute as authors to the article, and should not send two or more articles to the journal to be published in the same issue.
4. Authors are responsible for organizing the manuscripts they send to the journal for publication in strict accordance with the journal's spelling and publication rules, and uploading the edited version to the system in accordance with the article template.
5. Authors are obliged to prove that the articles they submit for publication are original by submitting plagiarism reports. Copyrighted materials such as tables, figures, etc. in the manuscripts are the responsibility of the author.
6. Authors should indicate any conflict of interest, competition areas that may affect the findings and scientific results of the manuscript submitted to the journal, and should clearly state in writing any sponsorship, financial or project support provided to the study.
7. Authors should cite the contributors, sources and other authors in their manuscripts submitted to the journal in accordance with the journal's spelling rules and should definitely show the relevant sources in the bibliography.

8. If the manuscripts submitted to the journal have been presented at a national or international congress/symposium or the abstract text has been published, the authors should definitely indicate this in the manuscript.
9. Authors should ensure that the manuscripts submitted to the journal comply with scientific research and publication ethics, and in this regard, YÖK Scientific Research and Publication Ethics Directive should be meticulously taken into consideration.
10. Documents related to the ethical status of the article requested by the journal editor during the publication process must be sent by the authors within the specified period.
11. Authors should not make any interventions such as adding, removing, or changing the order of authors regarding the publication that has entered the evaluation process.
12. When authors detect a scientific error in their manuscript published in the journal, they should contact the editor immediately to correct the errors in the manuscript or to withdraw the manuscript.
13. Authors must obtain Ethics Committee Approval for the subjects to be used in the manuscripts submitted for publication in the journal. Respect for basic human and animal rights is essential.
14. The journal management assumes that authors who submit manuscripts for publication in the journal agree to act in accordance with the above-mentioned conditions.

Language and Spelling

The language of Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies is in Turkish. However other Turkic languages, English and Russian articles are also accepted. According to the workload of the journal, the number of articles in each issue is to be decided by the Editorial Board. Articles should be prepared in accordance with the APA. In the articles and abbreviations, the Spelling Guide of the Turkish Language Institution should be followed. Articles written in Cyrillic alphabet should also include the title, abstract, keywords and references written in Latin alphabet.

Spelling Rules

Title

It should be written in 12 font size and bold letters which are compatible with the content and shouldn't be more than 12 words. The second heading should be written in **bold**, *italic* and the first letters in capitals one line below. In-text titles -including the bibliography- should be 11 font size. One line space should be left before headings.

Author Name

Author's name should be written under the title, justified to the right, with the first letters capitalized and bold. The information of title, institution, e-mail and ORCID should be given just below the name, justified to the right and in 9 font size.

Example: Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/ Türkiye, aarvas@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0000-0000-0000.

Abstract

It should be written in font size 10, Times New Roman font character. The text should be justified on both sides. The abstract should be prepared with a **minimum of 250 and a maximum of 500 words** and should be descriptive and introductory of the research. One line space should be left under the abstract and **5 keywords** should be included in here. In Turkish articles, the second abstract should be prepared in English. If the article is prepared in another language, the second abstract should be written in Turkish.

Main Text of the Article

Articles should be typed in font size 11, Times New Roman font character and single line spacing on the Word page. A margin of 2,5 cm from the top edge of the page and 2 cm from the other edges should be left. Paragraph beginnings should not be indented. The text of the article should be justified on both sides. The space between paragraphs should be 0 nk first and then 6 nk. There should be no spaces between expressions such as poem, item, quote, however, 6 nk spaces should be left before and after the paragraph. The first letters of the subheadings in the text should be capitalized, aligned to the left and in bold. It should be one space left before and after the headings. Highlighted places and book names in the text should be in italics. The author should give numbers and names to photographs, tables and figures in the text. These must not exceed one third of the text. In addition, the photos must have high resolution. Footnotes should be used for explanations in the text. Footnotes should be written in font size 9, Times New Roman font character. The in-text citation method should be used in the articles. **Example:** (Çobanoğlu, 2015, p. 12). In quotations with two or more authors, the surname of all authors is shown in the first reference. For other references, "etc." expression is used after the surname of the first author. Quotations should be given in quotation marks. Long and block quotations should be written in 10 points, 1 cm inside from the both sides. **Articles should not exceed 10,000 words.**

Bibliography

References should be prepared in 11 font size and 1 cm hanging. The sources used in the article should be arranged alphabetically according to the surnames of the authors at the end of the text. If more than one study used in the article belongs to the same author, the writer should add a letter at the end of to the publication year of these studies: (2015a), (2015b).

Bibliography information must be given in the following forms:

For books;

Türkeş Günay, U. (2011). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.

For book with two or more authors;

Bauman, R. ve Joel S. (1989). *Explorations in the Ethnography of Speaking*. Cambridge: Cambridge University Press.

For translated books;

Propp, V. (2011). *Masalın Biçimbilimi* (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

For the book chapters;

Elçin, Ş. (1996). Yeşil Abdal ve Karaca Oğlan Üzerine Notlar. Ö. Çobanoğlu ve M. Özarslan (Ed.), *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı* (ss. 10-12) içinde. Ankara: Feryal Matbaacılık.

For articles;

Çobanoğlu, Ö. (2018). Kazak Halk Kültüründe “Kam”dan “Baksi” ve “Emçi”ye Dönüşümler. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (7), 1-9.

For multiple authors article;

Arvas, A., Tonkut Yılmaz, D. ve Zengin Z. (2017). At Çabış” Bir Oyun Mu? (Bir Örneklem Olarak Kırgız Türklerinin Destanları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10 (19), 1- 14.

For papers/ symposium books;

Taş, B. (2019). Kültürel Coğrafya Açısından Patasana Romanı. Eyüp Artvinli (Ed.), *II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss 1612- 1617) içinde. Eskişehir.

For thesis;

Özarslan, M. (1999). *Erzurum ve Çevresinde Âşıklık Geleneğinin Bugünkü Durumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

For interviewee;

Name, Last name. Birth place. Birth date/ age. Education level/ Occupation. (This interview made in Ankara on January 1, 2012, is in the personal archive of)

For internet;

ÇAKÜ Türkiyat. (2022, 20 Nisan). I. Uluslararası Türkiyat Kongresi Hakkında Duyuru. Erişim adresi:

<https://turkiyat.karatekin.edu.tr/i-uluslararasi-turkiyat-kongresi-hakkinda-duyuru-29754-duyurusu-icerigi.karatekin>

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Türkiyat

Araştırmaları Dergisi

ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
JOURNAL OF TURKOLOGY STUDIES

Haziran 2024 / Cilt 4 / Sayı 1
June 2024 / Volume 4 / Issue 1
ISSN: 2792-0631

İletişim / Contacts

Adres / Address:

Türkiyat Enstitüsü İslami İlimler Fakültesi Giriş Katı
Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluyazı Kampüsü – Çankırı

Telefon: 0376 218 95 73/ 828 **Belgeç / Fax:** 0376 218 95 74

E-posta/ E- mail: cakutad@karatekin.edu.tr

İnternet adresi/ Web address: turkiyat.karatekin.edu.tr

Dergi İnternet Adresi: cakutad.karatekin.edu.tr

Dergipark: https://dergipark.org.tr/tr/pub/cakutad